

მნათობი

სახლი არ გავიხუა

სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი.

3-6

1871

ი ა ნ ვ ა რ ი ა

ჩვენ უნდა გუბოთ ჩვენი მუბადი.
ჩვენ უნდა მივსტეთ მოძვალე სელსს...

***

არც კაცი ვარგა, თუცოცხალი მკვდარსა
ემსგავსოს.
იუოს სოფელში ღ სოფელს კი არაწა
არგოს...

ნ. ბანათაშვილი.

თბილისი.

«მნათობის» რედაქციის სტამბაში.
1871.

53

Дозволено цензурою. Тифлис, 1 Февраль 1871.

23

1871 წელს

საღიგობრობის და სამეცნიერო ფუნქციის

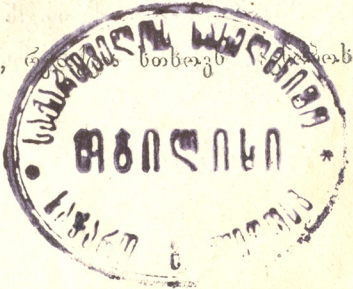
„მსათობის“

გამოვა იმავე პროგრამით და იმავე მიმართულებით, როგორც საქმდის გამოდიოდა.

ამ 1871 წელში „მსათობის“ რედაქციას აღუთქვეს თანამშრომლობა: უ. დიმიტრი ბაქრაძემ, ანტონ ფურცელაძემ, თ. გ. თანსან-ძორაძემ, მონე ქიქოძემ, ინგილო-ვანაშვილმა, აკაკი წერეთელმა, წყალტუბელმა (ფსევდონიმია), ფასელმა (ფსევდონიმია), ჭალაღიძელმა (ფსევდონიმია), სვიმონ ძვალაძელმა და სხვებმა.

1871 წლის „მსათობის“ ფასი — მთელი წლის (თორმეტი წუნის) გაცხუნით — შეიდი მსხუთი იქნება. ნასვენარ წლის ხუნდის-მღწერა არ მიაღება; განსა მთელი წლის ფასი შეიძლება შემოიტანონ თნ წაწილად.

ვიხარ „მსათობის“ დაბრუნებას, რთნ სთხარვს

მას ჭ მასთანვე წარმოადგინოს სვედრი ფულო — უფუ-
ლოდ აწავის არ გაეგზავნება «მნათობი».

ხელის მოწერა შეიძლება:

თბილისში, «მნათობის» რედაქციის კონტორაში, რამკლიტ იმეო-
ფებს ვუეიაში, ავჭლას ქუჩასვედ, დავით ზვალაძის სასტუმროში. აგროკვე
უ. ნ. ალაღათოვის წიგნების მაგასიაში, თამაშოვის ქარვასლის შირ-
ღ-შირ.

«მნათობის» ზრდგრამა:

«მნათობი» შესდგება სამი განყოფილებიდან: 1) სამეცნიეროსხგან,
2) სალიტერატუროსხგან ჭ 3) დამატებოსხგან.

1. სამეცნიერო განყოფილებაში იქმნებან:

- ა) ისტორიული სტატიები.
- ბ) ბუნების მეცნიერებიდგან სტატიები, სასოგადო ცხოვრებაში
გამოსდგენი.

2. სალიტერატურო განყოფილებაში იქმნებან:

- გ) რომანები, მოთხრობები, დრამელი თხზულებანი, ამბები ჭ
სურათები — ადგილობრივი ცხოვრებიდგან, ანუ უცხოთ ცხო-
ვრებიდგან გადმოდებულნი.
- დ) ჭრიტიკა ჭ ბიბლიოგრაფიული სტატიები.
- ე) სსკა-ღ-სსკა ხგნახ შესახები სტატიები.
- ვ) ლექსები, ჭ

3. დამატებაში იქმნებან:

- ზ) სსკა-ღ-სსკა ენებითგან ნათარგმნი რომანები, მოთხრობები ჭ
დრამელი თხზულებანი.

ისტორიულ ნაწილში განსაკუთრებით ყურადღება მიუძღვნება საზოგადო ისტორიასა და საქართველოს ისტორიას. საზოგადო ისტორიიდან დაგუბდევით უფრო იმ საღისის და სასულშიფიფიფიფის ისტორიას, რომელთაც ვერძიის და შიული კაცობრიობის ცხოვრებასა და განათლებასევე გავლენა ქქონდათ, და აგრეთვე იმ სასულშიფიფიფისასაც, რომელნიც რაიფი მსრით ფრიად შესანიშნავი არიან. ამაკე ნაწილში ვილვაზარაკებთ იმ ვერძიის ცხოვრების შესანიშნავ ფატეტებსევეც, რომლის სუღმიქმედებით ვერძიის საღისსა და მათს აზროვნებას სსკა მიმართულება მიეტა და სსკა გვარ ცხოვრებაში გადავიდა. აქაკე ვილვაზარაკებთ რუსეთის ისტორიის შესანიშნავ კვაქქებსევეც. რაიცა შიქსებას საქართველოს ისტორიას—ჩვენ ვეტდებით წარუღვინოთ შიოთსველებს საქართველოს საღისის სრული ისტორიული ცხოვრება: მის დაარსებიდან მოყოლლებული, ვიდრე აქამამდე. ამასთან განსაკუთრებით ყურადღება მიუძღვნება იმ დროს, ანუ ეპოქას, რომელთაც საქართველოს საღისსევე, მის განვირუღ და ნივთიერების ცხოვრებასევე გავლენა ქქონია. ამაკე ნაწილში დაგუბდევით საქართველოს ისტორიისათვის გამახადეუ მახადებს.

ბუნების მეცნიერების ნაწილში ისეთი სტატეები იქნებიან დაგუბდიღისი, რომელნიც შიეტაკენ თვისში კაცის სსკეულის აკებულებიასა და მისა შინაკანი ცხოვრების აღწერას. ამაკე ნაწილში იქმნება ბუნების მოკლნიებაების აღწერა, მათი მისეკები, მნიშვნელობა, საღისსევე გავლენა, და საზოგადოდ იმ გვარი სტატეები, რომელნიც ჰფისვირან საღისში ცრუ და ამო მოაწმუნებას. აქაკე დაგუბდევით გივირუღ სტატეებს, ანუ იმ გვარ სტატეებს, რომელთაც საგნად ექნებათ კაცის კარგა მოყოებას და სასუღმღავი სიტოცხადე; აგრეთვე ემაწვილების მოკლვა და გაფრთხილებება.

რამახანებისა, მოთხრობებისა და დრამული თსსეულებისა ნაწილში განსაკუთრებით ყურადღებას მიუ-

ჰერობთ ჩვენს ცხოვრებას, — ღ თუ სხვა ენიდგან გადმოღებული მო-
სრობა, ანუ რომანი დაუბუკდეთ — ისეთს დაუბუკდავთ, რომლის ამაგი
ღ მომქმედნი ზინნი რაიმე მსრით ჩვენ ცხოვრებაში მომქმედ ზირებს
მიემსგავსებიან.

კ რ ი ტ ი კ ი ნ ა დ ბ ი ბ ლ ი ო გ რ ა ფ ი ი ნ ნაწილში იქნება
გველა ახლად გამოსული წიგნის გარჩევა ღ დაფასება; რასაკვირველია,
თუ საჭიროება მოითხოვს, ძველად გამოსულ წიგნებსაც არ დავაგდებთ
უფურცადლებოდ; აგრეთვე ვეცდებით, რომ დრო-გამოშვებითს გამომცე-
მებსაც უფრადლებს მივაზღვროთ.

ს ს გ ა დ ს ს გ ა ს ა გ ნ ი ს შ ე ს ა ს კ ბ ი ს ტ ა ტ ც ე ბ ი ს
ნაწილში ისეთს სტატიებს დაუბუკდავთ, რომელთაც სხვანად ექნებათ:
ჩვენი ცხოვრების აწმეო მდგომარეობა ღ მიმართულებს, მისი გაუმჯო-
ბესობისათვის საჭირო მოთხოვნალებანი; უცხო ქვეყნელთ ცხოვრებას ღ
სასიათები; ემიგრაციების აღსრდა; ჩვენი მეურნეობისათვის ღ სასლხსო-
ბისათვის გამოსადეგნი გამოკვლევანი ღ გამოძიებანი; ეკონომია (ანუ
მომჭირნეობა) მისი სასოგადო მნიშვნელობით; სხვა ღ სხვა მოკლე
ამბები ღ სკვანი.

და შ ა ტ ვ ბ ა შ ი ვეცდებით გავცნოთ ჩვენს მკითხველებს ვე-
ლა შესანიშნავი უცხო ქვეყნელთ ბელეტრისტიული (ანუ ხელაქნებითი)
თხზულებანი, მაგალითად: შექსპირისა, შილდერისა, გიოტისა, სერვან-
ტისისა ღ სხვათა, აგრეთვე ამ დროების შესანიშნავი ღ გამოსადეგო
რომანიული თხზულებანიცა.

ამ პრეგრამმის წარმოტუბული აღსრულებს დამოკიდებულა, რას-
კვირველია, სასოგადოების თანაგრძნობისუცდაც, სასულდობრ სელის
მომწერთ რიცხვსუც ღ ამ სელის მომწერთაგან ფ უ ლ ე ბ ი ს ა თ ა-
კ ი ს დ რ ო ს ე დ შ ე მ ო ტ ა ნ ა ს ე დ, — ეს მეტად საჭირო საშუა-
ლებსა, რომ რედაქცია წარმოტუბაში შევიდეს ღ სასოგადოების ყოველ
გვარ მოთხოვნალებსა გაუძღვეს ღ დააკმაყოფილოს.

მკითხველებისადმი.

ეკვლას შრომა ითხოვს მომხმარებელს, რომ მით მშრომელს შრომის ვალდობა მიეცეს; უამისოდ ვერც ერთ შრომას ვერ მიეტყობა და წარმატება ზე ვერც მშრომელი ისურვება: ეს ისეთი გაცუთილი ჭეშმარიტებაა, რომ თითქმის წარმოთქმასაც ძლივსა გუდავთ, ზე თუ ვამბობთ—მსოფლიო იმისთვის, რომ ჩვენი საზოგადოების უფროს ერთს საწილს ბევრი ამისთავა გაცუთილი ჭეშმარიტებები ფრად ასაღ გამოჩენად მიანხნია,—ზე, ზირიქით, ბევრი უბრალო მოკვლინება, მრავალი კანონიერი მიხეცების მექონე—ასირებულ ზე სამანის საქმედ.

ამიტომაც ჩვენში ბევრი საქმე მიდის უეუღმართად; ბევრი ისეთი შრომა, რომელიც ჩვენს საზოგადოებას დიდს საზოგადოებას მოუტანდა, თვით უკავილშივე ჭვენება ნაყოფის გამოუღებულად; ბევრი იმისთანა საქმე, რომელზედაც არის დამოკიდებული საზოგადოების წინსვლა, გონიბითი, სხეობითი ზე ნივთიერებითი წარმატება,—ბევრს იმისთანა საქმეს ჩვენი საზოგადოება თითქმის ეუფს არ უგდებს ზე ისე ცივად ეკიდება, თითქონ ეს იმისთვის არც კი რადმე იეონ საჭირო. ამის მაგალითებს ბევრს ჩამოკვთვლიდით, მაგრამ ამის ნებას არც ადგილი გვაძლევს ზე არც ვარქმობება; მსოფლიო მოვისსენებთ ჩვენს ლიტერატურას, რომელიც ამ უამად ჩვენი საუბარის მიხეცს შეადგენს, ზე უფროც ასალოა ჩვენზე.

ჩვენს ლიტერატურას, ჩვენი გონების საწარმოებს, რომ კარგად

დააკვირდეს კაცი, აშკარად მივა იმ დასკვნამდის, რომ მას (ლიტერატურას) საზოგადოებისგან თითქმის თანაგრძნობა ანა აქვს, რომ საზოგადოებას განუბნათ ვარჯიშობის ხურვილი, ცოდნის შექმნისადმი ლტოლვა დასიუღი აქვს, & მისხსადაჲ იმასაც გამოაწინასავს, რომ, თითქმის, ლიტერატურის ახმარესსვედ მოამქედნი & მშრომელნი მათე-წვეკველი სტუმრებია ანონ, ძაღისძაღად ასეუბენ საზოგადოებას თავიანთ შრომას & აგრეთვე, მის სანჯღად, რომ საზოგადოება სთხოვდეს მათ სამართს—თავიანთ განუბნას სავარჯიშებულად & ცოდნის მოხაზვებულად,-- გამოდას, თითქმის, ზირაქით, ისინი (მშრომელნი) სთხოვენ საზოგადოებას—ჩვენი საშრომით ისარგებლო, განუბნა ავარჯიშე & ცოდნა მოიხვეო. ამ გვარ მშრომელთა & მომხმარებელთ დამოკიდებულებისგან, როდესაც მშრომელი ექმნს მომხმარებელს & ხელში ასეუბენ მას თავის სამართს, & ანა მომხმარებელი ექმნს მშრომელს,--ამ გვარი დამოკიდებულებისგან ზირდაზირ გამოდინარეობს ის უფერულობა & უსეირწყობა, რომელიც ვეკლა ჩვენ სალიტერატორთა გამოცემებს გამარჩეველ ბეჭდად აწიკვით.

რომ ცხადად დავინახოთ ეს სუკით ნათქვამი შეუფერებელი დამოკიდებულება სალიტერატორთა საწარმოებთა & მათ მომხმარებელთ შორის, ჩვენ მივმართათ უ. გრ. თარხანმოურავის სტატის (1871 «დროების» 2 №) & იქ ვნახეთ გამოანგარიშებას, თუ როგორ ვრცელდება ქართული გამოცემები ჩვენს საზოგადოებაში & რა ღონისძიებას აძლევს მათს საქმეს ჩვენი საზოგადოება.

↑ უუ. თარხანმოურავს აქვს აღებული მსოფლოდ თბილისის გუბერნიას & გამოანგარიშებული, თუ ამ გუბერნიასში ქმცხოვრებ ქართველთ შორის როგორ ვრცელდება ჩვენი ორი დროგამოშვებითი გამოცემა—«მხათობი» & «დროება». მისი გამოანგარიშებიდან სხანს, რომ 1869 წელში «მხათობის» ერთი ეკსემპლარი (წიგნი) გამოდიოდა 3326 გაცხედ, ესე იგი 3326 კაცი აძლევდა რვა მანეთს, რომელიც შეადგენს

ერთ კაცს ედ ერთი კაპევის მესყოფდსედ ნაკლებს; მაშასადამე თითქმის ექვს კაცს თავიანთში ერთი კაპევი უნდა მოეკრიბათ, რომ «მხათობის» ერთი წიგნის წავითსკა შესძლებოდათ. — «1870 წელში თბილისის გუბერნიაში ვრცელდებოდა «მხათობი» 106 კვსემზღიანი, რომელიც შეადგენს, თუ გავუბთ მცხოვრებლების რიცხვსედ, 3169 კაცსედ ერთს კვსემზღიანს (წიგნს).

აგრეთვე «დროების» გარემოებსაც ამსედ უკეთესი არ არის. უთარსანმოურავის გამაჩგარიშებით გამოდის, რომ თბილისის გუბერნიაში 2269 კაცსედ «დროების» ერთი ნამერი მოდის, აქედან სხასს, რომ 2269 კაცი აძლევს წელწადში შვიდ მანეთს, რომელიც თითო კაცსედ მოდის ერთი კაპევის მეათსედი. მაშასადამე უნდა შეიკრიბოს ათის კაცი ჭ ამ ათსმა ერთად გამომეტოს მსოლოდ ერთი კაპევი, რომ წლთი-წლამდის ჭკითსულბდეს ყოველ კვირას «დროების» თითო ნამერს.

ეს გამაჩგარიშება შეესება მსოლოდ იმას, თუ თბილისის გუბერნიის მცხოვრებთ ქართველებში როგორ ვრცელდებს «დროება» ჭ «მხათობი» ჭ ამ რ დროგამოშებითს გამოცემებს რა დანას-ძიება აქვს თბილისის გუბერნიის ქართველებისგან, იმ ქართველებისგან, რომელნიც უნდა შეადგენდნენ, თითქოს, მოწინავე ქართველებას მიუღ ქართველთ ხსოვადობაში. ესეთი გამაჩგარიშება რომ გავაგრცლოთ სსვა ქართველებსედ, მაშინ ცხადად დავინსავთ, რომ სვეით ნათქვამსედ უფრო ნაკლებად ვრცელდებს (მცხოვრებლებთან შედარებით) ხვენი დროგამოშებითი გამოცემები. ხოლო ის გარემოებსაც რომ მოვისსეხათ, რომ ეს სვეით ნათქვამი მცირე დანას-ძიება («მხათობის») თითო ქართველსედ კაპევის მეექვსედსედ ცოტა მეტი ჭ «დროების» კაპევის მეათსედი) სრულად არ შემოხდის რედაქციებს ჭ ხსოვადობებსედ რსება თითქმის მეათსედი ხწილი — ეს გარემოებსაც რომ არ დავივიწყოთ, მაშინ ცხადად დავინსავთ, რომ ხვეის გამოცემებს ურად

ღ ფრად მტირედი ღონის-ძიება აქნთ თავის საქმის წარმოებისათვის, ასე რომ არა თუ მწერლების შრომას ვერ დაჯილდოებს, არამედ თვით ქალღლისა ღ საბუქდავის სარჯსაც ვერ გაუძღვება ღ მის მაგივრად, რომ თანასწორედ მანაც გამოვიდეს შემოსავალი განსავლთან, ამის სტვლად სარჯის რაოდენიმე სწილი კისერსედ ედებათ გამოცემილეს.

ეს გარემოება ცხადად აჩვენებს, თუ რა გვარი შეუფერებელი დამოკიდებულება აქვს ჩვენს ლიტერატურულ გამოცემებს ჩვენს საზოგადოებასთან; აგრეთვე ეს გარემოება იმასაც უნდა აჩვენებდეს, თუ რა საზღვარი უნდა ქმნდეს ჩვენი საზოგადოების მსრავ მოთხოვნილებას ღ ყვედრებს, სხელდობრ: კანონიერი მოვლინება, რომ საზოგადოება აყვედრიდეს ჩვენი ლიტერატურის მწარმოებლებს საქმის ტურად წაუკანას, მათი დანიშნულების ურიგოდ აღსრულებას, ღ ითხოვდეს მათგან სიბეჭითეს ღ გამოცემების წინ-სვლას ღ წარმატებას? ჩვენის აზრით ესეთი მოთხოვნილება სრულებით უკანონოა, რადგან რაც მე არ მიმიცია კაცისთვის, იმას ვერც ესისოვ. საკვირველია, აქამდის არცის საზოგადოებამ, რომ ის ფრად მტირე ღონის-ძიებას ქმარდება ჩვენს გამოცემებს ღ იმ მტირე დაპირ ბასაც სრულად არ აძლევს, მესამედს ან მეოთხედს უტრის. ყველასთვის ცხადი უნდა იყოს, რომ ეს ღონის-ძიება, ამ გვარი თანაუგრძობელობა საზოგადოებისა არც ერთ გამოცემელს არ მისცემს შეძლებას, რომ ზევით ნათქვამის გვარი მოთხოვნილებას საზოგადოებისა დაკუთხოვილას ღ გამოცემება წარმატებაში შეიყვანოს, რადგან ყველას ჩვენი ლიტერატურული გამოცემები (როგორც ყველგან სხვგან) სრულებით საზოგადოების ღონის-ძიებასედ ღ თანაგრძობისედ არიან დამყარებულნი, როგორც რიგი ღ სიმართლედ მოითხოვს.

რომ უფრო ცხადად დავანასვოთ მკითხველს ეს ზევით ნათქვამი საზოგადოებისგან მტირე ღონის-ძიების მიცემა ღ თანაგრძობილობა: გამოცემებისადმი, წარუდგენთ «მნათობის» რედაქციის შესახებ

მკითხველებიხადმი.

გალ-გასვლის ანგარიშს, რომ მან უკეთ მოინახირო: შეუძლიან 1 თუ არა «მნათობის» რედაქციას თავის საქმის უკეთ წყვეტას.

ზირველ წელში (1969) «მნათობის» ჟურნალს ივანე სელინ-მომწერი ხელ 156. ამითან 33 სელინ-მომწერს ჟურნალ არ შემოუტანიათ იგივე; მასხადამე «მნათობის» შემოსავალი 1869 წელში იყო ხელ 984 მანეთი. ხოლო გასავალი მარტო რედაქციისა და სტამბისა 1310 მანეთი. (ამაში სასლის ქირას არ განგარიშობთ, რადგან რედაქციის შესწორეს). მასხადამე რედაქციას იმის გარდა, რომ შრომის ფასი ვერ აუღია, კიდევაც ვალი დასდებოა 326 მანეთი. ასეა წარსულ 1870 «მნათობის» ფასიანი სელინ-მომწერი ჟურნალ ხელ 175, ამით რიცხვის ჟურნალ არ შემოუტანიათ იგივე 75 სელინ-მომწერს; მასხადამე წარსული წლის შემოსავალი «მნათობის» რედაქციისა იყო ხელ 800 მანეთი. აქედან რომ წისა წლის ვალი 326 მან. გამოვირინებთ, დასრება 474 მანეთი. ეს იგივე უნდა გახდებოდათ თქვენი წლის «მნათობის» გამოცემის: ქალაქის, ბუკვდის, ფაქტის, ხელის ქირას და ეველ რედაქციის ხარჯს! რაღა თქმა უნდა, რომ ვერ გუძღვებოდა და ამიტომაც მკითხველს წინსუდ შესდგა «მნათობის» გამოცემა.

ეველ აქ ხათქვამდგან ცხადათა ხსანს რაც ღონის ძიება აქვს ქართულ გამოცემებს ხკის საზოგადოებისგან და რაც განსაკუთრებით აქვს იმისგან «მნათობის» რედაქციას «მნათობის» გამოცემისად. აქედან ისიც უნდა ხსანდეს, უკუკვლად, რომ საზოგადოება ვერც უნდა ვერ დაქმდებოდეს გამოცემისად, რომ ქართული დრო-გამოცემებითი გამოცემისა არიან სინოცხლე მოკლებულნი, უფერულნი, მუდამ თითქმის ერთ დარჩენად მდგარი — წინსუდგულად და საზოგადოდ მოკლებულნი იმ სახარებელთა თვისებას, რომელიც ეველ გამოცემის ქნდას ხსანდობად და ეველას აბიუტებს მის მოპოვებას და რომელ თვისებასაც ვერაბიუტებთ უწოდებენ ს ტ ი მ უ ლ ს. მტად ხსანდობისად ეველდობის სოციალური დარბაისებია, რომ ხკის გამოცემისად არ აქვს ეს ხანსუ

ღი თვისება — სტიმული, რომლის გამოც მკიოსკელნი ეძებენ ლიტერატურის ნაწარმოებს, & არა ლიტერატურის ნაწარმოები უნდა ეძებდეს მკიოსკელს. მუნ, ერთი გამომცემელთაგანი, სწორედ ამ აზრისა ვარ, მაგრამ ვი — სხვა დროს & სხვა გარემოებაში; ასეა ვი, რომდენც წარმოვიდგენ ჩვენი ლიტერატურისა & ჩვენი საზოგადოების ერთმანეთსედ დამოკიდებულებას საზოგადოების თანაგრძნობას & მის ჯიბიდან გამტეხულს სარჯს ლიტერატურის წარმოებისათვის, — მაშინ ეს ყვედრება, რომ ქართულ ლიტერატურას სტიმული აკლია, რის გამოც მკიოსკელი ვი არ ეძებს გამომცემელს, გამომცემლის იმუღებელი ექცობის მკიოსკელი, — ეს ყვედრება მაშინ უფრო მსკვილ-გონივრულა მამხინია, ვიდრე სამართლიანი & საზოგადოებრივი.

ეს ყოველივე ვითრით მსალოდ იმისთვის, რომ გვეჩვენებინა, რომ ყველა ჩვენი სალიტერატურო გამომცემა ნივთიერებითის მსრია აზრის ზარდაზირ დამოკიდებულა საზოგადოებისაგან: ესე იგი რამდენიც უფრო მკუტი თანაგრძნობა ექნება ჩვენი საზოგადოებას თავის ლიტერატურისადმი & რამდენიც უფრო გამსაღებელი იქნება ის მისი წარმოებისთვის ღირსის-ძიების მიცემისად, იმდენად უფრო წარმატებაში შევა ჩვენი ლიტერატურა & ყველა დროგამომცემითი გამომცემლებიც თავის დროსედ გამოვლენ უკლებლად & აგრეთვე იმ ხანებულ თვისებასაც მიაღწევენ, რომელსაც სტიმული ჰქვან; სოლო რამდენიც გულგრილი იქნება საზოგადოება ლიტერატურისადმი, აღუთქვამს მსალოდ მცირედს ღონისძიებას & იმ მცირედიდანაც მესამედს ან მეათესედს მიაღწრის, იმ დენად უფრო უკან-უკან წავა ჩვენი ქართული ლიტერატურა & სტიმულის მოპოვების მაგიერ, იქნება ქართულის მსგავსებაც დავარგოს. ამის გამო გამომცემლების ყვედრება ვი არ აზრის საჭიროა — (მით უფრო, რომ ყველა გამომცემელი & თანამშრომელი მუქათად ემსახურება ქართულ ლიტერატურას) — & მოთხოვნა: მოგვიტყვი, რა ც ა რ მოგვიტყვი, — აქ საჭიროა, რომ ყველა ქართველი საზოგადოების წევრი

ისე დაფიქრდეს, როგორც შექმნის მას დაფიქრება თავის სხეობითს, გასებითს და ნივთიერებითს გაუმჯობესებასკენ და წარმეტებასკენ, რადგან ღიბრატურას ამასკენ მეტი მისანი და სჯიყ არა აქვსრა; ანუ რადგან თავის ღიბრატურასკენ მხრეწკილი სასოგადოება — სრუნავს თავის გასებისა, სხეობისა და ნივთიერებითს წარმეტებასკენ და გაუმჯობესებასკენ, და, პირაწით, ღიბრატურისადმი სასოგადოების უსრუნველობა არის მისი ცხოვრების წარმეტებისა და გაუმჯობესებისადმი უსრუნველობა.

5

შარტატიან ივერიის ღვთის-მშობლის მონასტრის გუჯრან ზირი.

(ისტორიის მხელა).

ერთსა ვიტყვი. მარსსა ყოველთასა უმისესასა. რომელ ყოველსა მას მკურ აღკუბულ: ღ აღკუბულ რაი, აჲ მისა მიმართობაი. ვინაიდგან მისა მიმართ. მას შორის ღ მას შორისობაი რაი განწყესა. მასასდაძკე გარდმოსტა ეს ყოველთა. გარქოა უნჯი იგი: ესე ერთი დრვა ვადრე სამაბამდე. ღ ესე სამაბაი. განსინიშენის. არა თუ ბუნებისა მიმართ, რამეთუ ერთ არს ბუნებაი: არაჲდ გავითა მდგომობისა მიმართ. რომელ არს ესე: მამსა ვიტყვი მკსა ღ სულსა წმინდასა: უშობელად შობილად ღ გამოსულად: ღ სამაბასა ერთ ყუოფ კეთილ გონიერებით. რამეთუ ერთ-არს ბუნებაი: ღ ერთობასა. სამად განვითვიოთ ღვთისმეტყველებრ: ვინაითგან ეს არს მართალ აღსარებაი: სოლო ღვთის სასულებასტა ვიტყვი რამეთუ განსაზღვრებულ არს ძველთაგან სასული ესე: ესე ღმერთი ჳადეს ყოველთა ღ ყოვლის დამადებულობისა შორის. ინებატა შექმნა გაცისა: რამეთუ ესრეთ წარწერს ღვთის მხილველი იგი. მიიღო თისა ღ შექმნა მეტყველმან ესრეთ. ვქმსეთ გაცი სატად ღ მსგავსად ჩვენად: ესე სამარჯლო ჩვენდაობაი. სუ ბუნებისა მიმართ ითქვას რამეთუ ერთ-არს. არამედ გვამთ თვისებასა წარმოაჩენს. სოლო შექმნა გაცი. სატად ღ მსგავსად ღვთისა. ბრძანებისამურ საუფლოსა. რთთაგან წარმოდგა ერთი. სიღულსა ვიტყვი ღ უსილავსა. ვინაიდგან რაი არსებაი არს ღ ესე რაი არსებაი შეიერთა ერთ ბუნებად გარსა არსებანი იგი ჳსტკვენ სასულარსავე თვისსა. სოლო სატსა ღ მსგავსსა ღვთისასა შექროდატა სიტყვიერ ყოფა. სოლო ვინაიდგან სიტყვიერ იქმნა სამღვილ თვით მთელ-

ხელდა. რამეთუ თანა არს სიტყვიერსა თვით მიკლობელობაი. ესრეთით
 შეძველებითა აღტუულ გარნი ანაქესთასან გავშირთასან დ შესვებულ
 თქმულთაებრ განსა გათვისებით მდგომ რამეთუ ეოველი ორთაგან
 შესვებული მარტიობაი განუგვეთელს ცნად ჭეოგნ. მერე დამსკველ-
 მან მოქმედმან სანქმინამან რამეთუ კეთილი სიბრძნეა თქმად ამისსა ვი-
 თარმედ არა ვერ არს ეოგა ამასა მარტოას დ აღუგო შემწე მეტვე-
 ლმან მასდაი ანა მკალი მკალთა შესთაგან. დ მისცანს სიადუმლო
 სიმრინცხუელნი ესე იგი არს შეეობისა. მღვდლებიან დ წინაწხ წარ-
 მერტველებსა: დამკვიდრებულმან მისმან ედემს აღმარველეთისსან მე-
 ტველმან მისდაი მთავრობად ეოველთა ეოველთა ზუდა ცხოველ-
 ბითა ნათესავთა: გარსა მისცავე მტნება არ შეესებად სერგისმან რამე-
 თუ ესრეთ აწესებენ მამნა: სოლო ესე მტნება დაადგენს გაცნა შოარის
 უკვდაებსან დ მოკვდაებსან ვინათგან ეთქმან უკვდაება. თუძცა შეესე
 მოკვდაეო. სოლო შერითა მტურანათა დ თვით მივლბუელისა სებისა
 მიერ. ურს ექმნა ხელმწითხ ბრძანსების დ განადგენს ედემით. დ მოკვდა
 დ შეურაცხ იქმნა უკვდავი იგი: —არამედ მივლბუელმან ცხოვრებისა დ
 ხაკვდილისამან. არ არება დავიწუეს სიტის თვისისა. არამედ ინება მო-
 ძიება წარწყმედელისა. დ აღმარ თვისი ბურსბრი მოწყალება. დ სიგვა-
 რული დადგა მეთა თვის გაცნასან. მოდრეა მალელი სიმდაბლედ. ესე
 ძალელი, რამელი შირველი ხუგუნედ უდელოდ მამისაგან შობილიეო.
 ესევე უგანასეულ აღნახრულსა ფამასან. უმამოდ დუდასაგან იშვა. რო-
 ძლასან ხახელა მარამ: —ესე განსხვავებულ არს შირველ ხუგუნეთა.
 მამოდად ექმნულისა. ესე უწინდეს არს: ქეროვიმთა სურბისთა დ ს-
 უდართა. ესე უმარტიოხისეს არს: უივლებათა ძალთა დ სელმწიბებათა.
 ესე უსესთაეს არს: მთავრობათა მთავარ ანგულარსთა დ ანგულარსთა.
 ვინათგან მამას ხათსო იქმნა მე მისგან განსარციელდა. დ სულისა
 წმინდასა სმად იქმნა. მამა არა უსესთავეს ექმნეოდა სამებითათა ამით
 წესითა. ენა ნამდვილ უადრესცა. უსესთაესცა. დ უწმინდესცა დ მასდა

ერთ აზრან მით მიუძღუ ქაბანიცა: ესე ქადაგებუთ არს ჰამით მოავგართა-
 გან. & მახწვეუდ წინახწარმეტყველთაგან: ესე არს დამსსნელი ზირ-
 კელისა მის წუკვისა. & მახევი სხნისა ჩვენისა: ამის თვის ნატრის
 ამას ეოკელი თესლები. & თაყვანის სტუმს ეოკელი მოხევი მისა მი-
 სისა. ამასხს დიდებსა ეოკელნი ტრფიად არიან. რომელი ესე არს
 ხსარება ცხოვრებისა ხუეუნრისა. ვინაითგან ამისა მიერ აქმნა. გამო-
 ხსნს სიკვდილისაგან. ესევე არს ცხოვრებისაგა მამნ. ჳუკელი: ამისთვის
 ისწრაფიან ამისხს დიდებსა. მეუენი & მთავარნი: & ესა. რომელნიმე
 ჳდაგებს ეკვლქისასა ხსსელს მისხს ჳკდა: რომელნიმე მხვე ეკვლქისასა
 ჳკამკობენ ჳესწირავითა. რომელნიმე თაყვანის ტემენ განუბისა ხარწმუ-
 ნიებითა. & ტრემლითა მსურვალთა ეკვდრებან. & ესრეთ მოკლან
 ცხოვრებასა & ჳირთაგან გამოხსნასა. ვინაითგან მოწყალისა მშობელი
 არს. მამასდამე მოწყალე უნდა იყოს განუხსღვრებელი. & ჳემწე
 მსწრაფელი. ამისვე მხგავსად. მეუენიცა ხაქართველთანი არა სვეუდ
 ეოფილან დიდებისაგან მისისა. ვით უამითგან თაყვანისტემა მისისა მი-
 სს უსწავლიათ. & ხსნარება ხამებისა წმინდისა. & ბეღლისაგან ნათლად
 მოხუღან. მიერვე უამიდგან ჳეურგულებელნი თაყვანის ტემელნი &
 მადიდებელნი. & მსურვალნი მკვდრებელნი ეოკლად წმინდისა ღვთის
 მშობლისა მარიამისანი ეოფილან. & წილსდომილთბასც იტყვიან მის-
 ხს: ამისთვის ძალისამებრ მათისა. მათცა აღუმართებთ. ტადარი
 წმინდისა. ღვთისა მშობლისანი. & ჳეუქითა ჳესწირავითა. რადენი-
 ცა ჳესმდებთ. დიდებისაგან მისისა არა დაცხრომილან ამ ხაქართვე-
 ლთა ჳეუენასაც ცდილან მისხს დიდებსა. & ხსკა ჳეუენისაც უმეტესთს
 ჳიევარულის ქარებით. მისას ეკვლქიისთვის ჳესწირავი მიუძღვანებთ.
 რომელ ერთი ამათგანი არს. სრულიად მადიდებელი. & მართლ-მადი-
 დებლობით თაყვანის მტემელი წმინდის ღვთისმშობლისა მარამისა. &
 მისა მისისა გეთილი მისა. & მსწრაფელის ჳეწვენისაც მომღებელი ამის
 მიერ. სქესთაგან ხაწინახწარმეტყველთა აღმობრული. მეუენ სრულიად

საქართველას. კეთილმასურნი თეიმურაზ შაჰსკანი. მადიდებელი ქრისტიანი და უსწრებლად მშობლისა მისის მარიაძისი. რომელი ესტა არა დაცხრომიდა. ძაღისმურ თვისის დიდებად მისს. და შესებად ეკლესიათა სსეელს სედა მისს. და შემეობად და შეწირვად მათა. ამ საქართველას ქუეყანასტ. და საბერძნეთის ქუეყანასტ. მიუძღვანესთა შესწირავი ეკლესიათათვის. მრავალნი თვალნი. მარჯალიტნი. აქრო და კერცხლი. და სოფლებიც შეუწირავს კასეთიდა. ვკარის ეკლესიისათვის იერუსალიმს და წმინდის ღვთისმშობლისათვის მთაწმინდის: სოლო მათ ვამათ ოდეს ცხებული მევე სრულად საქართველას. თეიმურაზ მამა ჩკანი. ქართლას მშობელი იყო. და ჩვენ ძე მასი მევე ირაველი კმელობით. მოვიდნენ მთაწმინდით. საქართველას მანსტრით. წმინდანი ბერნი წინამძღვარნი ფილოთეოს. მღვდელ მანსტრისი განბრეულ. დიაკონი იაკობოს. და ბატონის შაჰის ჩკანის. მეფის თეიმურაზის გუჯარი მოგვტანეს. ამ გუჯარში ეწერა შეწირულად ქაისის ხილნაღში რომ წმინდის პირველ მოწამის საყდარი არის. ის საყდარი თავისის სუთის. გამლის გაცით. ყოვლად მოწყვლის ზორტარტის ღვთისმშობლის ეკლესიისათვის. მოვივითსეთ. ეს შეწირულება. საყდარი სამ ჩნდა. გაცუბიც ვიზოვნეთ. ეს სუთი ვამელი გაცი ათი შექმნილიყო. იმ საყდრის ვენსი მიწა მოვივითსეთ მართალი ვერა გაციგეთრას. გუჯარში გარსკეით არც გაცუბის სახელი ეწერა არც ადგილებისა. ჩვენ ასლას ეს გუჯარი ამ მასხეთი დავწერეთ რომ გარსკეით იცნობებოდეს. და შეწირეთ ყოვლად წმინდის ზორტარტირ ღვთისმშობლის ეკლესიას. ისეკ შაჰის ჩკანის შეწირული. წმინდის პირველ მოწამის სტეფანეს საყდარი. თავის მძეულით და გაცით. სოგორამე მიწები ასლას ჩვენ მაუმატეთ: და იმ გარშემოს მიწების მივსა ეს არის. ანაგის სევიდამ რომ შარა ამოვს. მღაროსკარამდანი, შიგნით გისის სუთი გორა არის. ვაქირის კარდამ რაც სეკამლი გზა დაიტანს. წყაროს თავმდინ მანსტრის წყაროს თავამდინ. რასტ ის დევე

ამოიტანს. საბუღალს გორის წინ. დანჯაშვილი. სისლუბუღას ამ
 სისლუბუღას მივსა არის, კიდევ იმ დანჯაშვილის სისლუბუღას
 რიგად ლეღუ ნაკარდუბა ასაგის სეკამდის გსამდის. კიდევ სიღისღის ზირ-
 ღ-პირ სუთის დღის მაწა რომ არის. სეკამდის სეკამდის შარას სე-
 ვით ისინი ამასთვის სეკამდის. ერთს გულის გაცხე უეფინია, იმ სე-
 უღისთვის სეკამდის ღ სეკამდის სეკამდის. კიდევ ერთი ცოტა ად-
 გილი სეკამდის ყოფილიყო ამ სეკამდის ცეკამდის კეკამ. ღ იმ მ-
 მუღის გამოსავლისთვის სემეკამდის. სესეკამდის სეკამდის დეკამდის
 ვით წელიწადში. სეკამდისთვის: სეკამდის რაც გაცი არის. სეკამდის
 ქემის სესეკამდის. სუთი კვამლი გეკამდის სესეკამდის. გივი. რამის
 ვიმშიტა. იორამ. კიდევ სუთი კვამლი სესეკამდის მღარას ქემის
 სესეკამდის: ისეკამდის ვესემდის სეკამდის. ბერი ღ მისი მმა მამუ-
 გა. ესეკამდის სეკამდის. იაკობ ღ სურამ, სეკამდის დანჯაშვილები. ბე-
 უს ღ სესეკამდის. ესენი ქასიეს არიან. კიდევ გულგულას არიან სეკამდის
 რეღისი კეკამდის გაცი. ვამდის სეკამდის იესე. თავისის მამუღით.
 სესეკამდის სეკამდის იასე. ღ იმედის სეკამდის რამის. რომ რესიკ ერთად
 სეკამდის არიან. თავის მამუღით. ყველას სეკამდის გიორგი თავის
 მამუღით. ყველას სეკამდის იესე. იმედის სეკამდის გიორგი თავის მ-
 მუღით. ესენი ქეკამდის. მანით. ვესეკამდის გეკამდის არიან. ერთი
 სოდანუნი აქე გულგულას არის რვა დღის. ესენი ისე გეკამდის
 დეკამდის. სეკამდის სესეკამდის. მწეკამდის მივსა. გაციკამდის გვარი. ღ სე-
 სეკამდის. რომ მესა ადრ მოუხდეს ღ სეკამდის უდ წმინდის ზორტა-
 რიტის ღვთისმშობლის ეკეკამდისთვის: რათა იმ მანსტერში მყო-
 ფენი მამანი. სეკამდის სესეკამდის სეკამდის ვითარცა ზამას სეკამდის მე-
 თვის თემურანისთვის: რაცა ამ გეკამდის სეკამდის გაცი არიან:
 ამათ სესეკამდის გამოსავლები ღ მოხელისა არაფერი არა ამორა. ღ მ-
 ქარ სეკამდის მესე. ღ თავის წესამდის ღ სეკამდის სემესეკამდის
 მესე. ბატონის თემურანის გეკამდის ახე ექვარ ღ სეკამდის ახე სე-

გვიწიკებია და დავიბრუნებ. სუ ვან ივადრებს შლად ამას. და ვინც ივადროს მოშლად წუეუელიუოს. და დამტვიტუელნი ამინნი დვთისკან დამტვიტინეს: გობძანუბთ ვარის ჩვეინის მასქმინო. რა გვარადც ჩვენ-გან დამტვიტუელი არის ამ ხიბელში ახრევე თქვენ უნთა დამტვიტინოთ:—ადწერა სიგელი ესე. სელთა ტიფელურთა მოქალაქე ქმნიდას სელთანის მსატვრის გრეოვლ მღვდლის მისა, ახნისატიხ დევანოხის ადუქსისათა. თვესა სოკმეებსა ი. ქრისტეს აქეთ ქორანეოხს ჩნდუ. —

ქიფე ვრეკლე
ბეჭედი.

ჩვენ სრულად სხარტოველას ქიფე ირაველი მეორე ამის ასე ვამტვიტუბთ: ქახეთის ხილნაღში რაც წმანდის სტეფანეს მამული არის რომ ის ხაბურსიკოთის სხარტოველას მონასტრის შეწარული არის. ვინც იმ მუმიელში ან ბაღსა ქქანდეს. ან ხასლი აეშენებინოს ან დუქანი აეშენებინოს სომ რაც რიგას ქათა უნდა მართვან მონასტრს და თუ ვინმე თვექარს ორმო ქქანდეს იმასი ბაყი უნდა მართვან. როგორც ორმოც ბაყის განწესება არის. ეს როგორც გვიბრძანებია ასე უკლებრათ რომელიც წინამდევარი იქნებოდეს იმას უნდა მამუბრებოდეს სოლმე. ადიწერა მარტს გ. ქქს უ ო თ: ქ. ორმოც ბაყი ჩვენი მანც ამესო. და ჩვენ რომ არ მოგვცნ მონასტრს მანც უნდა მართვან. და მანც რომელსაც თვექარს წმანდის სტეფანეს მამულში ორმო ქქანდეს ხილნაღში. უგდის განსორციელებითგან ჩნდუ.

ქიფე ვრეკლეს
ბეჭედი.

გადეგ მემტედრეს ჩვენს დადიანის ასულს დედუფალო დედუფალს დარეჯანს კაცი დაესხნა თავისის ფასითა კაცთაშვილი მისე და ამისი შვილი იორჯანე და ნადირა და ესენი დედუფალმა ზორციტის

მკითხველს მანსტერს შესწავლა. რომ იქ მამათგან მკითხოვს მარად მასხეკებს იქმნებოდეს წმინდით ღვთაების მათათგან დედუგდისათვის და განბრულ მღვდელ მონასთანს გუგუგუას ზუტრაშვილის ბუყანის მიმუღსედ დასხსდა. როგორათც ზორტარიტის ღვთისმშობლის ყმნა ყმსახურებინ ესეცა იხე ყმსახურას. —

მკითხველს
 ბუყადა.

დედუგალი
 დარეკანის
 ბუყადა.

ეს გუგუანის შირა მკითხოვთ უგ. თორქლახეგან, ხადანდაგან.
 რედა.

დიდი მოუზონი.

ტეგედი.

(ჩვენი ქუთუხსმეტე საუკუნის ისტორიული წესდებები).

თსსულებ

ანტონ ფურცელაძის.

საქართველი
დაბეტი ბაქრაძე.

თბილისი.

ს: ვაღიშვილის სტამბაში.

1871.

თავი მომქმედი ზიარნი:

დიდი მოურავი, გიორგი სააკაძე-
ლუარსაბ 1-ლი, ქართლის მეფე-
თეიმურაზ 1-ლი, კახეთის მეფე-
შადიმან ბარათაშვილი.

ჭურავი ანტონის-ერისთავი.

ქაინოსრო მუსრანის-ბატონი.

იასე ქსნის-ერისთავი.

ბარათა ბარათაშვილი.

მოურავის დას, მკერბნი.

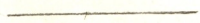
გიორგი ქავთარაძე.

შაჰ-ბას უკენი.

სულთან მურადი.

ბადურ ციციშვილი.

მელიქ ათაბაგი.

მოქმედება 1.

სტენა 1.

სტენა დიდი მოურავის სააკაძის სასლში.

დიდი მოურავი (ფიქს შემდეგ).

დას! დღესმეფე ლუარსაბი მობრძანდეს ჩემთან სადილად. რაც თათარსანს გადაკარხინე — მასაქეთ უფრო ვაი თვალსუქად მსედავს. ვაი სადაკეები უნდა, რომ ეგ სელში დაიჭიროს. მინამ ეგ რიგის სელში არ ჩავარდება ზ რიგისი კატები არ ეყოფება, მინამ სეირი არ იქნება, ზ ჩვენი ქვეყანა, უმისათაც დამსობლი, უარესად დამსობა ზ შეიქნება თათრების ლეგად, ან ჩვენი შეესტამი ჩვენივე გზებით ერთმანეთის. შადიმანის მოწაფისაგან რა სეირს უნდა მოელოდეს ქვეყანა. განათე შადიმან უჭკუა! მაგრამ მსელი ეს არის, რომ ჩვენი ზ ბორცვი. იმისი დაუნდობელი სასიათი ზ ყოველის ფრის შიში — მეუკს არას დროს კარგს გზასედ არ დაეყეს.. შადიმანს თუ ერთი ბუნჯა გაუჭირდა, თავის შეებისათვის არა თუ მეუკს, და თვით საკუთარს შეიღისაც არ დაჭრავს... (წამოდგება.) ამისთანა დროში — რომ ამდენის უწესობით ჭადმის ქვეყანა დაიქცეს ზ ჩვენი ერთობაც ისე დარღვეულა, რომ ყველას მარტო თავი იკავა უჭირს, საჭიროა, რომ მეუკ... ჩვენი ზ სიყვარული არ აკლია ლუარსაბს ზ კერც არავინ გაუყვანობას უძრასავს. მაგრამ აკლია იმისთანა ხსე, რომელიც ამ ჩვენს მდგომარეობაში, თითქმის, ყველასზედ უფრო საჭიროა: არა აქვს მტკიცე სასიათი ზ რიგისი კატებიც არა ჭყავს. იმის მასლობლითაც ეს უსარაზრო ზ ცდილობენ, რაც შეუძლიანთ, რომ მეუკს ეს უჩვეულობით თითონ დადებს ზ ქვეყნის ცხარ-

ვრება სელთ იქონიან. არა, მე უნდა მოვამორო სელიდამ იმ წაცარს
 ქქიათ, რომელთაც სელში დაუტკერიათ კვ მსოფლად თავიანთ ბედ-
 ნიერებისთვის. და თუ ეს ჩემი აწისი მოვიყვანე აღსრულებაში, მაშინ!..
 მაშინ იმედი მაქვს — საჭეო როგორც მინდა, ისე წავიყვანო. ცხარე იქნე-
 ზა ბრძოლა, მაგრამ... ღმერთია მოწყალე...

მაკრინე (შემოდის).

რატომ აგრე დაფიქრებულნი ხარ, გიორგი? შენ, მკანი, სულ
 დამების ფიქრში ხარ. სადაა შენე თავს მოგვადგება, ღ ჯერ ვიდე კინს
 იცის რამდენი რამ გვაკლია.

დიდი მოურავი.

ფიქრი არ არის — ყველა იქნება ღ შეთვის უკადრისობას არას
 გაუწევთ... მაგრამ შენ რომ ესლა ჩემთან შემოსველ, ძალიან კარგი
 იქნ.

მაკრინე.

მივიჩინ! შენ როცა ფიქრში ხარ, თუ მაშინ შეგუსწო
 ვინმე — ისე უფურცე იმას, თითქმის იმ ერთის შესედეით მიწა უნ-
 და ცაქსეთქო ღ შავ ჩაძვრინებო. ყოველთვის შემინან სოღმე, რო-
 ცა შენ ფიქრში ხარ, შენთან გამოჩენს. ღ ეს არის სავეირველი, რომ
 თავის დღეში გი ვერავინ მიქსკდება რასა ჭიფიერობ.

დიდი მოურავი.

მოდი, დავუქ: შენი ნახვას მე ყოველთვის მიაშება. ან ვი შენ რა
 ფიქრს დამიშლი. როცა მე ფიქრი რასამე მინდა, მაშინ არა თუ
 შენ, წარბაწანინც რომ იხრადღან — მე არას დამიშლის... ჩემთან
 ასლელს დატექ.

მაკრინე.

თუ დავუქი — მე ვიცი შეტვეო, რასც ჭიფიერობდა. ნეტავი
 ვიდრად, რათა ხარ ეგრეთა დაფიქრებულს ხსნათისა.

დიდი მოურავი.

ავი უთქვამს შადიმანს, რომ კვ შურინმა კაცმა იცისო.

მაგრიე.

საკვირველია, რათ ეკვავრები აგრე შადიმანს? თაკად კინაღამ მუეეს შეკამულა.

დიდი-მოურავი.

აგი მაგისი ზასუსი უთქვამს ქათალიგორს: ორი შსამიანი გველი ერთს სოროში ვერ მოთავსდებიანო. ეს იქით იყოს, სხვა ვთქვით რამე. მინდა, რაც გუნებაში მიძეკს, ვეკლა გავათავო მუეის მოსწავლიდის, რომ კარგს გუნებასუდ მივეკებო, რომ ჩემი მსიარულესა შეედრებოდეს დასკედრას, თორემ, სომ იცი, მუეის გული ნუბიერა.

მაგრიე (დაჯდებს ჭ დაეყრდნობა მოურავს).

შენ გენცვალას შენი მაგრიეს ორივ თვალეუბი. ნეტავი შენ ჩემგან რამე გაიმუოდეს, თორემ შენსუდ უკეთესი ვილა მყავს.

დიდი-მოურავი.

ეკ ვიცი ჭ კიდევაც იმედი მაქვს, რომ ყოველს ჩემს სურვილს აღასრულეს ჭ ჩემს გამძინის დღეს — გამძინეს. ეს დღეც არ არის შორს. დღეს მუეეს ისე უნდა მივეკებუთ ჭ ყოველითგანით ვასიამოვნოთ, რომ ეს დღე სასსოვრად ქმინდეს ჭ არა სთქვას, რომ სააკამე ჩემს სავადრისად ვერ დამისკდაო. სამ იცი, მუეე რა რიგ ნუბივრად არის გასდილი: იმას ყოველი შემტევით გული სავსე აქვს, ყოველი სავრავის სქინათ ყური მობესრებული აქვს. ამისგამო როგორიც მას ვინმეღობა უნდა გაუწიოთ, ისე ვერ ვასიამოვნებთ, როგორც ეკადრება. ის არის ემწიდი ჭ სიამოვნების მოყვარე გაცი. იქნება ვერც ერთის გამძრევეთ, ვერც ერთის თავის გაწიროვით ჭ მაგისთვის თავის დადებით ისე ვერ მოვიგოთ მაგისი გული, როგორც ერთის გარვის შემტევით ჭ მაგის მოღსენით. ამისგამო, რომ ყოველივე — უფორა ჭ სიამისური იყოს შემტობილი, უნდა შენ უმღერო მუეეს ხადილხედ, როდესაც გიორგი ქავთარამე მოგიტანს სანთურს. როგორც შენგან ვიცნადე, არ უნდა მუეის წინაშე გამძნვიდე ქაღწულებრივის კრძალვიდამ ჭ უნდა უხევეო თავი შენს მუეეს ისე, როგორც ეკადრებოდეს დიდი-მოურავის დასა ჭ ოჯახს.

მაკრინე.

როგორც შენი სურვილი იყო; თუ ვა სამრახისი არ იქნება, რომ გასათხოვარმა ქალმა უმღეოროს ყმაწვილს შეგეც.

დიდი-მოურავი.

შეუთა სამსახური არავისგან სამრახისი არ არის.

ქეთევან (შემოდის).

რა კენა, შეილო, ჭლადის შეგე კარს მოგვადგეს ღ ჯერ ვი წეს-სედ არა არისრა.

დიდი-მოურავი.

ნუ სწუსარ, დედაჩემო, ყველაფერი იქნება. იმისთანა კაცება არაან წესის მიძეძნი, რომ არაფერს წახადენს.

მაკრინე.

სა ღედანც კვიასათ, რას ბრძანებს.

ქეთევან.

რასა?

დიდი-მოურავი.

რასაკვირვლია, ეგ საქმე დედის დაუკითხვად არ იქნება ღ იმედი მაქვს დედაჩემიც არ დამაწუნებს ამს.

ქეთევან.

რას, შეილო? კვლავ როდის რა დამაწუნებია შენთვის, რომ ასეა დაგაწუნო.

დიდი მოურავი.

რადგან დღეს მეუბის წვეულება იქნება ყოველითურთ შემოვლილი ღ ღირს-სახსოვარი; მეუბის შესაქმნევად იქნებიათ ღამართუღნი სავრგნი: ორღანანი, წინწიღანი, ბობღანნი ღ სხვანი, — მე მინდა, რომ ჩემმა მაკრინემ დაუკარას სუფრასედ სანთური ღ დაძმეოროს თავის მშენიერის სარხის სმათ, რომ ამითი უფრო მოკვლასანათ ჩვენი შეგეა რომელსაც სავკვირვლად უკვარს ქალის სიმღერა.

ქეთევან (შეიქრებული).

გიტი შვილო, რომ შენ უკადრისს ღ უჭკუოს აწას მოიფიქრებ, მაგრამ მე ცოტა მეშინიან... (მაკრინეს). გადი შვილო, შენ იქ საქმეებს მიჰსჯდე. (მაკრინე გადის). მეზიდება მეუფისთან მაკრინეს გამაჩინა.

დიდი-მოურავი.

შენ ნუწაფრისა ნუ გერიდება.

ქეთევან.

ცოტა აწ-აწის, შვილო, რომ ჩემს მაკრინესაც ჩაგარდნილი აქვს გუელში. რაც ამან ის ნასა, ცნინკალში რომ თათარსანზედ გამარჯვებულს საღის მიეკება, მას აქეთ სძირად აწის სოლმე მეფის სსენებაში.

დიდი-მოურავი.

აწამგონი, რომ მაკრინეს უმანკო გუელში იდოს რამე იმ გვარითაგის დასამტრობი აწრი; ღ თუ სსენებაშია, — მაკრინეს გარდა ვადეკ ბეკრი სსვა ქალი იწება მეფის სსენებაში, ვინც ვი ნასა ის მშინ ძლევა-შემომილი, — ისეთი გარვი სსანსავი იუო ღ ისე ჭშეკნოდა მშინ ღუარსაბი.

ქეთევან.

აწ, გენაცვალოს დედის თვალები! შწინამც დლე დაჭლეკოა მაკრინეს დედას, მინამ მაგისთანას რასმე იფიქრებდეს ის თავის მაკრინესედე.

მაკრინე (შემოდის).

დედილო, გაძობრძანდით, ძგონი ვილაცა სტუმრები მოდიან.

ქეთევან (აწქარებით).

დროც აწის, შვილო, ასლას სტუმრების შეყრისა. (მიდის ღ თან მისდევს მაკრინეს).

დიდი-მოურავი (მარტო).

ერთი შეჭსედოს კაცმა მაგას — რა მშეკნიერება რამ აწის. მაგის დაბელი ქალი ჯერ ღუარსაბს აწ უნასავს, ღ მერე, ცოტა ეშში შესუ-

ლმა, თუ ერთი მაგის მშვენიერი სიმღერის სმაც გაიგონა, მაშინ ხაძლე-
გს ვაძებ, თუ ძეგე წამივიდას სადმე. ჭე! იქნება, მართლაც ძეგემ სსვც
განიძრანოს რამე გუნებაში... მაშინ... კარგად ვერ უტყვივარ მე ძეგეს.

თეკლე (შეძოდის).

ბატონო, მამახემს შეძოუთვლია, — ესლაც საროდან შაბურძიშვილი
შოვიდა, — რომ ძეგე ძოდის ღ მალე მოემოსადეო.

ძოურწავი.

ნეტავი შატრაც უფრო ზდრე მოსუღიეო ძეგეკედ, ის უფრო
გამოტდელი კაცია ღ ყველას რიგს მისტეძდა.

თეკლე.

იჭე, გენატრე! რა იცის მამახემს მაგისთანაების: თაგის დღეში
ლომის ღ გარეთ სიარულის ძეტი არა უტდია... რა კქნა, რატომ
ზდრე სარე? ჩემს თვალში თითქო დაფიქრებულსა ჭეკესარ. კვლავ კი
იცი სოღმე სალსში გამსიარულება ღ ესლაც კი, როდესაც შენი მსი-
არულება უფრო სჭირდა, ვერა სარ გუნებასედ. სომ იცი, რაც უნდა
გარევი მახანძელი იეო, თუ თითონ მსიარული არ იქნები — ყველაც ამაო
იქნება.

დიდი-ძოურწავი.

ფიქრი ნუ გაქვს, ჩემო თეკლე, როცა დრო მოვც ჭნასავ, რომ ჩემ-
სედ მსიარული არავინ იქნება. ამდენს სანს როგორ ვერ დაისწავლე
ჩემი სასიათი.

თეკლე.

შენს სასიათს განა დაისწავლის ვინმე? ოს, გიორგი, რომ იცო-
დე რა რიგათა სწულავს ჩემს გულს შენი გამოუთქმელბა! რომ იცო-
დე რა რიგად მიხდა, რომ ჩამასედა შენს გუნებაში ღ მაცოდინა შენი
ეოკვლის ფიქრის მოძრბობა...

დიდი-ძოურწავი.

თეკლე, ჩემო დაუფასებელო თეკლე, ყველასედ ძვირად მი-
ღრის შენი სიყვარული, — შენი სყვარელი მამლეკს სშირად მსნეობას

ღ მით მომწიანს მე ქვეყანაში თავი. მაგრამ, თუ ჩემი სიყვარული
გაქვს, მაგასუდ ნურასიყურს ნუ იწუხებ. ბევრი იმისთანა ხასიათისა, რომ
რამდენიც უფრო დამად ჩაქსედავ გულში, იმდენი უფრო დავკმალებს
ყოველი გულის ჰსუსი და ბინდისა და არეული გქისლის მეტს ვერას
დაინასავ. და ეს ხანასავი არა თუ დაამშვიდებს, პირიქით უარესს მოუ-
ხვეწრობაში ჩაგდებს გაცხ.

თეკლე (ძივს და დაეწინდნობს თავით მხარსუდ).

შენ განტყველდეს შენი თეკლე! (მატარა ხანს უკან გადაის).

დიდი-მოუწრაფი.

საწყალი ჩემი თეკლე! რომ იცოდეს რა ალი ტროილებს ჩემს
გულში, რომ იცოდეს რამდენი არეული საშიშარი და განწირულების
ასრი ბრუნავს ჩემს გუნებაში, მაშინ იქნება ისე ხანატრელად აღარა
ქქილად ჩემს გუნებაში ჩამოხედება... დიას! მხელი გასაგლედი და
სასიფათო გზა, რომელსაც მე დავდგომივარ, მაგრამ უიმედო ვი არ
არის. ძალა სავძიას, მსოფლოდ მეთვის დაქვრდავს მაგლის... ესთ ბა-
ტონი ვერ გაგვიდავადება, და იმერეთის დამორჩილებაც ადვილის.
გურული და დადანი ზნისქს ერთმანერთის სისხლს და ორივენი იმერთა
მეთვისანს. ვისტობას, შემდეგ, სონთქარმა მოინდომოს იმათი წასარსლე-
ბა, მაშინ იმერეთსაც ვეკისი ხასარავოდ გავსდი და ვეკის თავს გამო-
ვადებინებ... მერე მატარა იფრთები თუ შევისსით... მერე!... ჰე! რა
ადრე შეკვდი ამ იფრებში... ამასუდ შემდგომ ვითიქრებ... უნდა ვე-
ვლა იფირი გულიდამ გადავიყვრო, რომ მეთვის შეტყუებისელი არ დავსვდე.

შანუნა ვაშაყაშვილი (შემოდის).

მეთვის გაცი მოვიდა: მობრძანდებიანო.

დიდი-მოუწრაფი.

მიბუკლები და მოსავრავკენი ხომ მხად არიან?

შანუნა ვაშაყაშვილი.

მხად გასლავან.

დიდი-მოუწრაფი.

მომგვარონ ჩემი ლურჯა. (გადის მოუწრაფი და გასდევს ვაშაყაშვილი).

ს ტ ე ნ ა 2.

დაწმენი დიდი-მოურავისა, მოათული სსკა-ღ-სსკა მძი-
 შექსოვილებითა და განძეულით. ერთს გრძელს ტასტ-
 ზედ სსკადან დედოფალი დაქალები, მეორეს მსრვი შეფე
 და სსკა დიდკაცობა. გარეთ ისმის სკარავებისა, სიმღე-
 რისა და თაფ-ს-წმენებისა.

დედოფალი. (მოურავის დედას).

ჩემი ლუარსაბ სულ თქვენის შვილის სსკებაშია. ისე უყვარს
 იმს თქვენი გიორგი, თქვენმა შვიკ, რამ იმაზე მეტად მძა და მძა არ
 უყვარებათ.

დიდი-მოურავი. (შადიმან ბარათაშვილს).

თქვენ შეფეთის დამძნდით და რეგორც თქვენგან ვინა-
 დე—ისე შემიძლია შენი გასდელი. ხამ იცი, რამ შენზედ სს-
 სანძოვნა მკას ვერდ ვარან ისლევა, და დარწმუნებული გასლავართ,
 რამ უცდებით ჩემის ოჯახის გასტოლსებას.

შეფე ლუარსაბ. (მოურავის დედას).

ბატონო, ბედნიერი ბრძანდებით, რამ ამისთანა შვილი გა-
 ვსთ. ჩემი შირველი სუფარელი არის გიორგი. თითქმის ერთად
 ვართ შესრდილნი. იმაკ თაობითვე ყველა თავის ტოლებსა სკო-
 ბდა; მაგრამ ესა რამ გუნასთ თათარსნის ომში—გაგაცნობდათ ამი-
 სი ამბები. უსდა გუნასთ მამის თქვენი გიორგი. ერთს წუთას, რეგო-
 რც ლომი, გადაესოდა მტრის დასტაში და ვაი იმათ, ვინც გაწედა-
 ვდა გამაგრებას—ერთს თვალის დასამსამესედ შეაქნება დასოცვილთ
 გროვას და გადასთეავდა შემოსურლებს. მეორე წუთას გიორგი
 ამლეკდა ბრძანებას და აწოდდა ვარს. სითატ დატეობდა, რამ ეს არის
 თათრებმა დასძლიესო, იცოდეთ, რამ გიორგი იქ გახნდებოდა თავისის
 მჭეკარს სმით და დასტედა წარს ძლევაძომსილებს; და შემდგომ მიეშევე-
 ბოდა სსკაგან გაჭიერებულს ქართველობას. ჩვენც, ყველანი, თუმათ თავ-
 ვამოდებით ვმსნობდით და ვბრძოდით, მაგრამ გიორგისთან სულ აღწა-

ფრად ვხსნიდით. მაგის მაგვარი დაუცხრომელი მსსეობა ჩვენ უფრო
 ზე უფრო გავმსწკვება და გაძღვება გულის. მაგრამ, უნდა მოგასხსენოთ,
 რომ, თუ არ გიორგი, ძალიან მსული იყო ჩვენი გამძვავება. ნუგზა-
 რისამაც, ბარათანთმაც, მუსრანბატონის ჯარმაც ბევრჯერ აღრიკეს თათ-
 რებს სურვი და ველარას ღონისძიებით ველარ ვიმაგრებდით დადაღუღს
 და დაღუღულს ჯარს, თუ გიორგის სიმსწევე და მასურსება არა. არათუ
 მარტო თავის მსწეობით და ვაყვანობით იმაგრებდა და სარძელედა ჯარ-
 რებს, ამას გარდა მრავალს ისეთს რსტატობებს სმარობდა, რომ არც
 ჩვენი და არც თათარსნის ჯარი არ მოელოდნენ. ყველას ერთს წუთას
 მოჭხსწავდა და იწამსვე აღასრულებდა. ჩვენ ეს გვიკვირდა, რომ ამ
 სწოთებულს და გაღამებულს გაცხ სხდლა ქქანდა მოფიქრებისა
 და მოხსწერის თავი. იმედი მაქვს, დედავ ქეთევან, რომ როგორც მა-
 შინ გამიწია ერთგულება, ისე ყოველთვის იქნება ჩემი ერთგული
 თქვენი გიორგი, და თქვენც, ვითარცა დედა, იქნებით ყოველთვის ამის
 ჩამგონებელი. დღეს ყველა ჩვენი მტერი შიშით შემოჭყურებს მაგის
 ხასყდს, და შემომსტრიან, რომ მაგისთანა ვმა მყავს. (მეფე შუბღქექს
 დაუწუებს მაგისინს ცქერას.)

ქეთევან.

არ გახლავსო, მეფეო, ჩემი გიორგი ღირსი მაგ-გვარის თქვენის
 ქებისა, და თუ შეუძლიან რამე, მაგისი თავი გახლდებოთ ყოველთვის
 თქვენის ჭირის ხასცლოდ და თქვენს სამხსწურში უნდა დაჭლიოს
 თავისი დღენი, — აღონდ თქვენ ბრძანდებოდეთ მედამ მაგისი მწყალო-
 ბელი. (შემოაქვსო ტახლებით სურვარ და სდგამენ.)

მეფე (ცაღკე).

რა მშკენიერი რამ ყოფილა ეს მოწურავის და! რამდენი ღმარსი ქალი
 მინახავს და მაგისი უმშკენიერესი არა მინახავს რა; მისვარა-მოხვარა, თვალ-
 ტანადობა, კმში — სოღ ერთმანერთხედ უფრო უკეთესი აქვს, ერთმანერთ-
 ხედ უფრო უსდება.

დიდი მოურავი.

მეფეო! სურვარ თქვენ გულისთ.

მეფე (მახრუნდება ღ ჯდაწყობს მია-
ურავს სელებს).

გიორგი! დღეს მე ღ შენ ისე უნდა გაქმსარულდეთ, როგორც
შეჭეკენადეს თათარსანსუდ გამარჯვებულებს. ჭეურობ მტერი როგორ
გაგვიჩუმიდა. შენ რომ შენს სამოურავოებში უიურთ ხაჭართა არა ჭეოფი-
ლიყავ, მე მინდოდა, რომ შენ სულ ჩემს გვერდით ჭეოფილიყავ. შენ
როცა ჩემს გვერდითა გსუდავ ღ შესმის შენი რჩევა ღ ლაშარავი, — ასე
მგონია მთელი სმელეთი მე მიმურთა ღ როგორც მინდა, ისე მივანბრუ-
ნებ მეთქი. შენი ნახვა ღ ჩემი გულის გამსხევება — ერთთა სოღმე....
ღ ვი იმს, ვინც ამს იქით ვიდევ მაინდამებს ჩვენს დაშარბას.
(მეფე მოესვევა მოურავს. მოურავს ცრემლები მახდის. სტუმრები უეუ-
რებენ. შადიმან ღ ზოგიერთი სხეები თავს ჭღუნავენ).

ნუგზარ არაგვის-ერისთავი (მეფეს).

ერთი მახმანდი, მამაშვილბასა, რა დროს აღურსია. ეგ ჩემი
სიძე აქ არ იქნება, სამ არხად გარბის, ვაჟო! ჩვენ მუცელი ვალდას
გავურის ღ თქვენ მანდ აღურსს რასმე უნდებთ.

მეფე.

ნუგზარ გავიფარდა, ნუგზარი. (მეფე ხაჩაროდ ვადება სუფ-
რასუდ). ნუგზარ! მოდი, ჩემთან დბრმანდი: სამ იცი შენი ლაშარ-
ვი მიყვარს. როგორ იყო, სეკსურები რომ მოატეუე ღ ლამე სულ
ბუნქებისთვის არლოღინე ღ თქვენ რომ უკანადამ მოექცეთთ ღ ემდაკე-
ბი ეგონეთ?. შესც ვი ბეჭი გადავსუდა. მგრამ არლა შენ რომ შენი
სიძე გვობია — ეგ ვი არაფერთა.

ნუგზარ.

შენამც დღეობქელ იყავ, თორემ მკობთა მკობი არ დაილევის.
შინამ ბიჭობა მეთქმედა -- ჩემი ტოლი ვერა მკობინდა ღ არლა სირ-
ცხვილიც ვი იქნება, რომ მე ეგ არა მკობდეს. ნათქვამია: «ისა სკობს
მამუღისათვის, რომ შვილი სკობდეს მამასო.» თუ ლახარი ვინმე ყო-
ფილიყო, ერთს დღესაც არ დავუენებდი ჩემს ქალს მკვასთანა. (ვადება
მეფესთან ყუელანი სხდებანი.)

მეფე.

გიორგი, შენ?

დიდი-მოურავი.

მე, შენი ჭირბე, მსხინძელი გასლავართ ჭ თქვენი სლეს მმარ-
თეს.

მეფე.

შენ არ მომიკვდე ჭ მამაქმიც არ წამიწუდეს, რომ მე შენ კვ
არ გიყბულო. თუ ჩვენი სიამოვნება გინდა — შენ უნდა ჩვენთან იჯდე.

დიდი-მოურავი.

მარჩილი გასლავართ თქვენის ბრძანებისა.

მეფე.

აქ ჩემთან დავიქმ (მოურავი ვადებს). მოგვილოცავს ტოლუბაშთან.

დიდი-მოურავი.

არა, შენი ჭირბე, ჩემს სიამარს მიულოცეთ.

ნუგზარ.

რას ჩააცივდი, ვაჟო, შენს სიამარსა? ხომ წინდავ ვატი დავბურდი.
რადგან სუფუკლათურში შირველს შენ გქმსინ, სმამაც შენ უნდა იყვი
შირველი ჭ ასლა გამოგიინდებს ბიჭობა.

მეფე.

მართალსა ბრძანებს ნუგზარა: ვნახვთ ღვინოშინც ვაჯობებს, თუ
არა.

დიდი-მოურავი (წამოდგება).

მაშ ქს დმურთმა ადღეგრძელეს ჩვენი დიდებული დედოფალი
ღ გამდიდროს ისე, რაცორც თანების ჭ ქვეუნი გული სთხვადეს.
(სკამს, წსმენ ეველანი). დიდებულ სელმწიფეკ, ბატონო ღურასა!
დმურთსა ვხისოვ ჭ ჩვენს სალოცავებს, რომ ყოველთვის კვრე გამარ-
ჯვებით გატაროს, რაცორც თათარხანსეად; მოგცეს შენი სამეფოს
სიყვარული ჭ დავამსიღობიანებინახ საქართველო, რაცორც ამს წსა-

ჭირობდეს ქვეყანა; ღ ვინც ამაში სული არ მოგვიმართავს — წყეულიმც
იყოს ღვთისაზვანც ღ ქვეყნისაზვანც.

მეფე.

ამინ! (დგება, ეწოდება ღ ჭკონის მოურავს).

ეველანი.

ამინ! ამინ!! (მესაგრავეები ურავენ მზავალყაძიეის ღ იხმის გა-
რედაში შედღუსი).

შადიმან.

დიდებულა ღ ძრეულა მეფეა! იმაზედ უკეთეს გელარს ვი-
სურვებ თქვენთვის, რაც მოგესხნათ, დღეს ჩვენში წარჩინებულის, რო-
გორც გაყვარებით, ეგრეთვე მეტყველებით, დიდის-მოურავის საჯადის-
გან. იმაზედ უსჭიროები არა არისრა ჩვენთვის, როგორც ქვეყნის დამ-
შვიდება; ღ უკეთუ მისანი შენი ვიქნებით ეოველთვის ისე ერთგული,
როგორც თათარსნის ბრძოლაში, — ამას წინ აღვარა უდგანრა. ამისგამა,
იმ ხიტევებთან, რაც მოურავის მოგასხნათ, ვისურვებ ვიდევ, რომ ემა-
ნი შენი იყვნენ მარდას შენი ერთგული ღ მისამხსურენი.

ნუგზარ.

ამინ! (მოისდის ქედს ღ დახკოქებს.) ასრე დაქტეც ოჯასი პატ-
ონის ორგულს. (სვამს.)

ეველანი.

ამიიინ!! (სმენ.)

ნუგზარ. (მღერის. მოურავი ეუბნება მო-
დასილს ღ სხვები ზანს.)

გვიბრძანე, ჩვენი პატონო,
გასღავრო შენი ემანა,
შენი მტრის სისხლში მრავალჯერ
ჩვენ სული დაგვიანია:
მებრძოლხა შენს ძლიერსა
დავურეკინეთ თავიას,

მოგვარეთ სიხსლის ღვარ
ზღვამდა შესართავი.

დიდი-მოურავი. (ავსებს თას).

შადიმან! შენ სარ, შემდგომ ძეგისა და დედაფლისა, უქვი-
რფასკი სტუმარი ჩემს სასლში. შენ სარ გამზდელი ჩვენის ძეგისა
და ამისგამო ძვირად უღიწხარ ყოველს ქართველს. მაშ ღმერთსა ვსთხ-
ოვ შენს მრავალქმიერ სიტყვებს სასიამოვნოდ ძეგისა და სასარგებ-
ლოდ ქვეყნისა. აღავერდი თქვენთან, ჩვენსა სანატრელს სტუმარს და
ძეგს, ღუარსა!

ძეგე.

იასშილ! ძეგრამ გვეყვარ, თუ ამქამად ვირცხები შენს
ოჯასში სტუმარს. (სკამს ხვსე თასით შადიმანის სადღეობქელს).
აღავერდი, ნუგზარ, შენთან. მხვარავნი უგრავს ხვარავებს და მომღე-
რლები ძღერინს მრავალქმიერს.)

ნუგზარ. (სკამს.)

აღავერდი, რამაზ ბარათაშვილ.

ძეგე.

ნუგზარ! ზმა, ზმა უნდა სოქვა.

ნუგზარ.

ვერ რამაზმა მოგახსენოთ და ძეგე მეც აღკვასმა ვენას.

ძეგე. (იღინის, იღინას სსკებიც).

მაშ, ახა რამაზსკდა სოქვი ზმა.

ნუგზარ.

რამაზსა ვასლავსთ, თორემ მოგახსენებდი. (ყველანი იღინიან.)

რამაზ.

ეს მთიელი ვასლავსთ და მკანუგზარ — რილოდ იღის სიარული.

ძეგე.

შენმა მვემ კვეტ გარგი იყო. მაშადი მანგლისს და მოქრადე.

შადიმან.

მე თეესთა მტკერი გასლავართ თქუენის ბრძანებისა.

დიდი-მოურავი.

ოჲ! შენმა მხემ, შადიმანს უფრო ვარგი მოუვიდა. (მეივს). ნუ-
ბა გვიბოძეთ, მეივო, გასლათ მხემელი ჭ მუხიავი, რომ მოგასხსენოსთ
თქუეხი სავადრისი სიძლევა.

ვევლანი.

მოვიდეს, მოვიდეს.

დიდი-მოურავი.

გიორგი ქავთარაძე! მეივს ჳსურს, რომ მოასხსენო თავისი სავ-
ადრისი შეშობა.

გიორგი ქავთარაძე (აიღებს წინწილას ჭ დაი-
ბოქებს მეივის წინ, უკრავს
ღ ძღერის.)

«აგერ დამდგარა სისხლის ზღვა, ძმათა ჭ შვილთა დაღვრილი
ღ ქვეუნი წასაღებავად არს მწარედ აღლავებული.

«ხანსლის მწუერვალნი უძლობრად შიგ სცურებენ სისხლის ღვარძია,
«სსვათაცა ჳსთაქვენ ჭ თვითონც იღრხობენ თავს ამ ზღვაშია.

«ჭლელავს ჭ იბრძვის სისხლის ზღვა ჭ სისხლს თსოულობს
სისხლშია,

«ხანსლსა დაერთვის სისხლისა მდინარე ეოველს ჳარძია.

«ცოდვისა ლული ტრიალებს, სწვამს ჭ აღლავს ეველსა.

«ღ შესინებულს ქვეყანას მწარედ უდუმებს ენსა.

«ღ იმედ გადაწვეტილი ელის ქვეყანა იმ დღეს,
«რომ სისხლისა ჭ ცოდვის ზღვა მრისხნად გადმოქსეთქს ვიდეს
«ღ შეუწვალოდ წაჭლევავს მართლად მართალსა ჭ მტურუნსა,
«ღ ქვეყნად მსოლოდ დახტოვებს გულსკვავს ტირილს-მოთქმასა.

«მაშინ შორს გემი გამოხნდა, სისხლის ზღვაზედა მცურავი,

«შიგა ჳნის მეივე გულლომი, ქვეუნითვის თავგამწირავი,

«ღ დროშა დამშვიდებისა აუბართნია გემსედა,

«ღ განწირულს ქვეყანას სევდა მოეშვა გულსედა.» (გასთავებს).

ბარათა ბარათაშვილი.

ჰან, გიორგი ქავთარაშვილი! გიორგი ქავთარაშვილს გაუმარჯოს!
(სტლის უსწს). ალავერდი შენთან.

ქავთარაშვილი (ხამოართმეკს).

ღუერთმა გააძლიეროს ჩვენი დიდებული მეფე ლუარსაბ, რომელი-
საც იმედით სტსოვრებს ახლა ჩვენი გაჭირვებული საქართველო.
(უსუნთქელივ ჰსკამს. გარედან ისმის საყვირისა და ხალხის ხმა, ჯარე-
ბის ვიქისა და შედღესი. ქავთარაშვილი დგება.) დიდებული მეფეო! რასა-
გვირეკლია, დღეს მოურავის ხსნაში არიან თქვენს შესაქცევად და სა-
დადეგლად მოწვეულნი პირველი შემაქცევარნი და მოძღვრადნი. მაგრამ
თვით მოურავის ხსნაში იმყოფება იმისთანა მშვენიერის ხმის მქონე
და სიმღერის მტრად, რომლის წინაშე არც ერთი მოძღვრადი და არც
ერთი მოსავრავე არ გამოდგება. ეს გასლავსთ მოურავის დაა—მშვენი-
ერი მკრინე.

მეფე.

ჩემთვის ყველა სავრავედ და ყველა ხმაზედ ხსნამოვიხაა—ქალის
სიმღერა, და უკეთუ მშვენიერი მკრინე დიღს გვეყოფს და გაგვაპატიო-
სნებს თვისის მშვენიერის ხმის გავრახებით, ჩვენი პირველი სათხოვარი
იქნება—რომ შესრულდეს იმან ჩვენი სურვილი.

მოურავი.

ყოველი თქვენი ვმბ უნდა იყოს მორჩილი თქვენის ბრძანებისა.

გიორგი ქავთარაშვილი (მიართმევს მკრინეს ხსნ-
თურს და დაიხილეს ცალის
მუსლით).

ჩვენი დიდებულის მეფის სურვილია, რომ ყოველითურთ შემკო-
ბილი სურვარა—შეამკოთ თქვენის მშვენიერის ხმით.

შადიმან (ეხურჩხულება რალსაც ბარათა
ბარათაშვილს. ბარათა წარბს შეიჭმუხვინის და რალსაც მწარედ იღიმება.)

მკრინე (ხამოართმეკს ხსნთურს და, შემ-
კრთალი, ვერა ჰმედავს ჰერ დავკრის. ამ დროს მსავრავეები უგრავენ
3

რადც ტვილს სძას. აძასობაში მაგრინე ეძსადება დ იძსიდეძის გუელს.
ძესჯერავეუბი გაძსედუბიანს. მაგრინე იწესს ძითრთაღღარეს სძათ. ვველანი
სულ-გაკმენდილები იძსენენ).

«შენგნით ძიელის ქვეყანა
ძწუნარუბიდაძ დაღსნასა,
თვალესუედ ცრემლის შეშრობას,
გუელსუედ სადმუნის დასძმას.

გლოვისა ზარმა ძიიცვა
ძაძა-ძიძილი ქვეყანა:
სულ მუდამ ცრემლი დ გლოვა,—
გლოვა დ ცრემლი ვველგანა.

ძათ გულსა ცრემლით გასტირის,
გელი ძათს ეტყვის ცრემლით ბანს,
ძიწა ცას ცრემლით შესტირის
დ ძიწას ცსელი ცრემლი ჰწყვას.

შენგნით ძიელის ქვეყანა
ძწუნარუბიდაძ დაღსნასა,
თვალესუედ ცრემლის შეშრობას,
გუელსუედ სადმუნის დასძმას.

(მაგრინე გაძრედება. რადღესნამე სანს ვველანი გაძტარებუღლით
გაძრეძულები სსედან).

ძეფე.

გიორგი ძიურავო! გაძეგანა შენის დის სიძღერის ქება, დ ძარ.
თღაც, რომ საქები ყოფიღა. ძაგგვარი მშეკნიერი სძა დ სიძღერა ვე რ
ჩემს ყურს ან გაუგონია. უვაცრავად ვიქნები, რომ ამ ერთს შემთსვე-
გაძი ჩამოგართვა ცოღერბაშობა. ძე ძინდა დაღლით თქვენის დის სა-
დაღეგრძელა დ ძსურს, რომ თანა გამივლან თვით თქვენმა დამ თვი-
სის მშეკნიერის სელებით.

ძიურავი.

თქვენის ბრძანების უარის თქმა ჩემს სანღში არავის შეუძლიან
დასკელ, მაგრინე, ჩვენს დიდებულს ძეფეს.

მაკრინე (ადგება, აიღებს კერძის სავლინეს, დაინიჭებს ცალს მუხლზედ ჯ დაუხსნამს ძეგებს ღვინოს რქის თასზედ, რომელიც უჭირავს თვით ძეგებს).

ბეფე.

მშენიერო მაკრინე! დღეს ძეგე შენი გსედავს შენ უღირსენად ყოველთა ქანწულთა ჯ ჰხვამს შენს სადღეგრძელოს. (იწავებს თასს ჯ უხუნთქლივ ჰხვამს.) ალავრდი შენთან, შადიმან, ჩემო ერთგულო გამწრდელო.

შადიმან (ჩამოართმევს სავსე თასს, რომელსაც ავსებს თვით ძეგე, ჯ ჰხვამს).

მშენიერო დო მაკრინე! დღეს მრავალნი წარჩინებულნი ქალწულნი შემოჰსატრიახ შენს დიდებას, ვინაიდგან ასე მწეალობად გიყურებს მალაღი ჯ ძლიერი ძეგე ჩვენი. ვისურვებ, რათა საფურისად დასვასა სითავდაბლე ჯ წეალობა ძეგისა.

მაკრინე (ჯდება თავის ადგილას.)

(ყველანი ჰხმენ მაკრინეს სადღეგრძელოს.)

ბეფე (შეხარსოშებული).

გიორგი მოურავო! უბრძანე მოსვარაკეთა ჯ სახანდრებთ, რომ დაუკან მაკრინეს შესამებელი სმები.

(შესვარაკეუბი უვარავნ. გრეთ იმის ჯვარების ყიყინა, ბუკისა ჯ საყვირის სმა. ამით შემდგომ სუფრასზედ სტუმრები ამბობენ სუფრულს, ძეგე ეუბნება ხანს.)

მოურავი (შესვარაკეუბს).

სათამაშო! (უვარავნ სათამაშოს. მოურავი აიღებს სავსე სავლინეს, იდგამს თავზედ ჯ თამაშობს. ძეგე თავს დაუკრავს ძეგებს.) ბატონო ლუარსაბ, თუ ესდა არ ითამაშე, მე ისე ჩავიგდებ, ვითომც სრული გული არა გქონოდეს ჩემს დასკედრასზედ.

ბეფე (დგება ჯ თამაშობს. გათავებს ჯ თავს დაუკრავს მაკრინეს.)

იშედი მაქს, როგორც სიილეო გცოდნით მშენიერი, ისე თამაშობაც გცოდნებათ.

მაკრინე (კურ ჰუდავს ჯერ. მოურავი, წავლეს სელს ღ აჟენებს. მაკრინე თამაშობს. მუჟე ღ სსკუბი უკერენ ტაშს).

შადიმან.

შენ ჰნასკე, ბარათაჲ, თუ რითი გათავდეს ეს ამბავი. მოურავი თაჲის გველობას ღ რსტატობას არც აქ იძღვის.

ბარათა.

ეგ მაგას სულ წინად ექნებოდა გამხადებული; სომ იცი, რომ უნგარნიოდ ეგ კრთს ნაბიჯისც არ გადახდგავს წინ.

მელიქ ათაბაგი.

ჩვენ მაგას თუ არა მოუგვარეთ რა, ეგ არ გვასიარებს ჩვენ. (თამაშობა ვრცელდება. ყველანი აიშლებიან სუფირიად. მუჟე ათაბაშეს შადიმანს, ბარათას, ნუგზარს ღ სსკა ყველა დიდებულთ).

ნუგზარ (რს დაატეოფს მუჟეს დალავას).

ასლა, ჩვენო ზატოხანო ბატანო მუჟეო, მე ღ შენ რომ ზატარს მოვისვენოთ, ურიგო არ იქნება. თქვენთვის ცალკე რთასი მხად გახლავს. თუ გნებავსთ დედოფალთან გბრძანდით, ისინიც გბრძანდენ მოსასვენებლად.

შადიმან.

კარგი იქნება, ნუგზარ მართალსა ბრძანებს... ასირებული მაგარი ღვინოები იყო.

მუჟე.

გასრულე თქვენს სურვილს. (თავსუდ სელს ისვამს.) გიორგი მოურავო! (მოურავი მივა მამინე). მე ისეთს გუნებასუდა ვარ, რომ, თუნდა ვიდეც არ გაიმოს, ამდამც შენი წვეული ვარ. ეცადე, რომ ასე კარგად არ დამისვდე, თორემ აღარც სკალ წავალ.

დიდი-მოურავი.

მოკვდეს შენი გიორგი, თუ მაგის უკეთესს წყალობას შენ იმსუდ მოიღებდი, ღ მინამ ვინცოცხლო, მინამ ამასუდ უარების გულით გიორგი შენ დაგისვდებოდა. (მოსავრავებს.) მოხალონი დაუკარი: მუჟე

ამდამდე, სკადაც ჩემი სტუმარია. თითქან ბრძანს ღ შეფის სიტყვა
აღარ გატყდებს. (შესაკრავანი უპირის).

მეფე (ესევეა გიორგის ღ ჭკოცნის.)

აჲ, შენა ჭირიმი! დმერთმა მომკლას, თუ ჩემს საყმომში — შესხედ
საყვარელი მე შევინდეს. (მეფე გადის. გადის სხუებიც.)

ს ც ე ნ ა 3.

ოთახი დიდ-მთურავის სასახლეში, სადაც განი-
სკენებს დედა მეფისა.

მეფე ლუარსაბ (შემოდებს ჩუმიდ გარს ღ
შემოდის.)

დედა, ანა გინაკისო.

დედოფალი.

აჲ, შვილო, შენა? მადი ჩემთან, გენაცვალოს დედა. ასლა რა-
გორა საა?

მეფე.

ასლა ცოტა გამოკუნისლდი. ბრათა, ნუგზარ, შადიმან, თემი-
რან, ჭახოსრო სულ ერთს ოთახში ჭყრანს ღ სძინავთ. უნდა დაგ-
ნასვით ნუგზარ ღ ხონის რაგორა სვრინავენ, თითქო ერთმანეთს ე-
ჯობრების ვინ უფრო ძლიან დინვრინებსო. (ჯდება დედოფლის გპირ-
დით ღ უწკება კალთაში. დედოფალი შებლხედ სელს უსვამს. მეფე
ამოიხსრებს). გამოკუნისლდი გი, დედილო, მგრამ ღინარხედ უფრო
ასლა სხვა რამე მომკვიდა. აქამდის ვწკებ ჩემს ოთახში მარტოკა ღ
ეს ფიქრი თავიდამ ან გამომდილოდა.

დედოფალი.

რა ფიქრი, შვილო? რა დროს შენი ფიქრები, შენ გენაცვალოს
დედაშენი. შენც რომ საფიქრელი რამე გქინდეს, მამ ვილა უნდა იყოს
უფიქრელი.

მეფე.

რა ფიქრი, დედანქო, ღ — ტუუილი დაფრვა ტუუილი აქნება.

მკვამე მემინის, ვაი თუ შენ ჩემი აზრი არ მოაწონია. & ამისაც ვი მოგასახსნებ, რომ თუ ეს არ შემისრუდება, სხვა ამკვარი სურვილი ჩემს გულში თავის დღეში აღარ გაივლის. ვინა, რომ ჩემსუდ უსაყვარლესი შენ არა ვინა გუგავს & აწიგამო იმედი მაქვს, რომ ამ ჩემის გულის საქმეში სულს არ მომიტრია.

დედოფალი.

უი, შეილო! თუ შენი სანებუბა საქმე არა იქნება— დემეტრი არ ჩამქოლავს, რომ შენ ხელი მოგიტარო. შენს მეტო ვილა გამახსნა: ერთი შესლას სარ ჩემი სულის ჩამდგმელი. (მონდის ცრემლები).

მეფე.

შენ თითონ კარგად მოგესახსნებ, დედოფალო, რომ დღეს მოურავსუდ ძლიერი ვატი არ არის ჩვეს საქოფოში. ჟერ ასლა ემაწვილია & ქეყანა მაგას შესტქერის & ერთის თავისის სიტყვით, როგორც უნდა, ატრიალეს ზირველი გვარის თავადებს & მთავრებს, & მერე რაც უფრო სანში შევა & გამოიდგება, მამის სომ ქეყანა სულ მაგას სელთ იქნება. ატრეთოვე კარგად იტი, რომ მრავალი მეშურენი ზეგანს მაგასაც & მეც & ერთჟამად გიდეც ჩამოგდეს ჩვენში შენი. ქეყანა ელის ჩემთან შევლას. ქეყანა იღუპება უმეტრობობით, ასე რომ სიმღერასაც ვი ამას მღერინა, & მე მარტო არაფერი არა შემოდიანდა. ამისთანა დროს ყველასუდ უფრო სანებო ჩემთვის არის მოურავი. ამისგამო მე მსურს მოურავის დამოყვება. იმისი დას მაგარი, რომელმაც დღეს ისე მიიზიდა ჩემი გული, რომ ჩემი თავი ჩემს სელთ აღარა მგონია, არის ყველა ჩემს სანცოლესუდ დროსი დედოფლობის. თუ არ მაგრინეს— სხვას დედოფლად საქართველოს ტანტსუდ არა ვის დავისვამ. ბერობას ვირჩევ, & უმჯობინებოა ვი არ შემოდიან. ამისგამო გთხოვ, დედაჩემო, რომ დღესვე მოკლავარავო ვისივე ზირით მოურავს & მოურავის დედას, რომ სვალ ან ამდამვე დავიწერო ჟვარი.

დედოფალი (შეუიქრებულ).

დაიცა, შეილო, ცოტა მანც მომაფიქრებინე, ან დავკითხოთ ვინმე: სოგს მამის ოდენა ამაგი აქვს შესსუდ, სოგი სარდალია, სოგი

სახსლი ზ სარტი. უძითოდ როგორ იქნება, წინაღმდეგი ვის შეუძლიან, მაგრამ სამართალია, რომ იმათაც დავეკითხეთ, თორემ ქვეყანას რას იტყვის.

მეფე.

ჩემი უკანასკნელი სიტყვა ეგ განდევნით, რომ მოურავის და სკალან ამაღამ უნდა შევიერთო. ასლა თქვენ იცით: გინდა ჭკითხეთ ვინმე, გინდა — ნუ. საქმე ამაღამდის უნდა გადასწყუდეს. თუ მადე არ დავიგულები ჩემად ჩემი მშვენიერი მავანი, — ჩემი თავის იმედი აღარა მქვს. (ტადის).

დედოფალი (მარტო).

ქა! გენაცვალეთ! ასე უეცრად! რა უნდა კმა ასდა. ეგ ერთი აქინებულის სხვათისაა, ზ უყაბულებს პირველი გინი უბრალე ახსნაურის ქალის შერთვას?!

შადიმან (ოდნავ შემოადებს კარს, შემოისუდავს ზ მერე შემოდას).

ბატონო დედოფალო, სამ არ განისვენებთ?

დედოფალი.

ოჰ, შადიმან! მობრძანდი. ეს არას ესლა შენთანა მქონდა იფქრი. დაბრძანდი.

შადიმან.

მე გასკელით, ბატონო დედოფალო, რომ გაგაფრთხილოთ ჩემი გაზრდილის შესახებ. წარმოიდგინეთ, რა უბედურება იქნება ჩემთვის ზ ქვეყნათვის. თქვენც შექნიშნავდით, დედოფალო, დღეს რა რიგად აღტაცებული შეიქნა მეფე მოურავის დისთვის. ჩვენ უნდა გავიქნარსეთ აქედამ, რომ ამაღამის ღსინში ემაწვილი მეფე უფრო არ აიტანოს ამ ქალის სურვილი. ცხენები მზად არიან ზ წაქვლის მეტი აღარა გვიჩადრ. ვალად ვრაც მოგასხსნოთ, რომ არ გაუშვათ თქვენი შვალი ამაღამ აქ.

დედოფალი.

ოჰ, ჩემო შადიმან! მეც ესლა მკ იფქრში ვიყავ ზ ამიტომ მი-

ნდოდა შენი ნასკა. შენი მტერი, ჩემი ხაქმა. არ ვიცი რა წყაღში ჩავ-
ვარდე. ეს არის ესა იყო აქ ჩემთან ჩემი შვილი, გინდა თუ არა
მოურავის დაა უნდა შეკითხოვო, თუ არა ზ ბურად შევდგებიო. მოფი-
ქრებაც არ დამცაღდა, ისე ამიყინა: გინდა, თუ არა დღესვე მოვლანარა-
კი მოურავს ღ მიბნ დედას, რომ ამდამვე უნდა ჯვარი დავაწერო.
რავქნა ღ რა წყაღში ჩავვარდე!

შადიმან (ხაფიქრდება ღ მეტე ადგება).

ო-ო! განა არ ვიცოდი მე სააკაძის გველური ხასიათი. იმას გან-
გებ ზქონდა გამართული დღევანდელი წვეულება; განგებ ზქონდა ქალე-
ბი მოწვეული ღ განგებ გამახინა ღ ამდენ თავის და. იმან იცოდა
თავისი დის მშენიერება ღ მეფის ემაწველური ხასიათი, ღ უველა ეს
განგებ მოახდინა. ქვათარძე არის ძაგის გული ღ რაც მოურავს ზნე-
ბავს—ის იმას ხხადის... რამდენჯერ მოგახსენეთ, დედოფალა, რომ
მინამ გიორგი სააკაძე ცოცხალია, მანამ ქვეყნის კეთილს არ დაყრის
ღ არავის მოახვედრებს, მეთქი. ჯერ რომ გამდელიც არ ვიყო ღ ამო-
დენს ამვიც არა მქონდეს მეფესა ღ იმის ხასლხედ—ჩემს დროულს
ადამიანს ხისმარცხ დეკურება. საა ასლა რა უნდა უყეოთ! ვილა რას
ჩავგონებს ძაგას. ქვეყნის სამარცხვინოდ, თქვინი ჭირიმეთ, მეფე ო-
გორ უნდა გაუსდეს სიძედ ერთ ვიღაც კედა ახნაურს. ძაგას თითონ
სელმწიფეები არ დაუჭერდნენ ქალს ღ დღეს სააკაძე უნდა დაიმოყროს.
რატომ არ განქდება დედამაწა ღ არ ჩაიტანს ძაგისთან ბორბოს ღ
ქვეყნის ამრებს ვაცებს! რატომ ქვეყნას არ შეირყვას, რომ ყოველდ-
საქართველოს მშერობელი, მეფე საბარათიანისი, ქსნისა, არავისა,
ქრცხინვალისა, მუნსარისა ღ სსკათა—შეიქნეს სიძედ ერთის უგანსენე-
ლის ახნაურისა. ო-ო! დანგრეს ის დღე ღ ის ხასიათი, რომდესც გი-
ორგი სააკაძე ჩამოთესლდა მეფის ხასხალეში. დაქტეს ის უკელმისთი
ხასიათი, რომდესც ეგ მეფემ ღ დედოფალმა დაინახეს კარგს თვალხედ.
მაშინვე ეტყობოდა ძაგას გველობა, მაგრამ ჩემი გამგონე აღარა ვინ
იყო. ჯერ აქამდის რა იყო ღ ასლა უფურე შენ ძაგისი ფრთების შეს-
მან. (დაჯდება ღ დაფიქრდება. ადგება ისევ) დედოფალა! მე ერთის
ფიქრსედ მოვედი ღ ამის მეტი ხასხარი ჩვენ არა გვაქვს.

დედოფალი.

სა, გენაცვალს ჩემი თავი, მუდამ ჩემი ოჯახის ერთგულა ღ
დამტყველო შედიხან!

შადიმან.

მევე ლუარსაბი ჯერ ასლგანდა. ეგ არის წუთის სურვილი,
ღ თუ ეგ წუთის სურვილი შეუსრულდა, იმავე წამს ყოველივე ტრფი-
ალება გულისდამ გადაუვარდება ღ იხსება სიყვარული სიმუღვილიათაც გა-
დაქტეს. ამისგან, მე ვფიქრობ ღ იმედიცა მაქვს, რომ ის ქალი უქა-
რწილეთაც გაურბო ღ მამის მევე სვალ თითხვე განუბრებს მაგ
ქალს.

დედოფალი.

შადიმან, ღმერთმა კარგი მოგტეს, კარგი ახრი ეგ იყოს, მაგრამ
ნუ დაივიწყებ, რომ ეგ არის დაა გიორგი სააკაძის.

შადიმან.

რა! მე თქვენ მოგასხნოთ, კვარის შეილება წაუხლება. თქვენ
ვერ გიტყვიათ სააკაძე. ოღონდ შეთვისან გამოელოდღეს რასმე, თო-
რემ... მე მომანდეთ ღ მე მივიხრია.

დედოფალი.

შენ იცი, შადიმან, ოღონდ სირცხვილში ვი ანაში ჩაკვავდო.

შადიმან.

საკაძემ სირცხვილის ან იცისრა..... ჯერ საქართველოს ტახ-
ტი ისე არ დამცირებულა, რომ სააკაძის ქალი დედოფლად იყდეს.
(გადის).

ს ც ე ნ ა 4.

ოთახი დიდი-მოურავისა.

დიდი მოურავი.

ჯერ, ღვთის მადლით, ჩემი განზრახვა კარგად მიდის. მევე გა-
გიჟებულია ჩემის დისთვის. სადილსუკან ის იწვა მარტო ოთახში გუ-
ლადმა, მკვლელები ქონდა თვალუბრედ გადაივარებული ღ ორჯერ—სამ-

ჯერ მოვეკარე უფრო, რომ ბურჯანში ის მაკრინეს სასიკეთს ახსენებდა და
მსახურდა.

ქეთევან. (უცებ შემოდებს ოთახის კარს და
შემოდის).

აკი გითხარ, შვილო, რომ ჩემს მაკრინეს ნუ გამოვანებებ, მე-
თქი! რასე დაძვრუბი, რასე შეძრცხვინი, რასე გამოძქერ უელი,
შე ჩემის ცოდვით სავსე! (ხტინის).

დიდი-მოუწავი.

რას იყო, დედაჩემო? რას მოხდა აგრეთი?

ქეთევან.

რას მოხდა— და შევეს ჩვენი შერცხვენა მოუწოდებია..... თქვენი
ჭირიეთ, რატომ არ ნამქალავთ ამ დღის მომსწრესა!

დიდი მოუწავი.

რაგონ! ვინ გითხარ?

ქეთევან.

თვითონ მაკრინემ, იმ უბედურის და უკუდამართის დღის ნამობმა.
ქვეს ბახიური შემოუჩენია.

დიდი-მოუწავი.

ამ დღესაც მოკვსწარ, რომ ჩემს სასიკეთს ამ შეურაცხველს აყენებენ!
ჯერ მოკვლას შექალოდა— ვერ მოახერხა და ახლა ესეებოც მოუწოდებია.
ოჲ, შადიმან! ვინც სულ შენი ჭუნარებია, და ავად გაუხწორდებით
რადისმე მე და შენ ერთმანერთს. შენ, ძგანი, დაგავიწედა ის დღე,
რომ ხაქვეყნად იარაღი აგვარე და დედაკაცის სასიკეთი გიწოდე. ეტყო-
ბა საჭირთა, რომ ხშირად გავიხსენებდე ხოლმე ამ დღეებს.

თეიმურაზ მუსრან ბატონი. (შემოდის).

რას ამბავია, გიორგი?

დიდი-მოუწავი.

დაბრძანდი, თეიმურაზ, და მოგასხსენებ. (დასხედების ორიგინი).
დღეს შენსეა დიდი ვინა, შეძგომ მეფისა, ჩვენში არავინ არის და

შენსუდ მასლობელიც მე არავინა მეავს. დაწმუნებული ვარ, თეიმურაზ, შენი მშობისა და მეგობრობისაგან, რომ მე სიტყვა არ გამოვა შენგან. მეუბის ხასიათიდან და შესაქტევიდან მოვიწვი მრავალი დიდი გარის ხასლობანი, სადაც ბრძანდებოდა თქვენი ხასლობა; ვამერე ჩემი და მავის შესაქტევიდან და კასელ ღვინის დამსხველად — შევასრულე, რაც, მეუბის სურვილი იყო; და მაგან ვი ჩემი ხასლის შეურაცხება მოინდომა. ნეტავი იცოდეთ: მეუბს ჩემის დისავის ბავიერი მაუჩენია!! ამასუდ მეტი შერცხვენს და ღვინის დასხმა რაღა იქნება? ამისთვის გთხოვ მიმეზავნო მეუბისთან და ჭკითხო: რას შემართებოდა ამგვარის შეურაცხებით? ნუ თუ ისე შეურცხენილად მიტნობს, რომ ჭკონის ყოველს შეურაცხებას ავიტანდე. შეუძლიან მომეფას, თავი გამოვებინო — ყველა მავის სულთ არის — მეუბს, წინაღობევი არავის შეუძლიან; მაგრამ მაგვარს შეურაცხებას, მინამ ეს თავი მსრებსუდ მასია — არ მოვითმენ. დამდეგ ვალად, შემატეე ეს ყველაფერი მეუბისაგან და ესლვე შემტყობინე.

თეიმურაზ მუსრან-ბატონი.

ბატონი ბრძანდები. თუ ევ მართალია, მამჩემი არ წამიწინდეს, სწორედ საწყნისა და კიდეც მივირის მეუბის გონივრებისაგან. (თეიმურაზ გარის და მთურავიც თან გასდევს).

მაკრინე (შემოდის სამტრიალელი).

სად წახულა, თქვენი ჭირიძეთ, აქაც არ არის. (დაუშვება ტანტყედ და თვალმებსუდ სულტასოცს მიიფარებს). . . . .

თეკლე. (შემოდის).

შენ გენცვალე, მაკრინე, მართალია, რაც ჩემმა დედამთილმა მიბრძანა?

მაკრინე.

. . . . .

თეკლე.

. . . . .

ბაზიერი. (შემოქცეობს თავს გარეშში.
მაკრინე ამის დანახვას უკმა-
ყოფილებს და უარყოფს თავადობას.
თუკვლავ თან გაქვები. ბაზი-
ერი შემოდის).

მოუწავი აქ არა ყოფილას... ჭეურობა, როგორ შეგვიყვას და გაიჭ-
ნა, თითქმის აქ არა ამბავარა; და წელს გი. . . . .

დიდი-მოუწავი. (შემოდის და თეიმურაზს მუ-
ხანს ბატონივით თან მოხდევს).

შენ აქ რას აკეთებ?! როგორ გაქვადე, რომ ჩემს უსუბურად ჩემს
სამეფოს ოთახში შემოხვე?!
ბაზიერი. (შემკრთალი უფან იწებს).

ცოტა რამ მოხსახსენებელი სიტყვა... თუ თქვენი სუბან იქნ....
დიდი-მოუწავი.

აქვე ხარ! (სტატუსს ხაუელაში ხელს, წახსნიარავს გარეშში და
გაგდებს ქიმიკსინ).

თეიმურაზ მუხრ.-ბატონი.

დამშვიდდი და მოინძინე, გიორგი, მეუბნები რაც შემოხვალა.
მამახეში არ წამიწოდება, მოხალატი ხარ და კიდევ გილოცავ სუფით
და გუფით. მეუბნები სავიწოდებლად გაიოცა ეს ამბავი და სთქვა ეგ ამბავი
შეცდამა იქნება. შემოგითვალა, რომ გვეყო, რაც აქამდის ჩვენში შური
იყო. ახლა მე მრავლის შემთხვევით დავრწმუნდი, რომ შენისთან
ერთგული და სარწმუნო კაცია არა მეკის. შენი დაც მალან მომქონას
და მხურს, რომ დავმოყვრდეთ. მეუბნები წხურს, რომ თუ შეიძლება დავს,
ამდამვე დაწერონ ჯვარი, თუ არა და სვალ მანდა და მანდა. შენმა
მხურს, რომ ასე უნდა ბედნიერება ყოფილად მოუფლდნელია და კიდევ
დაწვე მხადება ამდამისთვისკუ.... რაკი შენ და მეუბნები დავმოყვრდ-
ებით—მტერი ველარას გიხამსო.

დიდი მოუწავი.

ხა, ჩემო თეიმურაზ, მეც მანდა ვარ. ღმერთმა გარტი მოგ-
ცეს—გარტი ღვთის წყალობა ეგ სხვისთვის იქნებოდა, მაგრამ ჩემთვის
ეგვედ სწორედ უბედურებაა. ჩემთვის მტერი აქამდის ვი არ იყო. საში-
შარი, ახლა არის, თუ ჩემი და მეუბნები მივეცი, ხა შური მამის გაიღვიე-

ბს ჩემს მტრებში, ღ ჩვენ ერთმანეთს შეგვასოცვენ. ამისგანთ სკლ-
მოურედ შეგაწუხებს, თეიმურაზ, დამკედრე შეფეს, რომ ჩამომქსნას.
მე, ერთი უბრალო ახსნაურ-შვილი, არა ვარ ღირსი მაგის მოყვრობისა:
ამ ამბავს ჩვენ არავინ მოგვიწოდებს.

თეიმურაზ მუხრ.-ბატონი.

ბატონი ბრძანდები, მაგრამ არა-მგონი, რომ მეფე შენ მაგითი
შეიყურო. ეს იმნაირად ღაზარკობდა, რომ თუ ნება არ იქნება, იქნე-
ბა ძალაჯ ისმარეს.

დიდი-მოურავი.

თუ მეფემ არა ჰქნას, მაშინ დიდოვალს შემსვეწე, რომ ჩამომ-
სსნას ეს სათაბაღა ღ ნუ იხუბებს ჩემს დღეუჭას. დადიანის ქალს
ელაზარაკებიან ღ მაგისი შესაფერცე უფრო დადიანის ქალია ღ სილამაზი-
თაც ჩემ დას ის არ ჩამოუყა... ხწორედ მუსელ-მოდრეკით შემკედრე,
რომ ჩამომქსნას და მოეფს ჭკეუქანს მტრად ნუ გამოსდინს.

თეიმურაზ მუხრ.-ბატონი.

შენი ნებაა. (გადის).

გიორგი ჭავთარძე (შემოდის).

რას ხზადისარ, გიორგი, რათ უთვლი უარს? ძლივს სექმე
როგორც გვინდოდა, ისე მოვიუყახეთ ღ ახლა უარსკედა სდგუქარ!

დიდი-მოურავი.

არა, ახლა უნდა თავი გამოვიდოთ, რომ უფრო მაგრად დავიჭო-
როთ სელში.

ჭავთარძე.

რომ მარტლას უარს ჰქოას?

დიდი-მოურავი.

ფაქობი არ არარის! შენ მტრებს ნუ უქნია უარს, მაგან ვვრას
ჰქნას. მაგის სასიათი აწონილი მაქვს. რამდენიც უარს ეტყვი—იძენი
უფრო აიტანს ტროვიალემა.

მეფე. (შემოდის. ჭავთარძე გადის).

გიორგი, შენი ნასკა მინდა.

დიდი-მოურავი.

მაბრძნდი, შენი ჭირიძე. (მიუკუება). დაბრძნდით.

მეფე.

მახეხი არ წამიწუდება, გიორგი, რომ მიკვირს შენი ამბავი. მაშასადამე შენ ჩემი დასლავება და დაკავშირება არა გხდომების და უნდა დავიჯერო, რასაც შენზედ აქამდის მეუბნებოდნენ. მე მეგონა ჩვენში ყველა უთანხმოება მოიხშო, მეოქი, და ასეა შენის ქცევიდამ უნდა გამოვიყვანო, რომ შენ ჩემზედ გუფი აქამდის არ გაგიწმინდა. შენი დის შერთვა იმიტომ უფრო მინდა, რომ შენი დასლავება მხურს, რომ მე და შენი გაყოფა აღარ მტრის და აღარ ენას აღარ შექმდეს.

დიდი მოურავი.

ბატონო მეფეო! დემართა გულთამნილველი, რომ მე, თუ გიბედავ უარს და უშვებ ჩელიდამ ამ ბედნიერებას, ეს მომდის თქვენის ერთგულებით და არ მინდა, რომ ამასზედ უშეტყლად შეგამულონ ჩემი თავი ჩვენის დამოუკრებისთვის. შენ თავითან ვარგად იცი, მეფეო, შური მრავალთა ხაჭაროველთა დადებულთა, რომელნიც არც შენ მოგაწონებს ჩემს დამოუკრებას, და მოგაწვენიებენ აქამდის, რომ შენ გამიმეტებ კვლად სასიკვდილოდ. ნუ გაწვიებს, მეფეო, მართლის თქმა. შენ ვარგად იცი გიორგი მოურავის სახითი, რომ ის ამოდებულე სიმლის წინაც არ დაჭფარავს მართალს... შენ გასკვიან იმისთანა შინსი, რომელნიც თავის სასარგებლოდ ხსედვენ, რომ არ გამოვიყვანონ მაგ მდგომარეობიდან. გიფარავს ცუდს და ყველას ვარგის მხრიდან გიხვენებენ; გაქებენ შინში და იმისთანა ღირსებას გიხვენებენ შენში, რომელთაც შენგულში ვერ სრულეებით არ გამოუღვიძინათ და, რადა თქმა უნდა, ყველას, ვისაც ატოვებენ, რომ უნდა შენი სიმართლის დასასკება, მტრად უფურებს და უნდათ, რომ ავად იქნება თუ ვარგად, მოგამორონ შენ იმით. აი, ამისთვის არის, ხელმწიფეო, რომ მე უშვებ სელიდამ ამკვარს ბედნიერებას და მუსელ მოდრეკითა გთხოვ, (დაუხარხებს) რომ განმარინო მეც და შენი თავიც იმ განსადავებს, რომელნიც მოკვლის ხენი დამოუკრების შემდგომ.

მეფე (საყენებს).

ადექი, გიორგი... აბა, მეუბნები სული აიღეო. მაგ სიტყვებისა ზე სიმართლის მთქმელზედ სული ავიღო?! ამოდენა სადსში მარტო ერთსა გსკდავ, რომელიც მართალს მაგანებს, რომელიც მიღსინის თვალებს, ზე ისიც ისე არ დავიანდოვო, როგორც ჩემს გუფსა ჰსურს, როგორც ჩემთვისა ზე ქვეყნისთვის არის საჭირო! — არა! არაადეს ჩემი სურვილია, რომ მე დღეის იქით ვიყო შენი ღვსინის შვილი ზე შენ — ჩემი ძმა. ზე ვაი იმათ ვინც ჩვენ შუაში ჩაგვიდგება... თუ შენ უარს მეტყვი გიდევ, როგორც ქალის პატრონი, მაშინ მე გიბრძანებ შენ, როგორც მეფე თავის ყმას, რომ შენი დაა მაკრინე უნდა დაჯდედ დადოფლად საქართველს ტასტსედ.

თეიმურაზ ბეგლანი (შემოდის).

აი, თვითონ მეფეც აქა ბრძანებულა ზე თვითონვე გიბრძანებდა თავის პსუსს; დედოფალზედ ბრძანა, რომ ჩემი შვილის სურვილიაო ზე იმის სურვილის წინაღობევი მე არ შემიძლიასო.

მეფე.

არა, მამიშენის სულის შსეს, თეიმურაზ, სწორე ბრძანე, დღეს შენც ბავრტოინთ ვარისა ზე ჩემი სისხლი ზე სორცი სარ. მოურავსუდ უკეთეს ვინმე დაუმოყვრდები მე? ამასუდ უსაჭიროესი გაცი მეავს ვინმე მე დღეს? შენ თითონ ვარჯად მოგესსესება, რომ დღეს მეორე მეფე ქართლისა არის — გიორგი მოურავი. გიორგი ვითომ მტრებსა შაშინს. ვიცი, რომ მაგასაც ზე მეც მრავალი მტრები გეყვანს; მაგრამ ამან უფრო არ უნდა დაგვაგვიშროს, რომ ამით უფრო შევაშინოთ ჩვენი მტერი?!

თეიმურაზ.

თუ, მეფეო, ჩემი ძვირფასი მეგობარი, გიორგი, გამიგანებს, — მე სწორედ თქვენის აზრისა გასლავართ.

მეფე.

აბა, ჩემო გიორგი! ესეც რჩევა იმისთვისა გაცინს, რომელიც არივეს მოყვარე ზე ერთგული მეგობარია. შენი უარის თქმა ამას იქით ზე ჩვენი ერთმანერთის საუკუნოდ დავარჯავს — ერთი იქნება.

დედი-მოურავი.

მე თქვენის ბრძანებისა ჭ სურვილის უარი არ შემიძლიან ჭ ჩემს უბედნიერესი არავინ იქნება თქვენის დასოველებით. მაგრამ რად-გან ყველა ვაძს ძვირად უღივს თავისი სიტყვისა ჭ თავისი თავი, ამისგან გავიგებ და გთხოვ, რომ ამ მუხრან-ბატანის დასწრებით მიხედო საფიცრის წერილი, თქვენისა, მოძღვრისა ჭ დედის თქვენის ბუჭდის დასმით, რომ მტრის ენით ამ ჩვენის დამოუკლებით მე შენგან არა მკნობს რა, ჭ მამან ქორწილი, რადესაც თქვენი ნება იყოს — გვიბრძანეთ.

მეფე.

ამაღმკე. თეიმურაზ, უბრძანე, შენს მხეს, ჩემს მდივანს ესლავე დასწრებს საფიცრის წერილი იმ ხსით, რაგორც გიორგიმ ბრძანა. მაშ, მოურავო, მე ჭ შენ ხიბუცაღის ძმანი ვართ. ასეა ჩვენ თვით უმძავის ენაც კვლავ გავგებინ. (ესკვავა მოურავს ჭ ჭკოცნიან ერთმანერთს).

თეიმურაზ.

მოგვილოცავს. დემართა ბედნიერ გეოთ. ამ მოკლეს ხანში საქართველოსთვის მაგისტარს ვარგი არა მომხდარა რა. მეფე ჭ მოურავი რაკი ერთად არიან, ქვეყანას აღარა გაუჭირდება რა. (ესკვავა თითო-თითოდ ჭ ჭკოცნიან. ჭკოცნიან ისინიც. თეიმურაზ მასუკან გადას).

მეფე (მიამხუბს.)

თეიმურაზ! დედა-ჩემსაც აცნობე ჩემი ბედნიერობა, მობრძანდეს ჭ დავვილოცოს გვირგვინი. გიორგი, შენ ჩემი ხსიდლო ესლავე უნდა ჩამბარო. აცნობე კიდევ, რომ ქვათხევის წინამძღვარი მოემოსადოს, ამაღმკე დაგვწეროს ვერაო.

მოურავი.

ზაზუნა ჩვიდიკე! სთხოვე დედა-ჩემს, ჩემს მეუღლეს, ჩემს დას ჭ ყველა დარბაიელთ, რომ მობრძანდნენ ჭ მოგვილოცონ. უბრძანე ვერებს, რომ გამართონ შედღუხი, მესავრავეო, რომ დაჭკრან ბუკსა ჭ ხალარას. დღეს არის ჩვენი უბედნიერესი დღე: მეფე ირთავს ჩვენს დას. უთხარ აუშუან შაშანაბი ჭ მოუვიდონ ჩირაღდნებს, გამოუშვან ღვინის შარავანდები ჭ ჭსკას ყველამ, ვისაც რამდენი ჭსურდეს. გვრე-

თვე აცნობეთ ეს ლაქვე წინამძღვარს წასიძეს, რომ მეფე ამაღამ ვვარს იწერს თქო, ღ ვეკლავიერი გამხადეთ ქვათა-სეკს წასასკლავად.

მეფე.

აბა, ეგრე, ჩემო გიორგი, აი! მერწმუნე, დღეს ჩემსედ უბედნიერესი აღარავინ არის. (გარეთ ისძის სროლისა, საგრაგებისა ღ სიმღერების სმა ღ ჭარების ყიყინს. შემოდინ: მოურავის დედა, მკარისე, თეკლე ღ სსვანი.)

მოურავი (წავალებს მკარინეს სელს ღ აბარებს მეფეს).

დაო ჩემო, დღეს გეწვია შენ ბედნიერება ღ გისურვას სქართველთს დ დოფლად ჩვენმან უძლეველმან ღ ყოველთა უმშენიერესმან მეფე ლუარსაბმან. დმერთმა შეგატუბოსთ ერთმანერთს საბედნიეროდ თქვენდა ღ თქვენის ქვეყნისა. (შემოდინ დედოფალი ღ სსვანი მეფის ამაღლათაგან.)

მეფე.

დედოფალი! აი, შესრულდა ჩემი გულის წადილი ღ გთხოვ, რომ დგვილოცო გვირგვინი მე ღ ჩემს ძვირფასს მკარინეს.

დედოფალი.

დმერთმა ისე დგვილოცოსთ, შეილო, როგორც ჩემი გული ესასობოდეს უფალს. ბედნიერი იყოს თქენი ქარწინება. ანლა, შეილო, მე სიკვდილი აღარ მიმძიმს, რათგან მოკვსწარ შენს ბედნიერებას. (მოსდის ტირილი ღ ჭკოცნის ვერ შეილს, შემდე მკარინეს.)

სტუმრები.

ამინ! ამინ!! (ყველასი ელოცვენ.)

თეიმურაზ მუსრ.-ბატანი. (შემოდის, შემოაქვს სელ-წერილი ღ აძლევს მოურავს):

სამიკეს ბეჭედი ანახ ღ ჩემი ღ ნუგზარის სელიც აწერია.

მოურავი. (ხამართმეკვს).

მადლობელი გასლავარ. ანლა აღარა მიჭირს რა.

მეფე.

შადიმან! შენ დღეს მამის მოადგილე სარ ჩვენი ღ სამართალიწ ისე დგვილოცო, როგორც შენი საკუთარი შვილები.

ს ი ზ ძ ა წ ი .

ლაყვარდსა ცაზედ,
ცა-მოწყმენდილზედ,
ღამის გუშაგი მეუბდა, მთვარე;
შორსა ცისვარი,
კაშკაშ — მცინარი
ამიყათა სხნდა წყნარად მთარე.
თოკლით მოსილნი
მთანი ძალაღნი
ზოლად, ნისლშის დაინთქებოდნენ;
ყინვით ნაკვეთნი
გეძაშთა თავნი,
მთვარისა შუქთან მუსაიფობდნენ.
ძირსა მდინარე,
აღაგს მღელვარე,
ტექლსავით სლაკენით უსმითა რბოდა;
იყო მდუმარე
ძთლად არე, მარე,

მთვარისა შუქი სედ გადასსმოდა. —

გიდექი კელსედ,
მწვანით მისილსედ

ღ ესტერებით ცას შეგვეურბდი,
გსედავდი მთვარეს,
მძღაურად მთარეს,

ღ მის მგსავრობას თვალს ვადვენებდი.
უცებ იელვას,
მნათთ იწეეს დელვას,

ცა გარდაიხსნას, შიგ სხნდა ნათელი
ღ ამოს სმითა,
დიდებულითა,

მეისვე მოისმა გალობა ჩელი.
ძალსა ძლიერსა,
მიუწდამელსა,

ანგელთათ დასნი ლაღდასა ეოფდნენ;
ღაღადის წარსა,
ტებელს, შეუწარსა,

არე ღ მთანი იმეორებდნენ...

მოდგას ასული,
სსავით მოცული,

სპეტავით მოსიღს სელს ეზურა ჯვარი,
თმითა შეკრული,
სასწაულ სრული,

რომელით დაირღვას კერპთა ტაძარი.
სეცით ივერსა,
არსებით ბერსა,

სკდ დაჭეუბდება სანით მდუმარით,
    ღ შემდეგ წუნარს
    მუსლი მონარს,

იწეო გედრება ტრემლით მდულარით:
    «ჩაი! მთარეულა,
    «გულთა მსილვეულა,

შენ გვედრები, სამება ერთა,
    «შენს სადიდებლად
    «იკმარე მსსვერზლად

«ეს ჩემი ტრემლი, ძამაღ ღმერთა!
    «აჟა მისმინე,
    «მაღლი მთაფინე,

«ძიეც ივერთა მთაზა, ერთაზა!
    “. . . . .
    “. . . . .

«. . . . .
    «ბორცოტისაგან
    «ღ შურისაგან

«ისსენ, ჟოჯალა, ღ ეშქენ ფარად;
    «ძიეც მათ ძალი,
    «უკურთსე სმელი

«ხიმარტლის მსკრულად, მტკრთ შესანარად;
    «ღ მათი მტკრი
    «დაეც, ვით მტკრნი,

«ფერსქვეს სანრესლად ივერთ უმტოე,
    «რაც ჰსკეს სიმწარე,
    «იგი აკმარე,

«წარსული სიტკბოდ გარდაუქტოე.

«ჭოი! ძეგრველო,
 «უხუ — ძეწაღელო,
 «ლოცვა, გურთსევა მიეტ აძიერ;
 «ღ კვლავ დიდებით,
 «ბედნიერებით
 «განაძრეულე მწავალ — ყაძიერ».

«მწავალ-ყაძიერ»!....
 ისმა ზეტეერ
 ანგელოზთ, — არემ მიეს მისცა ბანი,
 ღ სწილათა
 დიდებულთა,
 შორს, შორს განისმა ციურნი სმანი.....
 ცას ცისარტყელა
 გარდველო ხელა,
 შესაძებული, იგრადაცხანი;
 შივა ხსდენ სულნი,
 ზარფერ მოხსმულნი,
 მუსელ-მოდრეკილნი გვირგვინაცხანნი;
 კაცთ გურთსეულთა,
 მირან ცსებულთა,
 სკიპეტრად ეზურათ სეთის სილის შტო;
 უმსერდენ ასულს,
 ნათელში აღსულს,
 მადლის თვალთა მიმავალს მარტო....
 მას მოშორებით,
 ტკიბილის გაღობით,
 ანგელოზთ დასი წეობით მისდევდა,

ს ი ზ მ ა რ ი .

ღ ი ვ ი ჳ ვ ა რ ი თ ,
თ მ ი თ ა შ ე კ რ უ ლ ი თ ,
ი კ ე რ ს ჭ ლ ო ტ ვ ი დ ა ზ მ ა ლ ლ დ ე ბ რ დ ა .
თ ა ნ ც ი ს ა რ ტ ე კ ლ ა
გ ა ჳ ე კ ა ნ ე ლ ნ ე ლ ა ,
თ კ ა ლ ი წ ა მ ა რ თ ო შ ე კ ნ ე ბ ა მ მ ი ს მ ა . . . .
ღ ა მ ო ს ს მ ი თ ა ,
შ ე წ ე ო ბ ი ლ ი თ ა ,
« მ რ ა ვ ა ლ - უ ა მ ი ე რ » ძ ღ ი ვ ს ღ ა მ ო ა ნ ს მ ა :
ც ი უ რ თ ა ს მ ა თ ა
უ კ ლ ე ს წ ე ს ნ ა რ ა თ ა ,
ღ ა ლ დ ი ს ზ ა რ ი ა მ ო ლ ს წ ე დ ე ბ რ დ ა ;
ს ჰ ე ტ ა კ მ ო ა ნ ი ლ ი ,
წ მ ი ნ დ ა ა ნ უ ლ ი ,
ც ი უ რ თ ს მ ი ს გ ვ ა რ დ , ც ა შ ი ჳ ე რ ე ბ რ დ ა :
შ ე ს წ ე დ ა ზ რ ი ა ლ ი ,
ჭ ა რ მ ო ა ნ ი უ ლ ი ,
ღ ი ს ე კ მ თ ვ ა რ ე მ ე უ ო ბ რ დ ა ც ა ზ ე დ ;
მ თ ა თ ა მ ა ლ ა ლ თ ა ,
თ ო ვ ლ ი თ მ ო ა ნ ი ლ თ ა ,
ჳ ა ნ ღ ი ს ბ ა შ ლ ი უ ი მ ო ა ნ ს ე ს თ ა ვ ზ ე დ .
წ ე ს ნ ა რ ა დ გ ა თ ე ნ დ ა —
ა რ ე დ ა შ ე კ ნ დ ა ,
მ ო ზ ე მ გ ა ნ ა ნ ა თ ა ა ღ ს ა ვ ლ ი ს კ ა რ ი ;

თვალი უსტრობდა,

ხელსა სწურდა

კვლამ ესიფა ტკბილი სისმარი....

თ. გორგი აღბეღანსი.

1870 წ. 23 ივნისს.

ხ. ხ. ჭკ.

დროგამოშვებითი (ჰეროდული) გამოცემები.
მათი მნიშვნელობა და საჭიროება უფკელი საღისის-
თვის. — მიხეცი ჩვენი დროგამოშვებითი გამოცემე-
ბის უსჯირობისა.

ჩვენი დრო ის დროა, რადუნც ვცობრიობა გმარული ნაბიჯით
მიეშურება სიკეთისა, ბედნიერებისა და სასოგადო კეთილ-დღეობისადმი;
სხვა-ღ-სხვა კვარი ასალი სწავლა და მოგონებები ისე სმარად მონდუ-
ბის სოღმე ჩვენს დროში, რომ თითქმის დაბუკვდას და წაკითხვას
ვერც ვი ასწრობენ. მრავალი იმისთან რამე, რომელიც ძველ საუკუნე-
ებში, უტკველია, შეუქვლებულად ანუ სასწაულებრავ მოკვინებად მოე-
ჩვენებოდათ, როგორც მაც კლანდელი ჭერში მოგსაურობას, რამდენ-
ნამე წამის განმკვლობაში თითქმის სადაც ვნებავთ, იქ თქვენი ასრუბი-
სა და იქარებს გარდაცემს; მორთულ თათსში ვდამა და ისე ერთ დღე-
ში ათასი ვერსტის გარბენა, უსულა და უგრძობელი ხატების საშე-
აღებოთ, და სხვა მრავალი ამ გვარები, კლან ნამდვილ და სვეულებრივ
საქმედ გასდენ და კლანურებთან ვცობრიობას მანი ცხოვრების განს-
ადკილებლად და განუქვობესებლად. მაგრამ ესეც ვი უნდა ვსთქვათ,
რომ, რაც უნდა ბევრი და განსაცრა ივენენ კლანდელი სხვა-ღ-სხვა
ნაირი ცოდნა და მოგონებები, რაც უნდა დიდად გაუქვობესებული
იყოს, მათი წყალაობით, ვცობრიობის ცხოვრება, ვერ მანც ვიდე
ქლიერ შორს არის იგი თვის ნამდვილ მანსსე და დანიშნულებსე. —
ვერ ვიდე ბევრი სანი და შრომა მოუნდებს მას, მანამ მაღწევკას იგი

სწავლულ ხაზ აგადა ბედნიერებისა და სასრულადი. მის ვერ ვიდრე ბევრი რამ ისეთები არ იცის, რომლებიც ძლიერ საჭიროა არაან მისი ცხოვრების განუძვლებლად. ეს ძლიერ კარგად ეხმარო განათლებულ ხალხების მოწინავე სწავლულებს და ამიტომ ისინი თითქმის დაუშვებულად შრამდენს, რომ როგორც დახმარონ, ასე ვსთქვათ, კაცობრიობის განხორციელებით, სხვაობით და სოციალური მოძრაობა და წინ-წაწევა. ამით ისტორიულად იცინა, რომ რაც ვი აქვს კაცობრიობას კარგი და სასარგებლო — ყველა ცოდნისა და განათლების სყოფია, და დაწინაურებული არიან, რომ რაც ვი აკლავ მას, მის მოსაზრებულად და შეხამებასთან სხვა არა ვითარი გზა და საშუალება არ არის, თვინიერ სწავლისა და შეცნობებისა. ამიტომაც ისინი სულ იმას ცდილობენ, რომ განავრცელან კაცობრიობაში სწავლა და განათლება სხვა-და-სხვა საშუალებებით.

ამ გვარ შირქვით შორის თავი ადგილი უჭირავთ, ჩემი ფიქრით, ამ შირქვს, რომლებიც დროგამოშვებითი გამოცემებით, ესე იგი ყურნალებითა და გასეთებით, ავრცელებენ ხალხის განხორციელს (პაპული-როიულ) ენაზე სხვა-და-სხვა ხალხებში, რომლებიც შეადგენენ კაცობრიობის ნაწილებს, სხვა-და-სხვა ნაირ ცოდნას. ამ გვარ შირქვს შეიძლება მიმართულით უწოდოთ «ხალხის ნამდვილ მასწავლებლებად». ხალხი ყურნალებსა და გასეთებს (უმეტესად შირქვით) — ისეთ საშუალებად ცოდნის გავრცელებისათვის, რომელსაც სხვა საშუალებები ძნელად შეეძლებოდა. ამას ცნადად დაგინახავთ ჩვენ, თუ განვიხილავთ დროგამოშვებითი გამოცემების მნიშვნელობას და საჭიროებას ხალხის განათლებისათვის.

*
**

შირველი ადგილი, სადაც ემზადებიან ყველა საზოგადოების წევრები ცხოვრების ასპარეზზე გამოსასვლელად, არის, როგორც ვიცით, შკოლა ანუ სასწავლებელი. მაგრამ სწავლა და განათლება შკოლაში

რა თავდება; ის გრძელდება იქნამდის, მინამ კაცი სცხოვრებს & თავდება მის სიცოცხლესთან. ამიტომ როგორც შეაღწიო, ისე ცხოვრებაშია, რადგან ცხოვრებაც შეაღწა, სსსოგადოებისთვის საჭირო არიან მასწავლებლები ანუ მოწინავე ზარები, რომლებიც უნდა ავრცელებდნენ საღისში ყოველ ხაირ ცოდნას & უზენესდნენ მას ტექნიკური გზის სიკეთისა & სასარგებლოდში მისაღწევს. სწორედ ამგვარ მოვალეობას აწარმოებენ ის ზარები, რომლებიც, ამ ტექნიკურ-საინჟინერო-ტექნიკური გამოსცემის სიღრმე უზრუნველს & გასეთებს. ამ გვარი დროგამოშვებითი გამოცემების დიდი მნიშვნელობა ზარებლად იმაში მდგომარეობს, რომ ესენი არიან ისეთი წყარო ცოდნისა, რომლითაც სარგებლობას არ დაუძღის არავის არც შთამბეჭებლობა, არც სიქეხი, არც სწიერება, არც ადგილი, არც დრო & თითქმის არც საშუალება. მათგან ცოდნის ამოღება & შექმნა ყველას ერთ ხაირად შეუძლიან, ვინც ვი, რასაკვირველია, ვითხოვ იცის; ესე იგი როგორც დიდ გაცემს, ისე მდებარე საღისს, როგორც მამაცემს, ისე დედაცემსაც, როგორც ახალ გაზღებს, ისე მოსურებულებს, როგორც დიდად განათლებულებს, ისე თითქმის ცოტად განათლებულებსაც. ამასთანავე დროგამოშვებითი გამოცემებიდან ცოდნის შექმნას არ უნდა არც ერთი რომელიმე განსწავლული ადგილი & არც დრო, როგორც მ.გ. შეაღწეში სწავლას ანუ კიდევ საბუნებრივო (სასაღისო) ლექციების სიქმნას. უზრუნველს & გასეთები საღის & როდესაც გნებავთ, იქ & მამან შეგიძლიანთ აიღოთ & წაივითხოთ. ესენი უმადებენ & აწავლიან საღისს, შეიძლება გსიქვით, სასაღისშია, საწინებშია, ტრაკტირშია & თითქმის ქუჩებსედან ვი, & ამ გვარად ყოველ საშუალებასე უფრო მალე & ადვილად ავრცელებენ მასში მრავალ სსკ-დ-სსკ ხაირ საჭირო ცოდნას.

*
* *

დროგამოშვებითი გამოცემებს მიტომ აქვთ კიდევ დიდი მნიშვნელო-

ბა, რომ ისინი ახლავე სდებს უმეტესად მის შესაფერ ანუ ახატან ენასე, იმათ გამოძეგლებს კმისით ღ მისდევს ვიდრე სდებს მათსოკნილ-ებს ღ მის ცხოველ ხაჭირებს. უყურსაღათა ღ უგასეთოდ, ცხადია, რომ ახალი ცოდან ღ აზრები მადე ვერ გაატანდეს სდსის ანუ გაცობრობის ცხოვრებაში ღ, მასხადაჲ, ვერც ექსებოდან იმათ ხაჭადელი შედეგი მის გარებითი, სწობითი ღ სივითურებითი ცხოვრების შესაცვლელად ღ განაუძვობესებლად. ეს ამიტომ, რომ სხობაცადოდ მეცნიერება ღ მისი სმდვილი ესა ისე დაშორებულია მთელ სდსსე ღ მის ცხოველ ენასე, რომ მათ შორის უშუამკლერ ურთიერთობა შეუძლებელია. ასე რომ სდსმა რომ მეცნიერების სწავლა ღ მოგონებები გაციოხ, შეითვისოს ღ გამოიყენოს ცხოვრებაში, სჭირონი არიან იმათ შორის უხმდგომლად ისეთი შირები, რომლებიც უნდა სდსოს იდგნენ მეცნიერებთან ღ სდსთანაც, რომლებსაც ესმოდეთ, ასე ვთქვათ, მეცნიერების ესა ღ სდსის ესაც რომლებიც ერთი სიტყვით აერეთებდნენ მეცნიერებს შუა ღ სდსს შუა გაწვეტილ უხამკლერ ურთიერთობას. სწორედ ასეთი არიან ის შირები, რომლებიც დროგამომკებითი გამოცემებით უადვილებს სდსებს სხვა-ღ-სხვა სართი უცხო ცოდნისა ღ მოგონებების გაცებას ღ მითვისებას.

*
* *

ამას გარდა ის შირები, რომლებსაც შეეძქათ გაცობრობის ცხოვრებაში ახალ-ახალი სწავლა, ახალი აზრები, ანუ ვიდრე იგონებენ სხვა ღ სხვა სართ ახალ ხამკლერების მისი ცხოვრების განაუძვობესებლად, ბევრი არ არიან ღ ანც ეკვლა სდსებში იბადებინ, მასინ რომელსაც იმათი სწავლა ღ მოგონებები ეკვლა სდსისოვის ერთსართად არიან სჭირო. ესეთი შირები მთელ სუეეჩებში თითო-ორ არი იბადებინ ღ ისიც ერთ რომელიც სდსში. ცხადი სქმეა, რომ იმათ ახალ სწავლას დიდი გავლენა არ ექსებოდან მოკელი გაცობრობის წინ წაწკაში;

როგორც ძველ დროში არა ქონდათ, თუ ესაა ისეთი საშუალებები
 არა ქონდეს ვაცობრიობას, რომლებს შემწეობითაც ყოველი ასლი
 სწავლა ელვის სისწრაფით ვრცელდეს თითქმის მთელ ქვეყანაზე. მაგ-
 რამ ესაა სულ სხვა დროა: ჩვენს დროში თითქმის სულ ერთია სა-
 დაც ანუ რომელ საფასურს უნდა იხდებოდნენ ის პირები, რომლებსაც
 შამოქვანთ ვაცობრიობის ცსოვრებაში რომელიმე ასლი სწავლა ანუ მო-
 გონება, რადგანაც ესაა ყოველი ასლი გამომხეილი სწავლა, როგო-
 რიც უნდა იყოს, მთელი ვაცობრიობის გუთუნებებს შეადგენს & არა
 მარტო იმ საფასურს, რომელსაც მომცონებელი ეკუთვინს. ესაა ის
 დრო აღარ არის, როცა რომელიმე საფასურს მთელი საუკუნების განმავ-
 ლობში ქმლავდა სოფელ რომელიმე თავის ცოდნას, რომ, რა არის.
 სხვებს არ გაეგოთ & არ გაგდაეგოთ იგი, ან გიჯე არ აძლევდა სხვა
 საფასურს თავის სამწვრებს შიგნით შემოხველისა & ცსოვრებისა &
 ცოდნის შეტეობის ნებას. ესაა, წინააღმდეგ ამისა, ოღონდ გი გადმო-
 ილე, მათთვის & გამოიყენე სხვისი ცოდნა & სწავლა & არაყინ არ
 დაგიძლავს & არც დაგიტყუნს. ამიტომაც, გამომხედება თუ არა სადმე
 რომელიმე უცხო სწავლა, ამ ჩვენს დროში, ცოტა ხანს იქით წინასკოთ,
 რომ მთელი ვაცობრიობის სკუთრებად გახდება სოფელ იგი. სასო-
 ჳადოდ ეს არის ერთი უმთავრეს მიზეზებთაგანი იმისა, რომ ესაა
 მთელი ვაცობრიობის განათლება ანუ პროგრესიულად (წარმატებით)
 მიდის, უწინადად საუკუნეებთან შედარებით, & სხვა & სხვა საფასურს
 თან-დ-თან უიერო-დ უიერო უთასასწორდებსან ერთმანეთს სწავლითა &
 განათლებით. მაგრამ ესაა ძირულ ადვილი მისხლდომის ის, თუ რა
 მნიშვნელობა უნდა ქონდესთ ამ შემთხვევაში, ესე იგი უცხო ცოდნების
 ძალე ვაცობრებაში მრთელ ქვეყანაზე ანუ ვაცობრიობაში დროგამოშე-
 ბითს გამოცემებს.

*
* *

მთელი ვაცობრიობა დაყოფილია, როგორც ვიცით, რამდენ საფ-

სებად, რომლებიც განსხვავდებიან სოღმე ერთმანეთისაგან განაოლებით, ერთ, სნით, ჩვეულებით ჭ სსვა. მათი ერთმანეთის განსაცნობად, დასასწავლებლად ჭ განათლების გადასატან-გადმოსატანად თვით საუკეთესო საშუალებას წარმოგვიდგენენ ყურნალები ჭ გასკოები, რომლებითაც ვრცელდებიან სსვა-ღ-სსვა სალსებში, სსვა-ღ-სსვა ენებზე ყოველ ხაირი ცოდნა. ეს საშუალებას სწავლისა ჭ განათლების განავრცელებლად ყოველი ხალხისათვის მიუტყლებლად საჭირო არის, ამიტომ — ცნადია — რომ არც ერთ სალსს, რაც უნდა განათლებული იყოს, არ შეუძლიან დაიკვივოს, რომ მე ჩემი ცოდნა ჭ განათლება შეყოფა ჭ სსვისი არა მინდარაო. არც ერთს განათლებულ სალსს არ შეუძლია არ გამოტყდეს, თუ ვარგა განიჩკავს თავის ისტორიული ცხოვრების კვალს, რომ მისი განათლების სათავე სსვა რომელიმე, მასე უფრო ძველი სალსის ცხოვრებაშია დამდული. წინააღმდეგ ამისა რამდენათც უფრო დიდად არის რომელიმე სალსი განათლებული, რაც უფრო ვარგად ჭ მოამტყებულად ესმის მას სწავლისა ჭ განათლების საჭიროება, იმდენად უფრო გავლიტყობის მასში ცოდნის მოყვარებას, იმდენად უფრო მოამტყებულად ადევნებს ის თავლს მთელი გაცობრობის ცხოვრებას ჭ მომხარებას, ყოველ მას საწილში, რომ არავის ცხოვრებაში არაფერი არ დაჩქეს იმას ვარგი ჭ უცხო შეუნიშნავი ჭ გადმოუტანელი; იმდენად უფრო დაწმინტებულია ის იმ ჭემდარიტებაში, რომ სალსის გონების გამდიდრება, სსვა სალსებთან ურთიერთობის უქანელად ისე არ შეიძლება, როგორც ნივთიერად გამდიდრება არ შეიძლება ვაჭრობით ისე, თუ სალსებს ერთმანეთში ურთიერთობა ჭ თავიანთი ხაწარმოების გაცვლა-გამოცვლა არა აქვსთ. მართალია, არიან ისეთი განათლებული სალსები, რომლებსაც თვისი ხაგეთარი სწავლულები ბევრი ჭყავსთ, ჭ ამიტომ თავიანთ ენაზე ბევრიც სსვა-ღ-სსვა ხაირი წიგნები გამომსდით, ერთი სიტყვით — მდიდარი ლიტერატურა აქვსთ, მაგრამ ვაცის გონება ისეთ სსვა-ღ-სსვა საარ საზრდოს იოსავს განასხსნულად, რომ ყო-

ველ ხალხის გონების მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად ზ განსა-
თლებლად სსკა ხალხების გონების საყოფიერ თითქმის იმდენად არის
საჭირო, რამდენსაც სსკა-ღ-სსკა ქვეყნების მოსავალი ზ საწარმოებო
ერთი რამდენიმე ხალხს საუთიერებითი მოთხოვნილებების დასაკმაყო-
ფილებლად. ერთი სიტყვით ვეკვლავ ხალხსათვის, რაც უნდა განათლებ-
ბული იყოს, საჭირო არის სსკა ხალხების სწავლისა ზ განათლების
ცოდნა ზ გადმოცემა. ხოლო ამ გვარი ცნობების განავრცელებლად
მოუცილებლად საჭირონი არიან ყოველ ხალხში დროგამოშუებითი გა-
მოცემები, რადგან ამათი საშუალებით უფრო ადვილად შესაძლოა გან-
დენ სსკა-ღ-სსკა ხალხებისათვის მისწავლენად ერთმანეთის ყოველ
გვარი ცოდნა. ეს საშუალება მით უფრო არის საჭირო ყოველი ხალ-
ხისათვის, რომ ჩვენ ვერც ერთ ხალხს ვერ ვიპოვიოთ ქვეყანაზე მის-
თანას, რამდენს წევრებს არათუ ვეკვლავ, თითქმის არც უმეტეს საწარმს,
შეკვლავ სსკა-ღ-სსკა ხალხების ღიერთურთით სარგებლობა პირ-ღ-
პირ — გადმოულებლად.

*
**

ამ შემთხვევებულ გარეგან, ასე ვსთქვათ, მნიშვნელობას
გარდა, დროგამოშუებით გამოცემებს აქვსთ აგრეთვე ყოველი ხალხის-
ათვის შინაგანი მნიშვნელობა, ესე იგი გარდა იმისა, რომ იმათი სა-
შუალებით შეიძლება ზ ვრცელდება ყოველ საზოგადოებაში სსკა-ღ-
სსკა ხალხების ცოდნა, ისინი ადევნებენ თვალს ხალხის შინაგან ცხო-
ვრებას ზ მოძრაობას ზ განისილვეს ხოლმე ვრიტიკულად სსკა-ღ-სსკა
ნაირ მას მსარგებს ზ მოკვლინებებს. ერთი სიტყვით უჩვენებენ (ანუ
უნდა უჩვენებდნენ მანერ) იმ საზოგადოებას, რომელშიაც იგინი გამო-
დინ, ყოველ მისს მოქმედების ღირსებას ზ ნაკლებუნაკნებას. ზოგიერთ
ქვეყნებში, სადაც უფრსალებინა ზ განუთების საქმე ვარგად მიდის, იქა-
მდის მიაღწია იმათმა მნიშვნელობამ, რომ ისინი სდებინ ყოველ

გვარი საქმის მსაჯულად ღ დამთავრებულად, ისე რომ არა თუ კერძო-
ობითი სასოგადოებები, არამედ თვით მმართველობაც გი სწირად იმით
ნაჩვენებ გზასე მიდის ბევრ შემთხვევაში ღ ამ გვარად სკლამდგანუ-
ლახს მათით თავის მოქმედებაში.

ესლა ეველა ამ სათქვამს ისიც დაუშტოთ, თუ რამდენად უადგილებს
დროგომოქებითი გამოცემები ხაღხს სოვოიურებითი ცოდნასა ღ განთ-
ლების მოპოებას, მაშინ სრულებით ღარ გვექნება ეტვი მათ დიდ მნი-
შეულობაში ღ საჭიროებაში ყოველი ხაღხისა ღ სასოგადოებასათვის.

*
* *

უურნალების ღ გასეთების დიდი მსაშენალობა ღ საჭიროება
ძრეულ ვარგად ესმისთ განათლებულ ხაღხებს ღ ამიტომაც ამგვარი,
ხსვა-ღ ხსვა დახმარებებს ღ მმართველების ორგანები ხაღხისად ვა-
რცელებული არიან მათში. ამ განათლებულ ხაღხებს შეადგენენ ამერი-
კელები, ინგლისელები, ფრანგები, ნემცები რუსები ღ ხსვა დასავლუ-
თის ვერძიან სასკლამოეების მცხოვრებლები. ესლა თუ გი ამგვარი
განათლებული ხაღხებისათვის, როგორიც ამერიკელები, ინგლისელები
ფრანგები ღ ნემცები არიან, საჭირო არიან უურნალები ღ გასე-
თები, მაშ იმ ხაღხებსე რაღა უნდა ვსაქვათ, რომლებიც ძრეულ
მდაზღა სდგანან განათლებით, რომლებსაც თავიანთი თითქმის სულ
არაფერი არა აქვთ ასე ვიდე ძრეულ ცოტა აქვთ, ღ მაშინდაძე სულ
იმას უნდა ცდილობდნენ ღ სრუნავდნენ, რომ გადმოიღონ ყოველ ს-
ირი სასარგებლო ცოდნა მათსე უფრო განათლებული ხაღხებიდგან,
ცხადია, რომ ამგვარი ხაღხებისათვის უფრო საჭირო უნდა იყოს
ისეთი საშუალება, რომლითაც ყოველ გვარი უცხო ცოდნის გადმო-
ნერგვა ღ გავრცელება შეიძლება მათში. ეს, ცოტად არის თუ ბევრად,
გაიგეს ესლა ეველამ ღ თითქმის იმისათან ხაღხს (ველურებს გარდა)
ბევრს ველარ ვიზოვით, რომლის ენასე სრულებით არ გამოდიოდეს
უურნალი ღ გასეთი.

გაუნათლებელი სალესისათვის მიტომ უფრო საჭიროა, სხვათა შორის, დროგამოშვებითი გამოცემები, რომ ისინი ყველა სხვა გზებს და საშუალებებს, რომლებითაც განათლებულ სალესს ადვილად შეუძლიან ცოდნით გამდიდრება და განათლება, მოკლებული არიან. ეს გზები და საშუალებები შემდეგნი არიან: პირველი—განათლებულ სალესში უმაწვილების აღზრდა ისეთ ვარგ ფუნსე სდგას, რომ თითქმის სასოციალისტურების მომეტებულმა საწილმა იცის სხვა-და-სხვა განათლებული სალესების ენები და მასხადმე პირდაპირ—უსაშუალოდ—შეუძლიან იმათი ლიტერატურით სარგებლობა, მაშინ როდესაც გაუნათლებელ სალესში უმაწვილების სწავლა ისე ცუდად მიდის, რომ თავიანთ საკუთარ ენასაც ძლივს თუ ასწავლიან და იმასაც ისე ვარგად არა, როგორც რიგია. მეორე—განათლებულ სალესს მდიდარი ლიტერატურა აქვსო საკუთარი; ბევრი სხვა-და-სხვა ნაირი მწავლულები ჭყავსო, რომლებიც სძირად გამოხსენებენ სოფელ სხვა-და-სხვა ნაირ სასარგებლო წიგნებს, რომლებსაც შეუძლიან განავრცელონ სალესში ცოდნა და ამგვარად გასწიონ მათში დროგამოშვებითი გამოცემების სოგიერთი მავირობა. გაუნათლებელ სალესს კი არც ლიტერატურა აქვსო მდიდარი და არც ისეთი სწავლულები ჭყავსო საკმაოდ, რომლებსაც შეუძლიან სასარგებლო წიგნების გამოცემა და გავრცელება თავიანთ სალესში,—და ან რომ კიდევ გამოდიოდნენ მათში სხვა-და-სხვა ნაირი სპეციალური თხზულებები, როგორც სხვა განათლებული სალესების ენებსე, ჟეოგრაფიკულ სარგებლობა და გამოყენება მანც არ შეუძლიან იმათ, საკმაო განათლების უქონელობის გამო. მაგალითად ავიღოთ თუნდა ჩვენი ქართველი სალესი.

∴

ჩვენი სასოციალისტურ ვერ კიდე ისე ცოტად არის გონება-განსხვავებული და მომხდებელი სავითხვავად, რომ სხვა-და-სხვა სპეციალური თხზულებების ვითხვავა თანხში ერთს შეუძლიან, გინდ რომ კიდევ ჭქონ-

დესთ ესეთი თსუფლებუბი. მაგრამ, ამჟვე გაუნათლებლობისხაგამო, ჩვენი ლიტერატურა ისეთი ღარიბია ამგვარი თსუფლებუბით, რომ სამცხალთაოდ რომ გინდოდესთ, გაჭირდება შოვნა. ძუელი წყლიწადები გადაიან ისე, რომ ჩვენში ერთი ასალი წიგნი არ გამოიცემა, არათუ არიგინალიურნი, არც თითქმის ნათრგმნი. ამის მიზეზი რამდენათაც სწავლული გაცების ნაკლებეკნებაა, იმდენად — სასოკადლეობისაგან ამგვარი წიგნების მოკოთსოვნელობაა. ესლაც ცხადია, რომ თუკი ჩვენი სალსი იმდენად არის მომწინადებული, რომ თავის ენაზე არ შუძლიან ჯერჯერობით ისარგებლოს სსკა-ღ-სსკა ნაირი სპეციალური თსუფლებუბით, სსკა ენებზე კითხვა ჭ სწავლის შუქენა სომ გიდე უფრო შუქლებელია მისთვის. მაშ, შოკლებს გარდა, მსოფლოდ ერთილა საშუალებს დარსენილა, როგორც ჩვენი სალსისთვის, ისე სსკებისთვის, რომლებიც ჩვენ ხარისხსზე სდგნან სწავლით ჭ განათლებით, რომლითაც ეველს საშუალებასე უფრო შესაძლო არის მათში ასალი ჭ უცნო აზრების ჭ სსკა-ღ-სსკა ნაირი ცოდნის გავრცელება. ეს საშუალება არის, ჩემის იფიქრით, სალსის განსაკონარ ენაზე ყურწლლებისა ჭ გაზეთების გამოცემა.

ამას მიჭნვდა, სასისარელოდ, ჩვენი ასალი შთამავლობაც ამ უკანასკნელ დროში ჭ ზოგიერთმა ასაღვასდებთაგანმა მოჭვიდეს სელი ამ სასოკადლო სასარგებლო საქმეს, ესე იგი იწვეს ყურწლლებისა ჭ გაზეთების გამოცემა; მაგრამ ეს საქმე ჩვენში ჯერჯერობით კერ მიდის, როგორცაც, სეირიანად. ამის მიზეზი უმეტესად რწნაირია: ერთი ის, რომ ჩვენ სასოკადლებს ჯერ გიდე არ ესმის რიგინად დროგამოშკებიითი გამოცემების მნიშვნელობა ჭ საჭიროება, ჭ ამ მიზეზებისაგამო არა თანაუგრძობს მათ გამოცემლებს არც ნივთიერებით ჭ არც არა სსკაფორიგ..... ძეორე მიზეზიც ის არის, რომ ყურწლლებისა ჭ გაზეთების გამოცემლები ჯერ გიდეკ კერ ჭზოულობენ ჩვენში საკმაო თანამშრომლებს. ეს, რასაკვირველია, რამდენადმე იმითიც აიღსნება, რომ ჩვენში ჯერ ძირეულ ცოტანი არიან ისეთი პირები, რომლებსაც წე-

რს შექმლასთ; მაგრამ კარგა თუ დავაკვირდებით საქმეს, ეს მეორე მიზეზიც წვენი დროგამოშვებითი გამოცემების უხეირობისა ზირველივე თავი მიზეზისაგან იხადება. გავსინჯოთ ასლანს ორივე მიზეზები.

*
* *

ჩვენ საზოგადოებას ჯერ კიდე არ ესმის როგორც რიგის განათლების მიუტელებელი საჭიროება თავის ბედნიერებისა და კეთილ-დღეობისათვის. ამისგანა მრავალი ჩვენგანი ჯერ კიდე ჩვენი წინაპარების წარსულ ცხოვრებას უფრო წყალობის თვალთ უყურებენ, ვიდრე ესლანდელ ცხოვრებას, როდესაც დაიწყეს მასში გამომჩენა ზოგიერთმა განათლების ნიშნებმა. ამ ნიშნებში ურეკია, რაღა თქმა უნდა, ყურწალებისა და გაზეთების გამოცემის დაწყებაც.

ყურწალის, გინდ გაზეთის გამოცემის საქმე რომ კეთილად წავიდეს, ამისათვის მიუტელებლად საჭირონი არიან: ზირველად გამოცემულების მსრით თავისთი მოვალეობის და საქმის კარგად ცოდნა, მეორედ — საზოგადოების მსრით თანხარძობა გამოცემულებისადმი და ნივთიერებით შემწეობის აღმოჩენა, ანუ შრომის დაჯილდოება. ყველა განათლებულ ქვეყნებში საქმე ასე მიდის და სამართლიც ამას მოითხოვს: ყოველ მოსკელს, რომელიც ვი იმგვარს რასმე აკეთებს, რომელიც საზოგადოებისათვის საჭირო არის, სრული სიძარბოთე აქვს ითხოვოს საზოგადოებისაგან ანუ სახელდობ მათგან, რომლებიც მის სელგნების საყოფს სძარბებენ, ნივთიერებითი დაგმყოფილება, როგორც თავის შრომის ფასად, ისე იმ მასლებისათვის, რომლებიც მოუხმარებია იმას თავის ნაწარმებისათვის, როგორც მაგ. მეწაელს — წალებისთვის, მექედეს — ქედებისთვის, მეკრავლს — შეკერილი ტანისამოსისთვის და სსკვ; უამისოდ, ესე იგი მუქთად რომ იმუშაოს მოსკელემ, კერც ის იცნოვრებს და კერც კერაფერს გააკეთებს, რაც უნდა კარგათაც იცოდეს თავისი ხელობა. ყურწალებისა და გაზეთების გამოცემულების საქმეც სწორედ

ამ ნაირის: მათი საქმი რომ სერიანად წავიდეს, იმათ იმ საზოგადოებას, რომელშიც მოქმედებენ, იმდენი თანაგრძნობა ღ შემიხსავალი უნდა ქონდეს, რომ თავისი შრომისათვისც დაწესეთ ჯილდო ღ თავიანთ გამომცემების ყოველ გვარს სჯირობაც დაგმყოფილან, ესე იგი სერიანი სტატუტებიც მოიპოვან სსკა-ღ-სსკა მწერლებისგან, ქალაქი ღ მეღანი იუდაონ ღ ბუჭკდისა ღ სელის-მომწერლებთან გაგზავნის ფასიც გადასდონ. ასეა თითქმის ყოველგან, ჩვენს ქვეყანას გარდა.

* *
*

ჩვენში, რასაკვირველია, ამოდენი შემიხსავლის მოლოდინება შეუძლებელია, მაგრამ მაინც ვიდე, ჩვენს სასისარგლოდ, ჩვენს ასე თანაბაში ისეთი ზირები ხსნდებიან, რომლებიც, არ უგდებენ ყურს არც ამას ღ არც სსკა მრავალგვარ დამაბრკოლებელ მიზეზებს, ღ ზედგენ ყურნალებისა ღ გასეთების გამოცემას ჩვენში. ამ ზირების უანგარობა იქამდის მიღწევს, რომ ისინი, საზოგადო სასარგებლო საქმის გულისათვის, არც თავიანთ შრომას აფასებენ ღ სსკუბიდგანაც თანამშრომლობის მოპოვებას უფულოდ ასეჩნებენ. მაგრამ საზოგადოებისგან მაინც იმდენი სასარბი არ ეძლევათ, რამდენიც სსკა სჯირობისათვის, ესე იგი მსაღებისათვის ღ ბუჭკდის ფასად არის სჯირობა. ეს არის თავი მიხეზი იმასა, რომ ჩვენში დროგამომშეებითი გამომცემების საქმი, ჯერჯერობით, სერიანად ვერ მიდის. გამომცემლები უმჯობესად არც ამ ზემო სსკუბუელი გასავლისათვის დაიშურებდნენ არაფერს, როგორც თავის შრომას არა ზოგგენ, თუე რამ ღონის-ძიებას ქონდეთ იმათ, მაგრამ, სამწუხაროდ, ჩვენს ასე გაწდობაში, რომელშიც ასე რიგად არის გაღვიძებული საზოგადო სიკეთისა ღ სჯირობისადმა თანაგრძნობა, შეძლებული, ესე იგი ფულისანი ზირები, თითქმის სრულებით არ ურევიან, ღ თუიდა ვი უმეტეს საწილს მათგანს სუღითა ღ გუღით

სწორს დაწერონ და გაკეთონ რაჲმ სასარგებლო, მაგრამ რა
 ქნან, რომ «ერთა უფალთა სამსახური შეუძლებულია»; იმათ ჰსურსთ
 რაჲმ სასარგებლო გაკეთონ, მაგრამ ამავე დროს იმათ ვუჭი აწუხებთ
 და ამიტომ იტყუებულნი არიან თავის სასოფლო მიაზოვან სხვა გზით,
 რადგანაც ისინი ისეთს სასოგადოებაში სტოვრობენ, სადაც გონებითი
 მოქმედება და შრომა არა ფასდება. ამის ცხადად დასამტკიცებელ მაგალი-
 თებს წარმოგვიდგენენ ჩვენ, სხვათა შორის, ის ზიარები, რომლებიც
 ასებუენ თავს ისეთ სასოგადო კეთილს და სასარგებლო საქმეს, რომ-
 გორიც უწინალების და გახეთების გამოცემა, და სხვა გზაზედ
 მიდიან. თუკი ისინი ცოტადანად მანაც თანაგრძობას ჰპოვებდნენ სასო-
 გადოებაში; თუკი სასოგადოება ცოტად მანაც აფარებდეს მათს შრომას,
 — რადია, რომ ეს ზემო-სხსენებული ზიარები სხვა შრომას — სასოგადო-
 ებრივ მოქმედებას და მწირობის როლს აჯობებდნენ, და მათს უწინადე-
 ბისა და გახეთების საქმეს უფრო კარგად წაივლიდა; — მასხვირველი
 კარგი და ხაქები საქმეს სასოგადო საქმისათვის შრომა და თავგანწირუ-
 ლა, მაგრამ ამგვარი ზიარები ძვირად გამოხსნდებიან იქ, სადაც სასოგადო-
 ება, თანაგრძობისა და მადლობის ნაცვლად, ქვას ესვრის მათ. აი, უველ-
 ამ გარემოებისა გამო ვსთქვით ჩვენ, რომ ჩვენი დროგამოშვებითი
 გამოცემებისა მეორე მიზეზსაც, ესე იგი მწირობების ნაკლებეკანებას,
 აგრეთვე ზიარველი მიზეზი, სასილდობრ სასოგადოების თანა უკრ-
 ძნობლად, ჰბადებს.

წყაღტუბელი.

1871 წ. 15 იანვარს.

ს ა ზ ა ნ დ რ უ ლ ი.

(.....ს.)

*
* *

დიდი ვინმე შემეყარა,
დღივსედა აქვს სეღია;
გაბუტვით ჩამომიარა,—
ეტყობა, რომ ქართველია.
რომ შექსეღო იმას კარგად,
ისეძღ, რომ შენი მტერია,
როგორც იმას ტიკივითა
მუნელი გამაქბერია;
მაგრამ შეატყობ ვატია,
თავიც კარგად უჭერიან;
ას თუმიანს რომ ლიზას აძლეკს—
ის ვითომც არაფერიან.

*
* *

ქუდი ვოსტურნადა ჭხურნავს,
სულ შეუჭკადავს ეელია,
რომ შექსეღო—თვალეებს მოგჭრის,
და შეატყობ—ქართველია.
ხშირად ჭნასავ მას მწკანეზე,
რომ სუფრას გაუფენია,
მანსითა ზის, მწკადებს სთლის,

საზანდრული.

დღეც სელში დეუტკროს.
 სას ერთი ისიც ნასკო
 ეუთმაჯუბი რა ფერია?
 ხუელ სავერდი, ანტიკომრე,
 მძუენიერი ნაკროს.
 ასე უნდა, მამ რას იხამს!
 მნ რა გასაკვირველი;
 ყველა იცნობს იმას კაცად—
 დიდი ვინმე ქართველი.
 კარგად ატარებს დროებს;
 მაგრამ ეს არის ძნელი,
 რომ ძელქოს თავის დავთარში
 თუმბუბი ჩაუწეროს;
 მაგრამ რა უფოთ, ბატონო!
 სტინობდეთ: მარდი ჭ ჟელის....
 ამ გვარები სშირად არის,—
 ნუ დასძრასავთ—ქართველი.
 საზანდარი დაიფუტა,
 ამაკი გამოქლია....
 ვსა დაულოცე, ქართველო,
 რაჭისკენ მიმავალი.

გ. ჭალაღიდელი.

1870 წ. ენკენისთვეს.

ჰეტერობურდი.

ჩ ე მ ს მ მ ე ბ ს .

(მზამკა)

უშიშრად, მძნო, სელი-სულს მივსტოვ,
 ეკელგან, ეკელგოვის წინ-წინ წავიდეთ,
 დ დაე იქმნას ჩვენი გავშირი
 სწავლის სასკელით მტვიტე, მაგარი.

ქერუმიას ცოდვა დ ბორტებს
 ჭემარიტების ძალით გავგინსოთ,
 მძინარე მძები გამოვავლიძოთ
 დ ბრძოლის ველსედ გავოვიყვანოთ!

სწავლა საღსშია ჩვენ გავგურტელათ,
 ჭემარიტებს წინ გავიმძლვართ,
 დავრდომილ მძებში მონება მოვსზოთ
 დ განათლება მათ უქადაქათ...

გურთსეულ იუოს იმ გვარი გვცა,
 ვინც ამ გვარ საქმეს თვის თავს შესწირავს,
 ვითარცა მონა ბორტ-სარმაცი
 გრილსა მიწაში თვის ნიჭს არ დაწიულავს.

ინძინეთ, მძნო, მძისა ვედრება:
 სინამ სავსე ვართ ჭაბუკის ძალით —
 მკაცრად ვურძოლოთ მართსოვნილიებას,
 უმეტრებას დ ბორტებს.

ი. წვერიაშვილი.

უნდა მიახინდეს*) კარგი ზდილლობიანი სიტყვებისა. ალბად, ამ სტატი-
 ის ავტორი გენიოსი უნდა იყოს, ალბად ძალიან ღონიერი ჭკვიან
 აზრის, ან დიდი სარკებლობა მოუტანია ქვეყნისათვის თავის ბრწყინვალე
 საქმეებით, რომ ასე დიდ-გულად ბაქიობს. (მაგრამ ფხსნალებში სულ-
 ლ-სულ ვიტყვით გაცვეთილ ჭეშმარიტებას, რომ ამ ნათქვამი ღირსების
 მქონე ვერას გზით ვერ იბაქიებს ასე უშინოდ, მაშასადამე... შენ თი-
 თონ განსჯე, მკითხველთა). მაგრამ ვინ გამოაჩინა ჭართულ ლიტე-
 რატურაში ასეთი გმირო-გენიოსი? ჭო, გიგნობ, რა ბაღის ყვავილი ბრ-
 ძანდები, ჩემო კარგო. თქვენი სენარული სტატია სავსეა აზრის, რომ
 გიგნო კარგად ღ გავიგო კარგად თქვენი ჭკვიან ვითარება. — იძულებუ-
 ლი ვარ შეგებათ ღ დავამტკიცო ვინ აზრის ჩვენ ორში უმეტარი ღ უა-
 ზრო. მანამ გი უნდა მოგასვენოთ, რომ თქვენ ბძანებულასათ მეთად
 ასირებული ამაყი, რომელსაც სავუთარი აზრების მეთი აზრის არაფრად
 მიგახსნია; ამასთან გვაკებათ ბარსრული მკურთხება, თუქცა ლიტე-
 რატურული შესძობლეთ...

მაგრამ, მანამ დავიწყობდე თქვენი ჭკვიან გამოაშკარებას, უნდა ორი-
 ედე სიტყვა ვსთქვა. ეს თქვენ არ შეგებათ, — ეს შეგება მკითხველებს.

*) ეგეც ჭკვა ღ ცოდნა!. უფ. კრიტიკოსო, ნუთუ «მნათობისთვის»
 ღ ჩემთვის ხწერთ? თქვენი მიზანა, ვითარცა ლიტერატორისა, უნდა
 იყოს სავოგადლება ღ არა კერძო პირი, თქვენ უნდა სცდილობდეთ სავ-
 ვოგადლებას უჩვენეთ კარგი ღ ავი. რა აზრი აქვს შემდეგ ამისა თქ-
 ვენ სიტყვებს: მადრიელი უნდა უყოს «მნათობი» ღ ქიქოძე. კარგად გესმით
 თქვენი დანიშნულება?!... დემოთმა გვაპოროს ამ გვარი მიაზრე! — რა
 აზრის ბრძა წაბაძვა. ლიტერატურაში, მართალი აზრის, სშირად შეგებად
 ბით ამ გვარ ფრანგებს; მაგრამ, როგორც იმათ, ისე თქვენ ნაკლებად
 გესმით ლიტერატურის მიზანი ღ ამისათვის უაზრო ფრანგებს ისე-
 რით.

სუსტი ჭკვის ამყობა.

ქუ იმათთან ვითარკ ბოდიშს, რომ იმუღებულე ვარ ვილანარკო ერთ-
 ნაირ ვილოზედ, იმ ვილოზედ, რომელიც არ შეეფერება ლიტერატუ-
 რას. იმედი მაქვს მეთოსველი მომბოტოებს. ასალი ქართველების გენიო-
 სი ისეთ ვილოზედ ლანარკობს, რომ ჩვენის მხრით თავის დამდაბლე-
 ბა იქნება იმასთან სსვა ვილოზედ ლანარკი, თუ არა იმის შესაფერ
 ვილოზედ: — მისი — მისდამი, რაც დასთქას, ის მოძიკოს. მაშ ასლა მი-
 გოთ სელი იმას ქარავშუტობას. ჩვენ უნდა დავანსვოთ, რომ იმას
 არ ესმის არც ამ ქვეუნისა, არც იმ ქვეუნისა; ზოლიტიკურ ეკონომიაში
 არის სრული უმეტარი; ჩვენი ხალხის მდგომარეობისა არა გაეგებაჩა;
 ჭოროგანაობს, ვითარცა ი.....ლი; ამყობს, მაგრამ სსვა ხარად. ასლა
 ჩუდგეთ გენიოსს კვალში ღ იმისივე სიტუებით შევლავმოთ იგი.

2.

ჯერ ვერობით უნდა მოვასსენო მეთოსველებს, რომ «დროებაში» თა-
 ვდაზირკვლადკე, როცა ვერ «მნათობი» არ იყო გაჩენილი, რაღაცა ტუ-
 დი თვალთ შექსელა იმის გამოცემის სურვილს. როცა გამოვიდა «მნა-
 თობი», დრო გამოშვებით გაჭკრა-გამოჭკრა ღ მუ-19 ნომერში დაამ-
 ლაშა ღ «მსსვილადც დაჭეჭა», როგორც ამობს «მნათობი». რასაკვი-
 რველია, ამ «დროების» წინდაურედაკობას, «მნათობმა ღირსეული მასუ-
 სი უქლანა. როგორც სხანს «დროების» მუ-20 ნომრადგან. ვილაცა
 გენიოსს გულში ნაღველი ჩაჭქეკია, ... იმ მასუნისაგან,
 იმ წამს მოუვიდა სელი კალმისთვის ღ თავის ჭკვის დაგვირგვინება
 მოუწადინებია. აზბად უფალს კრიტიკოსს ჭგანებია, რომ ჩემი ცოც-
 ხალ-ცოცხალი ტუეილები, უსაფუძვლო ღ უადგილო ღანძვას, ჭორო-
 განაობა ღ ამყობა ალა-ალად ჩამივლისო. ის ვი ველარ მუეუი-
 ქრია, რომ იმისთანა მკვსე ტუეილებს არავინ შეარჩენა... ასლა უნდა
 მოვასსენოთ, უფ. კრიტიკოსო, რომ ამ ჩემ თქვენთან შემას აქვს

მიზნად: ან თქვენ უნდა დამიმტკიცოთ იმის წინააღმდეგ-
 გი, რასაც ამ სტატიაში მოვისსენებ (რასაკვირველია არა ლანძღვითა
 ჭ წრუპენტელაობით, არამედ დაზიანებული მსჯელობით); ან არა ჭ,
 თუ თქვენგან დაფუძელის უცოდინრობას, ჭოროვანობას ჭ ამყობას
 დაგამტკიცებთ, მაშინ უკან უნდა წაიღოთ თქვენი ნაძღვრები სიტყვები,
 დიდგულაობა კუთხეში მიავლათ ხადმე ჭ ბაქიობას თავი დასებოთ—
 თქვენავე სიკეთისთვის; — თუ თქვენ ამას არ ელარულებთ, მაშინ ჩვენ
 ნება გვქმნება მოგაწეროთ თქვენ თქვენთვის არა ხასიახვნო ღირსება.

3.

თქვენ ამბობთ თქვენი სტატიის შესამე თავში: «მნათობის» ც-
 რიულ მინდგრებში ეს თსსულება («საქართვ. მოძრაული») მარჯალიტსავით
 გამოსჭვირავს (უგარავად, რომ თქვენ დაგრესილ სიტყვებს ვასწორებთ)
 თავის აურხანლური ხასიათით ჭ სიცხელაით. — ჩვენ დაწმუნებულნი
 ვართ, რომ «მნათობის» რედაქციაც ამ ასრისა არის «საქართველოს
 მოძრაულსედა.» ამას შემდეგ ამბობთ: «ამ სტატიასედა ჩვენ დაწერიეთ
 «ღრუბლებში» რომ ის ემაწვილური ბოღვას არის». უუ. კენიო-
 სო, როგორ ჭთვირბობთ: «აურხანლური ხასიათი» ჭ «ემაწვილური ბო-
 ღვა» ეთანასწორებინ ერთმანერთს, თუ არა? თქვენ ამბობთ, რომ ჩემ
 სტატიას აქვს «აურხანლური ხასიათი», შერევირ-ღ-ვირ ბრძანებთ: «ემა-
 წვილური ბოღვას არის». გამოდის აი რა: შეიძლება კაცა ემაწვილურად
 ჭბოღვადეს ჭ მანთანავე ჭქანდეს აურხანლური ხასიათი. ეოჩად, კრიტი-
 გოსო! მსოფლიდ თქვენს კენიოხობას შეუძლიან შეათვისოს ემაწვილური
 ბოღვა აურხანლურ ხასიათთან. მაშ რად! ვაკსეთ თქვენი გასეთი ემა-
 წვილური ბოღვით, მაშინ სწორედ აურხანლური ხასიათი ექნება. ბარ-
 ქალა, კრიტიკოსო! მაგრამ ერთი მიზრძანეთ, თქვენს მეტს შეეძლო
 კისმეს ეთქვა ამისთანა გონიერება! ამას შემდეგ საკვირველი არ ექნება

იქმდისაც მასვიდეთ, რომ გვარწმენებდეთ შვიი ღ თეთრი ერთი ღ იგი-
კუ არისო. საა მამინ უფრო დაიგვირგვინებთ იმ თქვენს გენიოსობას,
რომელიც ეთანაწორებს ამ სტატის სათაურს!.. ღ ამას შემდეგ ბრძინ-
ებთ თქვენ ჩემსა ღ ძმთობის უმეტრებას!?. მაგრამ ეს გადაე არაფე-
რის

4.

მეოთხე თავში უფ. კრიტიკოსს უფრო მსხვილად დაუფქვავს,
ღ სემოდ მოყვანილ სიტყვებსედ უფრო უჩეტესი უმეტრება დაურთავს
სედ. როცა ჩემ სტატიაში (ახაქროთ. მომავალში) ვლამარკობდი ბა-
ტონ უმობის ცრუ გავლენასედ საზოგადოების კეთილ-მდგომარეობის
შესახებ, მე ეს ახრი დავამყარე თვით კაცის ბუნების თვისებასედ. ეს
თვისება მდგომარეობს იმაში, რომ კაცი გულ-მოდგინე არ არის იმ
შრომში, რომლის ნყოფითაც თვითონ არ შეუძლიან ისარგებლეს;
ღ როდესაც იცის, რომ თავის საშრომით თვითონვე ისარგებლებს,
მაშინ ვი გულმოდგინე იქნება; მოვისხევე პრალექტორიაციის მდგომარე-
ობა ღ ვსთქვი: «თანხის პატრონები იმხინს, რომ მუშები გულ-მო-
დგინეი არ არიანო ღ შრომის ფასს სავლესად აძლევენ, უმტრებს მუ-
თქი. დიდი ხანი არ არის, რაც ამასედ უურადლებს მიაქციეს მსწავლე-
ლებმა. აი როგორ გადასწევიტეს ხაქმე: თუ ქსურსთ იფულის პატრო-
ნებს, რომ მუშებს იმათი თანხა სინიღისინანდ აწარმოვონ, იმათ შე-
მოსავლშიაც წილი უნდა დაუდონ მუშებს ღ მარტო შრომის ფასს
(ქიონს) არ დააკერონ» მეთქი, მე ვსთქვი იქვე, რომ «ეს ახრი მეტედ
საფუძვლიანი არის» მეთქი. უფ. გენიოსი ამასედ ამბობს: «ეს
არც საფუძვლიანი არის არის ღ არც მსწავლელებს გარდაუწევიტიათო,
ღ მევე მოწყობის იმას, თუ როგორ ქსურდათ შეღავათი მიეცათ
მუშების მდგომარეობისათვის ღ მოუყვანინ ერთი მასინვი მატალითი.
აქ კრიტიკოსი აშკრად აჩენს თავის სუსტ მოასრებას, უმეტრებას ღ

გურდღღურ გამრამ-გამომრამას— უღონობისა გამო. ეს ჩვენ აშკარად
 კვანკანებს, რომ უფ. კრიტიკოსს გაუგონის ალთა მოძიკდარო, მაგრამ
 ის კი აღარ იცის, თუ რომელი, ან სად. უ. კრიტიკოსი ამაყად ჭლ-
 ღადებს: ეს არც საფუძვლიანი აზრი არისო & არც მსწავლეებს გარ-
 ჟაჟწვეპიტათო & შეძევ მოჯყოღის ბოღვას: «როცა მსწავლეულები
 ამტიკეებდნენ, რომ საღისის სიმდიდრის შექმნაში თანსა უნდა ეკუთვ-
 ნოდეს მშრომლებს, & არა მშრომლები—თანსას, მაშინ რასაკვირვე-
 ლის იმათ ზირველ საბუთად ის მოჯვენდათ, რომ თავის საკუთარი სა-
 რკებლანისთვის გცა უფრო გუღმოდგინედ იმუშავენს, მანამ სხვისთვის-
 საო». ამას თვითვე ჭლღადებს & მერე ცდილობს დაარკვიოს თავის
 ნათქვამი მასინჯა მაგალითით. ამის დასარკვევად იმას მოჯევს ის ამ-
 ბავი, რომ ზოგიერთმა ფანბრეანტიმბა დაუნიშნეს მუშებს მოკების ასის
 თავიო. ყოსად, საქართველს ღამზარო! ეს რასა ჭგავს იცით, უფა-
 ღო? იმას, რომ ვმწვილები ჭყრით გატრნილ თოფს ისვრიან სოღმე.
 თქვენ თუ გსურდათ ჩემი & «მსათობის» მიწასთან გასწორება, (ვიღო
 გაბინჯეთ, რომ დაწმინდეთ ამაში)— ჭყრით კი არ უნდა გაკეტიანთ,
 ტყვის წამლით & ისიც მოზრდილი ტყვიებით. თქვენ ლიტერატურაში
 საომრად გამოჯსუღსართ & სულში ჭყრით გასატენი საყმწვიღო თო-
 ფი დაგიტყრათ. აბა, რას გაწყობთ მაგით?— ესღა მომინძინეთ, უფა-
 ღო! თუ რა ჭქონდათ მსწავლეებს სასეში, როღესაც მშრომლების
 მდგომარეობის გაშელავათებსედ ღამზარებდნენ ანუ სჯიდნენ. იმათ
 ჭსურდათ, რომ თანსა მუშების გუთვნილება ყოფილიყო, & არა მუშე-
 ბი—თანსისა, როგორც თქვენცა ბრძანებთ. [როგორც ჭფიქრობთ, გე-
 ნიოსო, რასანით შეიძლებოდა, რომ ეს მომსდარიყო? რა სასით შე-
 იძლებოდა, რომ ესნათ მუშები დამოკიდებულებისგან. რა ჯნით შეი-
 ძლებოდა, რომ თანსა შექმნათ მუშებს & დამოკიდებულებისგან გამო-
 სუღაყენს?]

.....

სურტი ჭკვის ამყობა.

..... თქვენ ცხადად
 გიკუთხათ, უ. კრიტიკოსო, რომ ამ საგნისა არა გაგუებართა. ამ მიზეზის
 გამო, მე მოგასსენებთ, — მხოლოდ გთხოვთ, ჩვენს ბედნიერებაჲ, მად-
 ლადოთ თქვენი ბედნიერი სასმენელი ღ უმეტარისაგან ისწავლოთ ცრუ-
 მუცნიერმა. ეს თქვენთვის ძალიან სასარგებლო იქნება. ....

..... (მსწავლეულებმა ამ
 საშვი მხოლოდ ერთი გონივრული საშუალება გამონახეს, რომ მუშები
 დამოკიდებულებიდან გამოეხსნათ ღ თვით ისინი გაესაღნათ თანხის
 ჰატრონიებად. იმათ ყური მიაქციეს სასოციალის, ამხანაგობას. ამხანა-
 გობა, თუ მოისსენებ, გენიოსო, შეიძლება არ ნაიბი: 1) თვით მუშებს
 შორის ღ 2) მუშებსა ღ თანხის ჰატრონიებს შორის. უკანასკნელი გვა-
 რი ამხანაგობა, ჩემი მუცნიერო ბატონო, შეიძლება მაშინ, როდესაც
 თანხის ჰატრონიები მუშებს არა მარტო ჰიარას აძლევენ, არამედ წილს
 უდებენ ნაწარმოების მოკუბაში. ყურადღება მიაქციეთ ღ მოისსენეთ შეი-
 დეგი, რომლისაგანაც სტეობთ, რომ წილის დადება მონაგუბში — (არა
 ისეთი, როგორც თქვენ გვაჩვენებთ უს... ფაბრიკანტებისაგან ჩადენილი) —
 საფუძვლიანიც არის ღ ნამდვილი მსწავლეულებიც ამ
 საშუალებას უნდა როდენენ როგორც უკეთეს ღ უფრო მახსენებულ სა-
 შუალებას, რომ მუშებისთვის მიენიჭებინათ დამოუკიდებლობა. მოგას-
 სენებთ ამარად ცნობას ერთი თხზულებიდან. *) ამკრავის ხომალდების

*) თუცა თქვენ (უ. კრიტიკოსო) ამ გვარი დამოწმება არ გი-
 ყვარსთ, როგორც უკვე გვიკითხინეთ ამარად, მაგრამ თქვენდა დასამზი-
 დებლად უნდა მოგასსენიოთ, რომ ყოველივე, რაც თქვენ იცით (თუ
 გი იცით რამე) არა გაქვსთ ზეცილიდან მოხერილი, ან დაზადებით და-
 ყლილი. თქვენ უფლება გაქვსთ იფიქროთ ასე, რადგან ყველა გაცნ
 უფლება აქვს იყოს.....; მაგრამ ჩვენ გი ნება მოგვკრავთ დარწმუნებულ-

მატროსებს (მოხაშხასურეებს), იმ სომალდებისას, რომელთაც ჩინელებთან ვაჭრობა ეჭირათ, — დადებული ჰქონდა ნაწილი ყველა რეისის (წასვლა-მოსვლა) მონაგებში. ამას გამო მატროსებსა, მმართველობასა და ჩინელების შორის ძლიერ იშვიათად მოსდებოდა სოფლე შეტაკება. ინგლისში, კარნულეში, მადნების მუშებს ისეთი პირობები აქვთ მადნების მატროსებთან, რომლის ძალითაც იმათ აქვთ ნაწილი იმ ფასში, რა ფასსაც თავიანთ ნამუშევრას გაყიდვის დროს იღებენ. ამ გვარად საქმის დაჭერას, რასაკვირველია, აქვს თავისი ნაკლებუკვანება. ეს ნაკლებუკვანება მდგომარეობს იმაში, რომ მუშები თავიანთ ხვედრს გვიან იღებენ, რის გამოც იძულებულნი არიან, ხვედრის მიღებადის, ვალთი იტხოვრონ. მაგრამ ეს ნაკლებუკვანება აქ არაფერს შეადგენს, სადაც ამ გვარად საქმის დაჭერას აქვს ერთი დიდი ღირსება. ეს ღირსება აი რაში მდგომარეობს: ამას მოხდევს განკარგვის გახსნა, სწავლის გავრცელება, დამოუკიდებლობის შექმნა, ნივთიერებითი მდგომარეობისა და სასაბოთის გაუმჯობესება.» ამ თხზულების ავტორი (რომელსაც ეკუთვნის

ნი ვიყენეთ იმაში, რომ ის თქვენი უოკლიყუ ცოდნა არის თქვენთან შეძენილი სხვა-და-სხვა მეცნიერთა თხზულებათაგან. თუ თქვენ იმ მეცნიერების აზრების წარმოთქმის დროს არ იხსენებთ იმათ სახელს, კვ თქვენი ნებაა, მაგრამ ჩვენც ვი ნება მოკვებით, რომ სოცკერ და სოგი აზრების წარმოთქმის დროს მოკისხებით იმათი მოქმედის სახელი. ყველა შემთხვევაში დაწმუნებულნი ვართ, რომ ამ ჩვენს ქვეყანაში — თქვენისთანა მეცნიერები თუ დასძინებენ, თორემ სხვანი სრულებითაც არა, რადგან ეს ისეთი რამ არის, რომ, თუ არ ქადაგებულა, საქმიანი ვატი ამას უზრადლებასაც არ მიაქვებს... მაგრამ სოგიერთ შემთხვევაში ვი სწორედ საჭიროა მოხსენებელი აზრის მოქმედი მეცნიერის სახელის მოხსენებაც, — საჭიროა, თუ გინდა, მაგალითად, იმისათვის, რომ უსელმძღვანელის თქვენისთანა მეცნიერებს...

ეს ნათქვამი სიტუებები) ამბობს, რომ «დეპტორ ბერლეის მონწილეს ესაო» შემდეგ კიდევ ამბობს: «ბერბუკი, რომელიც ლაშარაკობს ამგვარად საქმის დაჭერასეუდ მუშებსა და თანხის პატრონებს შორის, ამბობს, რომ იმ სომალდების მატრონები (მუშები), რომელიც იჭერენ გეშპებს და იმით გაჭრებენ, ზევით მოხსნიებული გარე პირობით არიან შეგრული თავიანთ ადებთან (პატრონებთან)... ბერბუკს ეკუთვნის ამ დიდი პრინციპის გაგრძელება სუვერალ ფაბრიკული (ქარსახის) შრომის შესასებ. დიდი უურადლება მიქცია ამ წყობაში (სისტემაში), რომელიც მიიღო ლეკლერმა პარიშიში.» მგონია, გეოლოგთ. ისლა იმას მოვიხსენებ, რომ ლეკლერს ბევრმა წაჭადა და ამის შედეგი ის იყო, რომ მუშები შედარებით, მათთან აწივნენ თავიანთ მდგომარეობაში. ცოტ-ცოტათი დაწიეს თანხის შექმნა და მის შესაფრად დამოუკიდებლობაც მოიპოვეს. «დასაკვირვებელია, როდესაც გატარებობა უფრო წინ წავა, მაშინ, უმჯობელია, ამ გვარად საქმის დაჭერა აღარ იქნება; მაშინ იქნება სხვა ფორმა მუშების ახლოცადისათვის: იმათვე სელში იქნება მაშინ თანხაც და საქმის გამკაცობაც.» (თუ გსურსთ, უფ. კრიტიკოსო, უფრო დაწვრილებით გაიგოთ ეს საქმე, ისილეთ მიღლის თხზულება, მეორე ტომი, გვერდი 291 და ჩაივითსეთ ბელადის.) აქედან გამომდის, რომ წილის დაღება არის ძირიელ საფუძვლიანი არსი და მსწავლეულები იც უფურბდენენ ამას, როგორც კარგს და მოხერხებულ საშუალებას. თქვენ კი ანობთ, რომ ეს არც საფუძვლიანი არსია და არც მსწავლეებს გადაუწყვეტიათ!!

რას ჭიჭირობთ? უფ. გენიოსსო. ჭკადვთ, თუ ვერა, რომ მუშების განთავისუფლებისათვის თანხის პატრონების დამოკიდებულებისაგან მუშაკარში წილის დაღება კარგი საშუალება არის და ამ საშუალებას ესაგნ სმარობენ და კიდევც იხმარებენ, სხანადის ამ სხნით მუშები თავის თავს არ უშეკლან იჭამდის, რომ შეეძლოს თავის საქმის დაჭერა, თავის თანხის ქონა. თქვენ იცით, თუ არა, რომ ამერიკაში და ავსტრიაში

დაიმა სწორედ ამ სახით იწეობენ სასლ- გარობას? მაგრამ . . . . . მოდი ასლა
 უფრო დამოკდეთ: თავი გავანუბოთ ამ მსწავლულებს (თქვენ სომ მინიც
 არ გეკმაშნიკებათ იმათი სსენება, რადგან, როგორც სხანს, არაფერიოთ
 საბოთ იმათგან დავალუბოთ),— ღ შეუდგეთ ამ გვარს მოსწონებას:
 წარმოვიდგინოთ, რომ ვითომ ჯერ კიდევ არის ბატონ-ყობა. მუშა-
 ბენ გლესები თქვენი გუჭისათვის, ღ ამში თქვენ არაფერს არ აძლევთ.
 მოხსნო ბატონ-ყობა. თქვენ თქვენი თანსის შემწეობით ფაბრიკა გაი-
 ჩინეთ, დაიჭირეთ მუშები ღ მარტო დღიურს ფასს სუთ შუერს აძლე-
 ვთ. მერე ცოტა სანს წილსაც უდებთ. რომელ შემოსევაში უფრო
 ერთგულად იმუშავენ? უკანასკნელში, განა. ამ.სთანაკე, მგონია, დამე-
 თანსობით, რომ რამდენათაც უფრო კარგ წილს დაუდებთ, იმდენად
 ისინი უფრო გულმოდგინედ იმუშავენ, რადგან ამ სახით თქვენი სა-
 რგებლობა იმათი საზრებობაც არის. მე ეს აზრი მაქვს გამოთქმული
 ჩემს სტატიაში. თქვენ ბრძანებთ, რომ უსაფუძვლო არის ღ ამბობთ
 ვითომც ნამდვილ მსწავლულებს ამ გვარი არა უთქვამსოთა. სომ დაი-
 ნსკეთ, რომ ამ საშუალებას ამჯობინებენ, რომ მუშებს. შელავათი მიე-
 ტესთ; მაგალითიც სომ მოგიყვანეთ *). რას იტყვიოთ ასლა: მე ღ «მნა-
 თობი» ვართ «უასრო» ღ «უმიტარი», თუ... თქვენ? ვის უფრო კარ
 გად სტადნია ეს საქმე? მე, თუ თქვენ? «მნათობს», თუ «დროებას»?
 მაგრამ ეს ჯერ უკავილებია.

5.

აღბად უ. საქარაკელის დამზარის იგონისა, წყითათ საიქვამიდგან,

*) მაგრამ იქნება არც ეს მოსსენებუელი მსწავლულები მიგანჩნიათ
 მსწავლულებად ღ არც მოყვანილი მაგალითი— მაგალითად.— მე ამას
 თქვენი გენიოსობისგან დავილად მოველოდები.....

სურტი ჭკვის ამცობა.

რომ იმს სრულებით არა სტადნია ის ამავი, თუ რა საშუალებით
 სურდათ მუშაობისთვის შეღავათი მოკრათ და გამოეყვანათ ისინი იმ მდ-
 გომარეობიდან. რომელიც უნდადა მათ თითქმის მუშა-სარის თანახმად
 რად. მაგრამ ჩვენ ვგვანია, რომ ესაა ვი არა, იმას თავის სტადტის
 წყლის დროსაც უგვრძის ეს და ამიტომ იმას გენიოსური ვალმის სა
 წამოები მიგვრძილ-მოგვრძილი და მასისჯი რამ გამოხუდა. — ვხანათ
 ესაა რას ვგანსჯის ის თავის გენიოსი სტადტის მესურთ თავში. ამ
 თავშიც, რასაკვირველია, ისე ლაშაგვებს ის, როგორც სურათებიც
 ჭკვით განხურთ. აქ შენიშნათ მსაღად ის, რომ უფ. კრიტიკისი
 თავის სტადტის ერთ ალაგს ამბობს, რომ ვითომც მე არ მესმის
 ჩვენის საღსის მდგომარეობა. ეუბი დაგვიდეთ, მკითხველო,
 და განსჯეთ, თუ ვის დაუდგია თვალზე ვარდის ფერის
 სათვალე (ეს უთუოდ საღი მოდისა და ამასთან სასლვარ გარეთ
 შემხადებულა.) მე, თუ ცრუ გენიოსი? იმას ამოუწყობა ჩემი სტადტ.
 იდგან ის ადგილი, ხადაც ნათქვამი მაქვს, რომ საღსმა თითონ უნა
 იგინობს შკალეებს განსისა და არა მმართებლობა მეთქი. უ. კრიტი-
 კისი ამბობს, რომ ესეთი თქმა შეუდგამა არის და ამტკი-
 ცებს, რომ მმართებლობა უნდა იზრუნოს შკალეებზედ. . . . .

... . მოვიუვანთ იმ ჩვენ სიტყვებს, რომე-
 ლიც უფაღ კრიტიკის ამოუწყობა ჩვენ წინააღმდეგად: მმართებლობი-
 სთვის ისიც საკმაო შრომას შეადგენს, რომ ვრთისაგს იმ საღსის
 საჭიროებაზედ, რომლის დაკმაყოფილება საღსს არ შეუძლიან.
 მაგალითად, ჩვენში რგინის გზა... და სხვა. რასაკვირველია, ვინც გენიოს
 უფად ვანისლავს ჩემს ნათქვამს, იმას ადვილად შეუძლიან გამოიყვანოს ამ
 სიტყვებიდან შემდეგი: ჭკვამის არით არის დრო და გარემოება, როცა ვალ-
 დაბრუნდა მმართებლობა თავის. უფაღ განვგოს სასოგადოების საქმიან;

მაგრამ სოციალურ და პოლიტიკურ შემთხვევაში თვით საზოგადოებამ უნდა იკვიროს თავის საქმის წარმოებას. უფ. კრიტიკოსი ან კერძო მიმხვდაცა, რაც ადვილი მისასდომი არის, ან არა-და მიმხვდაცა, მაგრამ განუბნო თვალუბრედ სული აუთვარებას, რა არის განუქარწყელა «მნათობი» თავისი «ზუბლიცისტიტურთ». თუ პირველი მივიღეთ, უფ. კრიტიკოსის აზრებსზედ გარკვეული კომპილიციონის თქმის ნება გვქმნება; თუ რომ მივხედო, მაშინ გამოვა ერთგვარი ლიტერატურული სასიათი, რომელსაც თავის მეტი აზრის მიხედვით ქვეყანაზედ და ყველა დონის-ძიებით ცდილობს, რომ მსოფლიო მართლ იმას ერთს უგდონ ყური და მიხვან იხწავლან ცხოვრების სიბრძნე. ამ სასიათის მქონე ლიტერატორი, რასაკვირველია, ყველა დონის-ძიებას სმარობს ამის მისაღწევად — გარკვეულ და ცუდსაც, რასაკვირველია ამ თქმაში არ დაგვიძღვრება ჩვენი მონიერდანიერე, რადგან იმის სტატისის კილა სულ ამ სასიათს ჭლადდებს.

ერთ ადგილას უფ. კრიტიკოსი ამბობს: «თეორიით ვი ვხვდები, — რომელიც ადამის უამის მწერლებს გარდა, — ყველა დარწმუნებული არის, რომ საღისში სწავლის გავრცელება საზოგადოების სულმდგახელი მმართველობის კალი და საქმეა...» უფ. კრიტიკოსს არ სდარა ანა აქვს ნათქვამი, არც პირ-და-პირ და არც გვერდით, თუ რამდენად და რა შემთხვევაში უნდა იხსენიოს მმართველობის საღისის განათლებაზედ; ასე ხომ გამოდის, რომ საღისის აღზრდა სამუდამოდ მმართველობაში უნდა იყოს (ინიღეთ «დარეობა» № 20, უკანასკნელი გვერდი, მესხეთ. თავი.) უაზრად! სწორედ დაიხსნა გვირგვინით უნდა დავი-

მშვენიერ თქვენ შუბლი, უფ. კრიტიკოსო. თქვენისთანა გენიოსის მე-
ტი ამას არავინ არ იტყუდა. რას ბრძანებთ, უფალო! თქვენი სიტყვით
გამოდის, რომ ვაცდობრობამ უკან უნდა დაისიოს, კიბოსავით უკან-უკან
უნდა დაიწყოს ღოღვა. . . . .

. . . . . არის ისეთი დრო საღისის და სა-
ზოგადოების მდგომარეობაში, არიან ისეთი შემთხვევები, როდესაც
მმართველობა უთუოდ ვადადებულის თავის კისრად აიღოს წინაგა-
საღისის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. სხვა-და-სხვა დროს და შემ-
თხვევაში თვით საზოგადოებამ უნდა იზრუნოს თავის საქმეებისთვის,
რომ ამით შედეგათი მისცეს მმართველობის მზრუნველობას. თქვენ
ამბობთ, რომ ზოგიერთ სასულიეროში ესაა მმართველობა იღებს ვა-
დად საღისში განათლების გაგრძელებასა, და მაგალითად ინგლისი მო-
გუგავსთ. ეს მოგუგავსთ ვითარცა თქვენი აზრის დამტკიცება. სწორედ
. . . . . ვაზად გვოდნათ ის მიხეცები,
საბუთები, რის ძალითაც მმართველობა კისრულაბს საღისის აღწრდას.
მმართველობა კისრულაბს ამას მაშინ, როცა საღისს თვითონ არ შეუ-
ძლიან ეს, ...

. . . . . მე თვითონ მოგასწავლ-
დით იმ მოსაზრებას, რაზედაც ვამუარებ იმ აზრს, რომ თვით საზო-
გადოებამ უნდა მიიღოს შრომა სწავლის თავდარიგის შესახებ; მაგრამ
ვიცი, რომ ჩემი სიტყვების მაგივრად სხვა რამე შეგხვდებათ და ამის
გამო გთხოვთ მიიღოთ აზრში ჩვენი მდგომარეობა, რომელიც აქამდის
არა გვადნათ, და მაშინ მბრძანეთ: მე უფრო მცოდნია ჩვენი მდგო-
მარეობა, თუ თქვენ? იმ მწერლებს, რომლებიც ამტკიცებენ (როგორც
ვიხსნავი. — ნუ შექმნიდებით), რომ თავის შვილების აღწრდა თვითონ
საზოგადოებამ უნდა ივისროს, ძრეულ კარგი საფუძველი აქვსთ. (ინი-

ლეთ ვირსოვის ბრძოლას «აღზრდასკდა»). რასაკვირველია, თქვენ რომ
 ვარცა გცოდნოდათ სჯლის მობრძობის ისტორია, წინ-მსუგელოების
 თვისება ჭ მიხსნა, ...
 . . . . . მამის, რასაკვირველია, არ იტყო-
 დათ იმას, რაც შეადგეს თქვენი სტატიის მესოთე თავის შინაარსს.
 მაგვირს, ღმერთმანი, რადს ბაქიობთ ასე სარდად! რიღის იმედი გაქვსთ,
 თუ ვა თქვენ არა გცოდნიათ! არ იცით, როდის ჭ რა შემოსევაში
 გისრულებს მმართველმა სჯლში განათლების გავრცელებას, არ გესმი-
 სთ ვაცის მდგომარეობა, არ გესმისთ მმართველობას თავდაპირველი
 დანიშნულება, — ერთი სიტყვით ძალიან სუსტად ჭყოფილსართ ყველა
 იმ ცოდნაში, რომელშიაც ძალიან მეცნიერობთ, თავს იწინებთ ჭ რა
 უფრო თავმდაწონის თქვენი გენიოსობისთვის — ილანძვებით; დაწინა-
 რებული ლანარავის მაგიერ ამყობთ: ამბობთ «მნათობს» ჭ არა ქიქო-
 მეს არ ესმის, «უარსახი» არიან; თუ «მნათობმა» გაჭებდა სმის
 ამოლება . . . . . მე ვიცი რასაც უხამო; სულ ქარწყ-
 ლად ვაჭეკო «მნათობს» თავის «პუბლიცისტიკაში»! — თუ თქვენისთან
 . . . . . მტერი ყოვლება «მნათობს», სწორედ რომ
 სმრდალისია. ზა ვინ იტყვის ასე მკვასე-მკვასე სიტყვებს, ვინ ილანარა-
 კებს ასე წინ დაუხედავად, თუ არა თქვენი გენიოსობა, რომელსაც «ლი-
 ტერატურული სანიათი» ჭ «ყმაწვილური ბოდვა» ერთ ჭ იგივედ მიგა-
 ხნიათ, რომელიც ამტყებთ ყოვლის ღონის ძიებით, რომ — წილიბ
 დადება მუშებისთვის თანხის ზატონის მონაგეში უსაფუძვლად არის
 ჭ არც მწავლულებს გარდაუწვევითა, «სწავლის გავრცელება ყოველ-
 თავის ჭ ყოველ შემოსევაში მმართველობამ უნდა ივიროს ჭ სარ-
 გადოება არც როდის ჭ არც რომელ შემოსევაში არ უნდა გაერიოს
 ამ სქესში».... მართლად დიდად მეთავილება, რომ ამისთანა გონიერს
 გენიოსს გებასებით ამისთანა ძალად სჯნებზედ, ...
 . . . . . !

ასე, ჩემო გარგო, ჩემო ღირსეულ მოზირდაზირვე! რასან გა-
ლამი აგვიღია სელში ჭ თქვენი სტატის ვითარებას ვიკვლევთ (ეს კი
ექვნივისაც გამოხადება ჭ სსკებისათვისაც), ამიტომ გამოძევით
ექვნი გონიერი სტატის მექვეს თავში, რომ უფრო უკეთესად და-
ინახოთ თქვენი აზრების სურათი.

6.

თავის სტატის მექვეს თავში უფალი გენიოსი (მკითხველო, ნება
მოგვეცი უკვლავ გენიოსი უწოდოთ უფ. კრიტიკოსს, რადგან ეს სას-
ელი, უმჯობესი, ძალიან უსარბან იმას), — უფ. გენიოსი ამბობს, ვი-
თამ მნათობს ჭ მე არ გვემოდებს: რაში მდგომარებას შრომის გა-
აწილება; ამასთანავე ამბობს, რომ ნ ა მ ე ტ ა ნ განაწილებას (შენიშნეთ
სიტყვა ნ ა მ ე ტ ა ნ ი) სარგებლობა კი არა — ვნება მოაქვს. ვიდრე
დავასწავებ გენიოსს თავის უსაფუძლო აზრს ჭ ცილას წამებას, რომელ-
ითაც იმედი აქვს იმით რომ ისარგებლოს, რომ ცალკე მონივარი
ართალი ჭოჩათო, ვიდრე ამ თავის ჩინებულ სასიათს ვახველები, —
საჭიროდა ვრცხვ მოვასწავო, რომ ყოველ გვარი ხალხისა, გინა ცა-
ლკე აღებული პირის მოთხოვნილება კმაყოფილდება შრომით. რაც
ხალხი არ არის გახსნილი, საზოგადოებრივი ცხოვრება რიგინად არ
აქვს მოწეობილი, როდესაც იმან მოთხოვნილება შეადგენს მხოლოდ
უსეირო სმასა ჭ ჭამას, როგორცავე ჩაცმას; მაშინ თვითვეული პირი
სასილესაც თვითონ შოულობს, საჭილესაც ჭ ტანსაცმელსაც თვითონ
იკრავს. რაც ხალხს, განებითი წარმატების გვარად, უმჯობესდება
მოთხოვნილებანი, მაშინ ჩნდება სსკ-დ-სსკგ ხელობის კანნი: მეწალი,
დურგალი, ვაჭრები, მიწის შემოქმედებელი ჭ სსკ. აქედან გამოდის,
რამ ის შრომა, რომლითაც კვლური ხალხის თვითონ აღებული პირი
კანთაც იცავდა, საჭილ-სასილესაც შოულობდა, ამ უკანასკნელ შემ-
სკვებაში განაწილდება; პირველ შემთხვევაში ერთი კაცი თვითონ არის

თავისთვის დერგალიც, ვაჭარიც, მეწაღეს ღ სხვაც; უკანასკნელ შემთხვევაში ვი ერთი დურგალბის, მეორე ვაჭარბის, მესამე წაღებს ჭკნარავს ღ სხვ. მამსადაძე ის შრომბ, რომელსაც უწინ ერთი აღსრულებდა, ესღა აღსრულებს რამდენიმე. ეს არის ერთ გვარი შრომბის განაწილება. მას კსედავო ხვეს ცსოვრებაში. სწორედ ეს არის მაქვს მე ნათქვამი ჩემი სტატიის მე-53 გვერდსედ. მაგრამ უფ. გენიოხი ამბობს, რომ ესეთი შრომბის განაწილება მარტო ქაქოქეს მიანხიოღ ღ სხვებს ვი არღ. სწორედ ძალიან მეცნიერი ჭყოფიღით, უფ! აბა გადაშაღეთ ჩ ... ნათარგმნი ჰოღლიტიუგნი ეკონომიის მე-240 გვერდი ღ წავიოთსეთ, თუ გინდ, 249 — დის ღ იქიღჯან სცხობთ, რომ არის ორგვარი შრომბის განაწილება, გინა შეკრთება. იქიღჯან დინახვოთ, რომ ყველ ჭკვიან ვაცს ისე მიანხიოთ შრომბის განაწილება, ოღოვოც მე. თქვენ ვი, მეოხნია დამოკახსიმებით, ამის ვაცება სრულებოთ არა გქონიოთ. შემდეგ მე მაქვს მოსსენებოული მეორე გვარი შრომბის განაწილება ღ ისიც, თუ რაში მდგომარეობს ეს. უფ. გენიოხი ამბობს, რომ მე არა მცოღინია, თუ რაში მდგომარეობს შრომბის განაწილება, არც მე ღ არც «მნათობს» სცოღდინია, რომ ნამეცტანი შრომბის განაწილება ცუდიღ. აბა ვნახოთ, ახვაც, თუ არაც; ამისთვის ამოუწყოთოთ უფ. გენიოხის სიტყვებიც ღ ჩემიც.

უფ. გენიოხის სიტყვები.

ჩემი სიტყვები:

«მე-58 ღ 59 გვერდსედ უფ. ქაქოქე ძირეღ წინდარსედავად ამცტიცებს, რომ შრომბის განაწილება ძირეღ სახარგებლო არის ხაღსიხთვისღ. — მართალია, ამით უფ. ქაქოქე სახელგათქმულ ეკონომისტების სიტყვებს იმეოვებს, მაგრამ «მნათობს» უხდა სცოღდინოღა, რომ შრომბის ნამეცტან განაწილებას იმე-

«.... სექმბის ზედ მიწკნით ცოღინა არის დამოკიდებოული ვარჯიშობახვედ. რამდენიც უფორო ბეკრს ვარჯიშობს ვაცი ერთსა ღ იმავე სეღოკვებაში, იმდენად უფორო ზედმიწკნით იცის თავის სექმე. ის მეწახელი უფორო ვარგ წაღებს ჭკნარავს, რომელსაც ამ სეღოკვებახვედ უფორო ბეკრი დრო მოუხმარებოა. თუ

ბნნიშვილის ნათარგმნი შრომა...

დენა სარგებლობა ან მოუტანია, რაც
გნება მოუტანს საღვთის გონებისათვის...
(მე-6 თავის პირველი სტრიქონები.)

მეწაღე მიწყოფს სეეს სათას სსკა
ღ-სსკა ნიორ სელოკუნებს, რასაკვირ-
ველია, კირც ერთი ვერ ეცოდნება
სეედ მიწვენით. აი კიდევ რათ არ-
ის კარგი შრომის განაწილება. რა-
საკვირველია, კაცმა უნდა
იცოდეს სულ ყველა ფერო
იმდენად, რამდენათაც შესა-
ძლებელია მისი მსრით, მა-
გრამ ერთი უფრო სეედ მი-
წვენით უნდა იცოდეს. სულ-
ყველაფრის ცოდნა შეუძლებელია.
(გვერდი 58 ლ 59).

რას ბრძანებთ, უფო გენიოსო! განა ჩემი სიტყვებიდან ხსანს,
რომ ვითომ მე ვამბობდე, რომ ნამეტანი შრომის განაწილება ან
არის ცუდი მეთოდი? თქვენ რომ ცოტა მოაზრება გქონოდათ, ან ჭო-
როიანობა ანა გყვარებოდათ, ან იტყუადით, რომ «მნათობმა» ან იფი-
სო ცუდი შედეგი ნამეტანი შრომის განაწილებისათვის. რა არი ეს,
თუ ან ჭოროიანობა? თქვენ ამბობთ, რომ «მნათობმა» ლ მე ან გვე-
სმის, რომ ცუდი არის ნამეტანი შრომის განაწილება? მას რას ჰნი
შნავს ჩემი სიტყვები: «რასაკვირველია, რომ კაცმა უნდა იცოდეს ყო-
ველი ფერი იმდენად, რამდენათაც შესაძლებელია», მეთოდი? აჲ თქვენი მს-
ჯველობა ურიტო ლ სამრასისი ხსანიათისა ან არის? — სემოთ მოყვა-
ნილ სიტყვებს შემდეგ განაგრძნობს

უფალი გენიოსი:

მე 53 გვ. მე მაქვს ნათქვამი:

«შრომის განაწილება იმაში გი
ანა მდგომარეობს, რომ ერთი წა-
ღები ჰკეროს, მეორემ ივაჭროს,
მესამემ სთესოს ლ სსკ. ამ ნაირი
შრომის განაწილება მარტო უ. ქი-
ქოქეს უსმის. სსკები გი შრომის განა-

«რამი მდგომარეობს შრომის გა-
ნაწილება? შრომის განაწილება მდ-
გომარეობს იმაში, რომ სსკა-ღ-სსკა
ვირი ირჩევს სსკა-ღ-სსკა ხაირ სს-
ქმეს, ან რადუნაც რამდენიმე ვირი
ერთსა ლ იმავე საჭმელს იყო

იღუპას იმას ეძახიან, რომ ერთი ადამიანი უკანასკნელს მაგალითად
 წაღის შესაკერად, მაგალითად, ერთი მკვდილიან წარმოვიდგინოთ ის,
 თი ძაფს ჰტრესს, მეორე ფისს უხრავს, ვსთქვათ, რამდენიმე ქა-
 ვამს, მესამე ტყავს ადებობს, მეოთხე კერავს, მეხუთე სხვას: ერთი—ერთ სხ-
 ვსე სკამაკს, მესუთე სკრის, მეექვსე სელს, მეორე—მეორეს, მესამე კამის
 გვირისტს უეოლეს, ჭ სსვ. ჭ სსვ.»

აი ვიდევ ნიმუში თქვენა ჭორიკანაობისა, უფ. გენიოსო! რა გა-
 რჩევას არის თქვენგან მოყვანილს მაგალითსა, წაღების გერვასა, ჭ ჩემ
 მაგალითის—კამის გერვას—შორის? თქვენ იმასით: «ერთი წაღის მკ-
 ხაკერად—ერთი ძაფს ჰტრესს, მეორე ფისს უხვამს», მე ვამბობ: «ერთი
 კამის შესაკერად—ერთი ქალი ერთ სხვას ჰკერავს, მეორე—მეორეს».
 რა გარჩევა არის ამ მაგალითებს შორის? ის გარჩევა, რომ თქვენ მა-
 გალითში წაღის გერვა ინაწილებს, ჩემში—კამის;—თვით შორის
 განაწილებს შესასებ ვი ამ ორივე მაგალითებს ერთი ჭ იგივე ძაღა
 აქვს. ამას გარდა 2ე 54 გვერდსეუდ ვამბობ: «დურგლობა—ერთნაირი
 შორის—შეიძლება განაწილდეს, ვსთქვათ: «ერთი დურგალი სხვის მა-
 ხალეს ამხადებს, ფიტრებსა სოღის, სწმენდს, მეორე ამხებს, მესამე
 აწოდებს, მეოთხე-საფანჯრებს სკრის, მესუთე—სერს უკეთებს ჭ სსვ.
 ამ გვარად მე წაღის შორის განაწილებს შეიძლება». როგორ
 ფიქრობთ, უფ. კრიტიკოსო? გცოდნიათ ცილის წაშება, ჭორიკანობა,
 თუ არა? თქვენ . . . . . სკორიკანობა ჭ ყოველ
 გვარ სიმრავის საშუალებას ჰსმარობთ, რომ გაქარწყლოთ «მნათობი»,
 მისთვის არა საშუალების წინ არ ისევთ უკან: ბაქიანობა, ჭორიკანობა
 თითქმის ილანსებით ჭ იმუქარებათ. უსიკრთ ლიტერატორის საქ-
 მეც იგი არის. ვაზრად გუუთქვით თქვენ მწერლებს დასაშინებლად, სამ-
 ვილი გენიოსი ჭყოფილსართ!...

მეშვიდე თავს უფ. გენიოსი იწყობს თავისებურევე ბაქიანობით.

იხსიან, რომ ქიქოძის & «მნათობს» არ ესმის სიტყვათა «შრომელთა-
 რა» & «უგოიზმი». გენიოსი ბრძანებს: «უგოიზმს» სსკკათა შორის
 (აქა, სსკკათა შორის! ესეც შინაშეთ) იმ მიმართულებასაც ეძა-
 ხიან სოლიმე, რომელიც ასწავლის, რომ საზოგადოების & მასობრივი
 ბუნებრივებს ჩვენივე დიდი გაცუნა აქვს, & გაცი თავის საკუთარი
 საბუნებრივებისთვის უნდა წარუწავდეს თავის მასობრივსაცა. ჭერი,
 . . . . . უფ. გენიოსო!! რას ჭნიშნავს თქ-
 ვნი «სსკკათა შორის?» სხანს, რომ სიტყვა «უგოიზმი» ჭნიშნავს
 სსკკათა რამესაც. მე ჩემ სტატიაში ვამბობ, რომ «მიზეზი ევროპაში
 მუშების ცუდი მდგომარეობისა არის ერთნაირი თავის მოყვარება,
 რომელსაც ეძახიან ეგოიზმს.» მერე (იქვე) ვამბობ: «ამისთანა თავის
 მოყვარეები ჭიფურბებს მხელად თავიანთ თავზედ, მოძმესეც ვი სკ-
 ლებსად». ჭკვიანობა ეს, თუ არა? მართალი არის, თუ არა, რომ
 თანხის ჰატორების მართა თავიანთ თავი ასხვავს, ძალიან სკლესად
 თანაგობრბებს მუშებს & ამისგამე უჭირებენ საქმეს. სიტყვა «უგო-
 იზმი» არ ჭნიშნავს ამას? ეს არ არის ერთნაირი «უგოიზმობა».
 ამბობთ: «უგოიზმი სსკკათა შორის ჭნიშნავს»... რა!... ვინ
 რას ამბობს ამხედ წინააღმდეგს? მე ვინმე ეს სიტყვა წემოსისენ-
 ბული მნიშვნელობით; იმ ადგილას, სცა ეს სიტყვა ვინმე, მე სწო-
 რედ ეს მნიშვნელობა აქვს, & არა ის, რომელიც აძლევს ბენტამი
 & სსკკათ. ამ გვარი მნიშვნელობა მაშინ ექნებოდა ამ სიტყვას, რომ
 თანხის ჰატორების მართა თავის თავი არ ასხვავდეს, რომ ისინი
 საზოგადოებაზედ წარუწავდეს, მუშისეცა. — ძეგამ, უფ. გენი-
 სო, იცით რის გამოც მიყვან «უგოიზმს» ის მნიშვნელობა, რომელ-
 ზედაც თქვენ ჭლავარავობთ? სკკკა... ამიტომაც ღაზარავობთ რაღა!
 თქვენი გენიოსობის დასამტკიცებლად...

დღემ იმ სიტყვებისგან რომელიც უფრო მეტად მე მოყვარულია ვინაიდან
 ვინაიდან

8.

სწორედ ამ გავრწმუნებულად და უმეტესად იხილო, როცა
 ლაზარაკობთ სიტუაციას: «პროლეტარიატი». ჩემი სტატიის მე-50
 გვერდზედ ვამბობ: «ხალხის კეთილ-მდგომარეობას ჰყავს ერთი დიდი
 მტერი, რომელიც ჰდუპავს და ადამიანებს იმას. ევროპიის ხალხმა გა-
 შობისგან და ესლავ სტრუქტურის იმ მტრისაგან მიუყენებულს ვაივარდისს.» ამას
 შემდეგ ვამბობ, რომ ეს მტერი არის პროლეტარიატი. როგორ
 ჰფიქრობთ ვის ესხმის პროლეტარიატი ევროპაში? შეგვიღიანოთ თუ
 არა გაიგოთ, მიჭნებდეთ, რომ აქ არის ლაზარაკობა და სხვ.
 მუშებს. არ არიან ესენი ყოფილი მკვლელები, ქაჩუბა-მკვლელები?
 თუ იქნება ქაჩუბა ის მინიხით, რომ ძლიერ-ვაივარდისით მოულოდულოდ
 ლუკმა ჰჭრის, თავის შესაფარებელ ალბანს; დღეს რომ აქვთ ლუკმა
 ჰჭრი, ღამის განათევი ადგილი, სვალ შეიძლება სიმძლიერით გუჩი აე-
 წვასთ, ღამის განათევი ადგილი ვერსად იმოკონან; თუ აქვთ სამუ-
 შაო საქმე—ვაივარდისით იყიდის ლუკმა ჰჭრის, მისცემს ხალხის ქი-
 რას და ნოტიო მიწაზედ დაკვების იმ ახრით, რომ სვალ ვადევ ვი-
 შოკით ორიოდ გროშაო. მაგრამ ეს იმედი სძინად უმტყუნდება.
 როგორ ჰფიქრობთ, ქაჩუბა აქვს ამ ხალხს? ესენი, და განსაკუთრე-
 ბით ესენი, არ შეადგენენ პროლეტარიატს? ამაზედ არ ვლაზარაკობდი? *)

*) ჩემის მხრით უნდა ვსთქვათ, რომ «მნათობის» რედაქცია
 ყოველთვის არაკვივს უცხო სიტუაციას იმ ახრით, რა ახრითაც სტატი-
 აში არის ხალხი. ასე ხალხის თვით «დროების» რედაქციაც და ამაზედ
 წინააღმდეგი ხალხი უგუნურობასედაც უარესია, რადგან უფროსად და გა-
 რეთი არ არის ლუკმა, ხალხს სიტუაციები ირგველიან ყოველ მხრივ,
 ყველა ახრით; არამედ მხოლოდ იმიტომ არაკვივს სიტუაციებს, რომ
 სტატია განსაკუთრებით იყოფს, და სიტუაციის ყოველ მხრივ განმარტება გა ჩვენ
 გვერდის ბეჭდისთვის უფრო გაუგებარს განსახილავს. რედა.

9.

მერვე თავში უფალი კრიტიკოსი ამბობს, რომ მე ვითომ არ ვინცდრე ცხოვრების დაკვირვება. ამის შესახებ უკეთესი მოკვასიანი როდესაც განათლებას ვლამაზავობდი, ღ უჩვენე, რომ მე ვი არა — თვით უფ. გუნიონს არასტოდნას ცხოვრების დაკვირვება; აქც მორუქანთ რამდენიმე დამტკიცებს ამის შესახებ. თავის სტატიის, მერვე თავში კრიტიკოსი ამბობს, რომ ვითომ მე სტატიაში «საქ. მომავ. განობადე «საუკუნოდ ბოლო მოკლო სასოგადოდ მუქთამკამელი» შესა». აი, ასირებული ჭკარი! როგორ ვერ მისვდით, უფ. გუნიონს, რომ მე ვლამაზავობ არა სასოგადოდ მუქთამკამელსედე, არამედ იმასედე, რომელიც იყო დამუარებული ბატონუმბასედე, იმ ბატონუმბასედე, რომელიც იყო ჩვენში, ღ არა იმასედე, რომელიც მოსდეეს თანხის ვატონებსედე მუშების დამოკიდებულებას. ამის დასამტკიცებლად მოვივივნ ჩემ სიტყვებს: მე — 48 გვერდსედე მე ვლამაზავობ იმასედე, რომ რამდენიც ცოტა არის საღსში, ან სასოგადობაში, მუქთამკამელი ღ მშრომელი ვი ბეკრია, იმდენად საღსში უფრო ვარგ მდგომარეობაშია; მე ვამბობ, რომ ეს არ იყო ბატონუმბობის დროს, ღ მერე: «აი, ამ სენს მოკლო ბოლო საუკუნოდ 1864, 65 ღ 66 წელაწადება მეოქი. (49 გვ.) მე 50 გვერდსედე ვამბობ ვადეე: ამათ (გლეხებს) განათლების კარი დასუული ქქანდათ, თუმიტა სწავლის ღ განათლების მიღება ძალინ ვარგად შექდლოთ. აი, ამის მოკლო ბოლო 1864, 65 ღ 66 წ. ესლა მოიწია ქართველების სოციალურის (სასოგადოდ, სასაღსს) მდგომარეობის ეროზა...» როგორ ქვიქრობთ, უფ. გუნიონს, რომელიც მექთამკამელსედე ვამბობ. რაკვარ დამოკიდებულებასედე? მუშების დამოკიდებულების თანხის ვატონებსედე, თუ გლეხების ბატონებსედე? შექდელი ჩეი სტატიის სიტყვები უფრო ამტკიცებს იმის, რომ მე ვლამაზავობ იმ ჭკირსედე, რომელიც იყო შექდელი ბატონუმბობის ღ არამუშების ვამოტალიტებსედე დამოკიდებულებას, (ან როგორ შექდელი მუამისედე დასაზავა

როდესაც ჩვენში ჯერ ესტავარი დამოკიდებულია ან არსებობს! მე რომ ამხედ მესხს — სწორედ რომ ჩვენის ცხოვრების უმეტესი უნდა ველოდებოდეთ და ჩემი ჩემი ხასი გამოვიდოდა ქარის წესივე დუქთან ომი): — აი ჩემი სიტყვები: «ესა სულელებია აქვინა დამოკიდებულია არის იმა-
 ზედ, თუ როგორ წავიყვანო სექსს. მე — 51 კვლავ ვამბობ: «ჩვენთვის დიდი ბედნიერება იქნება, რომ ხელახლის დიდებას ესაღვ
 შეუდგეთ, მაგრამ ვის შეუძლიან ეს საქმე იყინოს და ითავოს? ახალ
 თაობას, უმეტესად ხანტონებს. ვიტყვი ორთხედ სიტყვას, მეტი ვა
 ხაფიქრებული არ არის: გლეხები არ უნდა დაგდონ უმწოდ...»

მე სტრუქტურების თავში და ბოლოში ბევრი რამ მქონდა ნათქვამი, მაგრამ
 დამოკიდებდა ველის ვნახე. ახლა ვვითხვ, ნუ თუ ხსნის ჩემი სტრუქტო-
 დის, ვითომ მე ვიფიქრობ, რომ «სულელები ბოლო შიდა სიტყვად
 უნდა განსხვავდეს? მას რაღაც წინასწარ ჩემი სიტყვები: «სულელები
 დამოკიდებულია ამხედ, თუ როგორ წავიყვანო სექსს... ან უნდა და-
 რისხე გლეხები უმწოდ...» და სხვ. და სხვ.? ახსნა შეიძლება თქვენი სიტყვ-
 ბი რა არის, თუ არ ჭირავს ანა, ცრუშეტყულობა, უსიამო ამაყობა?
 ეს ვაყვანი დიხსება, უმეტესად მოგესხებათ, გამოიღინარე ობს უმეტ-
 რებისა: მას მბრძანეთ ვის უფრო შექმენის ეს ზედ-შესრული სი-
 ტყვე უღე რება? — მე და «მსკობის», თუ თქვენ? მაგრამ თქვენი ამყობის
 გან ამხედ მოუდგომელ მსხვის ვერ მკალეს და ამიტომ ასე მეთათხველია
 განსხვავს. თქვენი გინობს ამისთვის ეს უფრო ხასიობა იქნება.

თუ გინახია მეტრე თავში მკვედრის, — რისთვისა ვსთქვი
 რომ ქართვლები უნებანი, არ არიან, როგორც ზოგიერთი ამბობენ მე-
 თქვა (სხილეთ მკითხავი). მე სწორედ არ მამხნდა და არც ესაღ მინა-
 ხისა ვიდრე რაღაც რომ არა ხალხი არ არის მოკლებული ნიჭიერებსა

ამიტომ არ მიამხნია სჯობილად ამახედ ლაშქარი, რომ ესდგანდელ დრო-
 შა თათქმის ეკვლას კხმის, რომ თვით ნუგრებიც, რომელთა უნიჭობას უკ-
 რნი თავკმადღებით ამტკიცებდნენ, ისინიც ვი არ მიამხნიათ უნიჭობა სადღეს.
 უფ. ვრითიუხასის სიტყუებიდგან სხანს, რომ იმას სწენია, თუ რათა ვს
 თქვი, რომ ქართუელთა ნიჭ მოკლებულნი არ არიან მეთქი. იმას სი-
 ტყუებიდგან შეიძლება გამოიფხანს კაცმა, რომ კრიტიკოსი ფიქრობს,
 ვითომ არაა ეს არაი ნათლად არა აქვს ნათქვამი, მაგრამ რაკი ვაპრ-
 ებს, რომ რომელს ავიწყებ თვალნი და ვსთქვი ეს, აქედგან შეიძლება ისიც
 იფიქროს კაცმა, რომ უფ. გენიოსიც იმ ჰორებს ეგუთენის, რომელნიც
 ფიქრობენ სოფი საღისის უნიჭობას. მაგრამ ამას მხამკნელობას არ ვა-
 ძდეკვ, რადგან დაწმუნებული ვარ, რომ იმას მისივე-მოხსენება ჭკვიანობა
 და სხვად მუუდის სიტყუები. (თუ ამში ეჭვობს „დროების“ მკითხველი, ვს-
 თსავ მკარედ წავითხროს უფ. გენიოსის სტატია და მამის დაწმუნებუბა, რომ
 ჩვენ მართლად ვამხობთ). შემდეგი თავები შეიცავენ ლანძღვას.

აქედგან გამოიფხვს, რომ ჩვენი გენიოსის დაუგარგავს სულის სიწყინარე,
 დაზნისდობა, განსხვებულა და, რაც დონე და მოხერხება აქვს, უშკრად
 ილანძღება. უფ. გენიოსი, ჩემგან აბა რაკსწავლება თქვენს უბრწყინვა-
 ლებს გენიოსობას, და ლიტერატურაში ვი ლანძღვა უვადონისი საქმისა და
 თუ ჩვენ წავგვდარაბე, ეს განსაკუთრებით იმიტომ, რომ სამართალი ით-
 ხვებს: თქვენი თქვენვე მოგვით, რომ ქეთხი ვიყენეთ, და თუ საზრებ-
 ლითაც მოგვით, ნურც ამას იწყენთ — ეკვლას ვალი საზრებლით უნდა გა-
 დისადოს ვაცისა. ამას შემდეგ ვი თქვენგან დავალბა და ჩვენგან გარდასა —
 თქვენს უბედულ გენიოსობასკედ იქნება დამოკიდებულნი. მაგრამ ესეც ვი
 უნდა მოგასხნოთ, და ნუ დამომდურებით, რომ მკითხველებს უყვარს ლი-
 ტერატურული და არა ქეჩური ბასია. სასოგადლება არაფრის საღაფრო მიღ-
 ნი, ლანძღვების ვითსკა იმისთვისსაჭირო არ არის, დაზნისდური სჯა, სს ვისი

შეცდომილებების ჩვენება — ეს კეთილი საქმეა; მაგრამ ღანძლვა, ცილის წამება, ჭრიკიანობა, ამაყობა და ამგვარი ღირსებები — იმისათვის საჭირო არ არის: ამით სარგებლობას ვერ მოუტანთ საზოგადოებას. უკაცრავად კი ვარ თქვენ გენიოსობასთან, რომ ამ გვარ დარიგებას გაძლეკო, მაგრამ რადგან თქვენთვის სასარგებლოა ეს, ამიტომ მოგახსენებთ...

გარდა ღანძლისა დანახვენ თავებში შექნვდება გაცი ახირებულ მიხვევ-მისხვევას. კრიტიკოსი ბრძანებს: «ჩვენში განათლება და სწავლა იყო საბერძნეთიდან». დიას, მაგრამ რაგნებავთ? და რომელი ჩემი აზრის დარღვევა გახდება ამით? თუ თქვენი მეცნიერება გაუმყვანეთ ქვეყანას? მარტო თქვენს სიტყვებს რომ დაემყაროს გაცი, იფიქრებს: უფ. ქიქოძე ალბად ამტკიცებს, რომ ჩვენში განათლება ციდან გადმოვარდნილა, ან ქვესწავლიდან ამოვარდა და სხვ. ძალიან ცდილობს უფ-გენიოსი გამრომ-გამოდროძის, საქმის შესახებ ღაზარავს სძირად ერიდება და ღაზარავს მსოფლიო ღ ა შ ა რ ა ვ ი ს ა თ ვ ი ა — სულ ერთი ამქვეს თუ არა მისი ღაზარავი საქმეს. ეს კი სისუსტის ნიშანია. — ერთ გდგილას ამბობს კიდევ: უფ. ჭავჭავაძის და ქიქოძის არ ესმისო რწინთელას სიტყვებიო. რათ დაამტკიცებთ, რომ რწინთელას ლექსში: «მიეტგლასავთა საჭურჭლე...» და სხვ. იმ აზრისა გამოსატყა არ წსურებოთ: რომელსაც ჩვენ ვამტკიცებთ, და ან — თავის გულის მოსაფხანად უფქვამს ეს; მაგრამ «გვარი ათასად დაფხანდა, ათათასად სდილობა...» და სხვა თქვენის ჭკვით და გენიოსობით გულ-კეთილობით არის ნათქვამი რაღა? რატომ ამხედ არა ბრძანეთ რა, რათ გაუსვიეთ სხვა გზისკენ, ბანისკენ?... ბოლოს გავყვადრით, რომ გამოხეილ მსწავლეულებს ვიმოწმებთ სოლმე. თქვენც რომ მსწავლეულები გემოწმებინათ, უფრო სასარგებლო იქნებოდა, ამდენს ღადრ მისხმას მოხმმსავლით... ასე, ჩემო ბატონო გენიოსო! ვათავებ თქვენთან ბასს, მაგრამ კი ჭკრ მოკლედ უნდა მოვიხსენო შეკვლას უკეთი ნათქვამი:

1) თნვენ ძრეილ ნაკლებად გვოდნიათ საქმე: უმეტარი ყოფილ-სართ იმაში, რაშიაღ გსურდათ მეცნიერად გამოკვინათ თავი. ეს მტკიცედება იმით, რომ ა) თქვენ «ყურნალური სხისათი» ღ ყმაწვილური ბოდვა» ერთ ღ იმავედ მიგანნიათ; გვინათ, რომ ყმაწვილების ბოდვა ჭბუკდონ რამე ყურნალში, ყურნალურ სხისათს არას დაუშდის. ეს არი სწორედ თქვენისთან გენიოსების სავერია. ბ) იმით, რომ თქვენ არ გვოდნიათ, თუ რა მნიშვნელობა ჭქონდა ღ ჭქეს მუშების მდგომარეობის შესახებ იმათი ნაწარმოების თასში წილის დადებას ღ ამბობთ, რომ მსწავლეულებს ეს სხსანილოდ მიანნიათ. ზემოთ ნათქვამიდან ამის შესახებ გავგებდით, თუ სდამდის მიაღწევს თქვენი უმეტრება. თქვენ მოკვავსთ მანხვი მაგალითი, — (არც ეს სერსი ამბობს თქვენ სხარტებოდ). ნუ თუ იმდენი არა გსმინათ, რომ თვით უგენიოსენი იდეს შეიძლება დამანხვლას კაცმა! მაგრამ თქვენს ცრუ გენიოსობას ამის მისკვდრაც დაჭმბიძება. გ) არ გესმინთ რაში მდგომარეობს შრომის განწვილება. თქვენგან მოყვანილი მაგალითი გვანკენებს უფრო ნამეტან განწვილებას, რომლისაც გყვანა სულაც არა მსურდა ხემ სტატიაში. დურგლობა, მეწაღობა არის შრომის განწვილება, შროლოდ არა ისე სპეციალურად, როგორც მამის, როდესაც ეს სელობები იყოფების უფრო წვრილ-წვრილ ხაქმებსად. გადავითსეთ ის ადგილი, რომელიც ამის შესახებ გიხვენეთ ზეკით. თქვენ თვით მითითებთ ამ თხსულებსებესედ ღ გამოდის, რომ თქვენვე არ წავგივითსავსთ. დ) არ გესმინთ როდის ღ რა შემთხვევაში უნდა მიიღოს მონაწილეობა მმართველობამ საზოგადო ხაქმებში; არ იცით ის პრინციპი, რა სედაც მერდებს მმართველობის მონაწილეობა საზოგადო ხაქმებში. შესამოწმებლად მიგითითებთ ისეკ იმ მწერალსედ, რომელსედაც თქვენ მითითებთ, ღ არ ვი წავგივითსავსთ. ეგ ერთი თხსულება მანც რომ წავგივითსავსთ რიგინად ღ ბოლომდის — გამოგადგებათ.

2) თქვენ გყვარებიათ ჭკარიკანაობა. ეს მტკიცედება იმით, რომ მისკვით თავსედ იმისთანა არსებს, რომლებიც მე სრულებით არ მითქვამს. აი ის არსები: ა) ვითომ შეთქმის, რომ სოციალურ განსხვავებას ბოლო მოუღო 1864, 65 ღ 66 წწ; ბ) ვითომ მე არ მენმოდეს ცრუი შედეგი ნამეტანა შრომის განწვილების; გ) ვითომ მე მე-

სმოდეს ერთგვარი, უფრო სპეციალური, შრომის განაწილება. ამ თქვენ
ახარებს მე შემოდ შევავარდნი ხემა ახარები და, მკანა, ცხადად დაი-
სახეთ თქვენი გენიოსობის თვისება.

3) თქვენ გეგარებით მისევე-მოსგევა ლიტერატურული. აი ანის
დამტკიცებები: ა) როცა წილის დადებასედ ჭლამარკობთ, ძალიერ მა-
სიკრები-მასიკრებით და რეულ-დარეული სართ; ბ) აგრევე იქნევით, როცა
ჭლამარკობთ განათლებასედ, როცა არევეთ სიტყვებს «გოიონში»,
«მლორეტარიატი».

და ამ თვისების და ღირსების მატრანი დარწმუნებული სართ, გი-
თამ დაამტკიცეთ ხემა და «მსათობის» «უქეცრება» და «უხსრება» . . .

დასსარულ, რადგან ლექსები ძალიან გიგვარსთ, ხება მომეტით,
მეტარა შესხმა მოგასსენით ლექსად. ლექსები ძართალია, ხემა სექსე
არ არის, მაგრამ თქვენმა გენიოსობამ შთამაგანა და არ შეიძლება არ
მოგიძღვნათ.

თს, შევავ, შევავ. შენ ამეო შევავ!
და დაგმართა, და სხვილდა ჭიჭიჭავ!
თუ ერთი ბეწო ცოდსაც არ გქობდა,
ჭლამა გეგლო ის არ გიგოდდა!
მაგრამ ამეხა, თავ-მომწოხს გრსა
გვარავის მათსოვს ეს ოდენ ახარსა —
თავის თავს ისდის იგი სხვის გეგმად
და ითსოვს, რომ სტანს ვეელამ ის დმერთად.
მაგრამ, გეთილო, ვი არ გეგანასა —
ეოველი ხული მეს დაგემთარს!..

მსათა ვარ მარდის თქვენდა მსარის მუხად. ჭკრჭკრობით ვი
ეს ოდნივე შემწადებული ივმართ . . . . .

მ. ჭიჭიჭე.

1870 წ. 40 იანისს.
მოსკოვი.

შინაურა მიმოხილვა.

ჩვენი საზოგადოება. — საზოგადოებრივი ცხოვრება და საქმეები. — რა გრძნობებითა და საბუთებით ხელმძღვანელებენ ჩვენში საზოგადო საქმეების წარმებებაში.

საზოგადოებრივი ცხოვრება, საზოგადო საქმე, საზოგადო საქმიანობა და სარგებლობა!.. რა ღამისი სიტყვებია! ეს სიტყვები ისე სწორად გესმის შენ, ჩემო მეთოსველო, რომ მგონია, ისე სწორად ჰურსაც არ, სკამ ხელში. იქნება არც შენ გესმარს იშვიათად ეს სიტყვები შენს მეგობრებსა და ნაცნობებში, როდესაც შენ თავმჯდომარეობას შთაუგონებია შენთვის რიგთან და ამ დროების კაცად გამოჩენა. ან კი რა საკვირველია? განა არ ვიცი, რომ ჩვენ ცხოვრებაში უფრო მძიმე ტუტული უფროსადღეს გვაქვს მიზნობრივი ჩვენი ცხოვრების გარეგნობასაც და მას რაღა თქმა უნდა, რომ სხვათა ვინაობის გამოჩენა დაგვირდება, იქ ყველა გარდა ღამის სიტყვას ვინაობით — ჩვენ მსმენელთა გასაკვირველად და ჩვენი კანტური კანტობის გამოჩენად, — რა არის გვიცნან, რომ ჩვენს ქვეყანაში ვრევივართ და ამ დროებსა გვხმინა რამე.

«საზოგადო საქმის დასმარება უნდა, საზოგადო საქმიანობას — დაკავთვით, საზოგადო სარგებლობას — მიღწევა» — ვლადიმერ დე — მიუდამ და ისე გავარჯიშებული გვაქვს ეს სიტყვები, რომ მსმენელს ეგონება, თითქმის ჩვენი დროის ერთი წამიც არა გვაქვს მომცდარი სხვა რამე კერძობით და ან ამგვარ უკადრ.სს საქმიან. მაგრამ სხვა არის ეს

დასმარება, დაკმაყოფილება, მიღწევა საზოგადო სამისა, რომელზედაც ასე დაუღალავად ჭ თითქმის დაკმაყოფილებულის აღტაცებით განწმუნებთ ყველა ჩვენ გულ-მარტოვ მძიმეულს, იმ დაჭყრებით, თითქმის მართლაც ჭ ჩვენს ცხოვრებაში საზოგადოებრივი ცხოვრების მსგავსება მინც იყოს, ან ვიდრე ყველა ჩვენგანი ამ საზოგადოებრივი ცხოვრებისა დიდი მოძქედი ჭ მოძმრე იყოს!..

მაგრამ, ახლა სუძრობა გაშუებით რომ სჭქვათ, სად არის ჩვენში საზოგადოებრივი ცხოვრება, რომელზედაც არის დამოკიდებული ყველა გვარი საზოგადო ჭეთაღისადმი მიღწევა; ჭ ზეკით ხახვეების გვარი მშეინიერა სიტუება, რომელითაც შეკასელებთ სოღმე ჩვენს ყოველ-დღიურს საუბარს—მსალოდ ენის მასაფსხნად ჭ ჭქარის შესარსეკად არარის სოღმე ჩვენგან ხსმ:რი? . . . . .

გატეობ, რომ ზოგიერთი ჩემი მკითსველთაგანი ესლავე იჭმუნება, ცხვირის აფსლეკით, მაგრამ მინც არ ვვარტავ ხალისს ჭ ვაპრობა ბოლომდის დავეყანო ამ საგანზედ საუბარი, მით უფრო, რომ ყველანზედ ახლოს ჩვენაგან—ჩვენი ცხოვრება უნდა იყოს. მამ გავტრძელებ.

მაგრამ მინამ ჩვენში საზოგადოების მეოფობაზედ ვიტეოდუ რახმე, ჯერ განვმარტავ, თუ ნებას მომცემ, ზემო მკითსველო, რას ეწოდება საზოგადოება.—თვითთან სიტუვა ცხადად ჭსატავს თვის მნიშვნელობას: საზოგადო, ესე იგი ხერთო, ყველას გუთვნილი, ისეთი რამე, რომლისადმი ყველანი არან ვაღდებუღნი თანზრძნობა ჭ დასმარება გაუწონ, ურთიერთის თანსიმობით ვაარზობ. ახლა რა არის კერძოლობითის აზრით საზოგადოება? კერძოლობითის აზრით საზოგადოება ეწოდება რამდენიმე ზართ ვრებას, ერთად შეერთებული რამე აზრის მისაღწევად. ამ გვარ საზოგადოებაში თვითვეული წვერი ვაღდებუღისა ვრთიგულად ჭ ბეჭითად ემსახურებს ნივთიერებითის, თუ ზხეობითის დას-

მარებით თვის სასოციალისტური მიზნად აღებულს აზრს, — უამისოდ იმ სასოციალისტურ წევრად ყოფნას იმას არ შეუძლიან. ამის უკუაა რომ უფრო ადვილი იყოს, ავიღოთ მაგალითად თუნდღაც „ბიუტუტების მთავრული სასოციალისტური“. ამ სასოციალისტურ წევრები ერთი თავი აზრის მასალებად არიან შეყვანილი, სასულიერო იმ აზრისა, რომ თავისთვის მსრუტეობით გაუგებრობის ეკლასიკალი შინაური ბიუტუტების ჯიშა: ცხენისა, ხარისა, ვირისა, ძაღლისა, კატისა და სხვა, და ეს იმისთვის, რომ ამ ბიუტუტებმა უფრო უმეტესი სატყულებობა მოატყუონ გან. ეს სასოციალისტური ამ თავის აზრის მასალებად უსწრესად თავის ფუტუბს და სმარობს სხვა და სხვა გვარ საშუალებებს: არიდებს ბიუტუტებს სხვა და სხვა სუნს და გადაძებს ავთიმოფობას; ავთიმოფობი ბიუტუტების სწამლობს, საგუთრად მათთვის დაფუძნებულ საავთიმოფობაში; ავთიმოფობის მტარვალობისაგან და ცუდად მოპყრობისაგან იფარავს, საგუთრად ამისთვის განწესებული შედამხედველების შემწეობით და სხვა და ერთის ბიუტუტით ცდილობს გამოიყვანოს ბიუტუტებმა: კატები, ძაღლები, ცხენები და სხვა, შეიწროებიდგან და აცდილობს ხეულებებს, რომ იმათი ჯიშა არ დამცირდეს, არამედ უფრო გაისხნას და გაუგებრობად. — ამ მაგალითით, ხემა მკითხველთა, მინდობდა უფრო ცხადად ამცხნას, თუ რა არის სასოციალისტური და როგორ ესება ის საქმეს. მაგრამ ეს მაგალითით კარგიობით სასოციალისტურს ეკუთვნის, რომელიც ერთ რამე საქმეს აკეთებს თვის წევრების ურთი-ერთობითის დასმარებით. სხვა ვსთქვამთ, თუ გრცელის აზრით სასოციალისტური რას ეწოდება.

გრცელის აზრით სასოციალისტური არის მრავალთ ბირთ გრებს, რომელიც ერთ გვარ გარემოებაში სცხვრებენ და ერთ ხაზს ბუნებითს, უხეობითს და სივითარებითს გავლენას ქვეშ არიან. ამ გვარ სასოციალისტურის წევრებად იგულისხმებთან ეკლასი, ვინც ვა ერთ ქვეყანაში სცხვრებენ და ერთხანია, ან თითქმის ერთხანია, ხეულებისა და სასიათისანი არიან. მაგრამ ეს არას გარეგანი სასე გრცელის აზრით წოდებულ სასოციალისტურს, და ამ გარეგან სასეს, მარტოდ აღებულს, ცხვრებ-

ბაში აბოფერი მნიშვნელობა აზრ აქვს იმისკრდა, რომ გაიფანტულად, ველურად ცხოვრების მაგიერად — ერთად აზრის შეკავშირებულნი და რაიმე მსგავსება აქვსთ მოქალაქეობრივი ცხოვრებისა. შინაგანი აზრი და მნიშვნელობა ამ გვარი საზოგადოებისა იხ აზრის, რომ ვეკლა, ან თითქმის ვეკლა წყვილი ამ საზოგადოებისა თავის თავს ვალად ზრდაცვავენ, რომ ემსახურონ, წინაპრების, განუბითის, გინდ ნივთიერებისთის დახმარებით, ერთს დედა-აზრს — ჭკმინარიტებს, ანუ ხელოვნებათა, საზოგადო ცხოვრების გადავიღებას და წინაპრების გაუმჯობესებას. აი ამისა სამდვილი აზრი და ცხოვრებისათვის საჭიროა ღირსება ვრცელის აზრით თქმული საზოგადოებისა.

აქედან ადვილი საცნობელია, თუ რა აზრის საზოგადოებრივი ცხოვრება. ეს ისეთი ცხოვრებაა, რომელსაც ვეკლა საზოგადოების წყვილი, ასე ვთქვათ, ერთმანერთის ცხოვრებითა სცხოვრებს, ესე იგი ერთი წყვილის საჭიროება ან საზრუნავი ვეკლა წყვილების საჭიროებას და სარგებლობას შეადგენს, ერთის უბედურება და ბედნიერება — ვეკლას უბედურებას და ბედნიერებას. ამ გვარ ცხოვრებაში ვეკლა გვარ საქმიანი ერთმანერთის თანაგრძნობითა და დახმარებით სცხოვრებენ: რაც გაჭირდება აქვს ერთს, აკმაყოფილებს ვეკლა, რაც ვეკლასთვის სასარგებლო და ცხოვრების გამაგებოთესებელია — შეძლების გვარად ვეკლა ზრდაცვის ღირსე და შრომის და ასე ერთმანერთის დახმარებით მოქალაქეთ აღზრდასაში. ამ გვარი საზოგადოებრივი ცხოვრების შექმნე სადღესი თითქმის თავის თავად იფუნდების საზოგადოებრივ საზრუნავთ საზოგადო დაწესებულებები: ბანკები, შურონი მაგაზინები, სასწავლებლები, თეატრები, საზოგადო საკითხაკები, მწარმოებელი და მომხმარებელი საზოგადოებები, კოდეხა გზები, ხიდები, საზოგადო საზრუნავთ იგნავენების ნიჭიერი ფაქილები სხვა-და-სხვა მალე სასწავლებლებში და ვეკლა სტეს ეძლევა თავის შესაფერი გზა, გამოცდილი და ვრცელდების სხვა-და-სხვა სასარგებლო წიგნები და სალიტერატურო გამოცემაები, და სხვა და სხვა იმ გვარი საზოგადო საქმიანი,

რომელიც ვი ჰსსსანს და შემდგომესეკს ცხოვრებას, და რომლის აღსრულებას ერთ-ერთს არ შეუძლიან. ამ გვარს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ყველა გვარს ცხოვრების მოკვნიებას — ცუდსა და კარგსა — ჰქონდა ერთი რაღაცა აქვს მისეობილი, და ყველა გვარი წვრილმანა და ახალი ითვლებოდა საზოგადოებრივ ცხოვრების სასულით და სასიერად და მამსადაც ყოველი ფერი ერთმანერთის რჩევითა და თანხმობით გეოდას. რაღაც თქმა უნდა, რომ ამ გვარს ცხოვრებაში ყველა წვერი ადვილად მიაღწევს გეთილ-დღეობად, რაღაცს ყოველი დამსბრკელებელი გარემოება ითვლებოდა საზოგადოებრივ ცხოვრებას და შრომით.

ჩვენი ცხოვრება, ჩემო გეთილყო მეთისეულა, ამ რევით ნათქვამს გვარს ვერაფერს ვერ წარმოგვიდგენს. ჩვენში ახრდილი თუა, თარემ სიმდივილი საზოგადოებრივი ცხოვრება ვი სრულებით არ-არის. ჩვენს ცხოვრებას ან თითაობით ანუ გრავებას, ბინადაც არა-არა, თუ შეიძლება ანუ კნობათ. რომ ვარა და ვარა და ვარა ჩვენს ცხოვრებას, უფროს ერთ შემთავრებაში იმისთანა ვარებს შევარდებით, რომელთაც სავუთარი არსების მეთი არავინ არავინ მანათ და სცოვრებს მხოლოდ სავუთარი მოთხოვნილებას და ახინს დასავუთარი ფილებად; აღიანდ თითონ იყენს ვარაფერი, თარემ სხვა თუ გინდ წყალმაც ჰსიდას. ამის დასამაწმელად მოიგანს, ჩემო მეთისეულა, როგორ სმირად გავიგანს შენა ნაგნაბებისაგან იმ ვიდას მიერ წარმოთქმული ბნისეული სიტყვები: «თუ მე არ ვიქნები, ქვა-ქვასედაც ნუ ვარაფერა». ამ სიტყვების მამდივარი ვარებს თავანთ თავის მეთს ვარაგის ჰსიდას ქვასედაც და ვარაგის სავარებას ვერ ჰგნობენ, იმის ეს ნათქვამი სიტყვები დიდ სახუთად მანათთ თავანთი განკრძობული ცხოვრების განსაძრთლებად, — (მით უფრო, რომ დარწმუნებულნი, არიან, ვითარც ეს სიტყვები ვიდაც მეთი იერს ქართველს ეთქვას, თუდაც ამში (მთქმელის მეთიერებაში) დიდი ეჭვი უნდა იქანობს ყველა გონება და უსმელს ადამანს), — იმითავე სხვა სავარებას და

საზღვრულადაც ისე ვაჩუქებათ, როგორც ვაჩუქებთ ველურაისთვის განათლებული საზოგადოების ლტოლვას და მოქმედებას.

ამ გვარ წევრებს ვაძლავ ჩვენს ცხოვრებაში ვსედავთ რამდენსამე ვაცხ ან სასაღობს, დაძვეობებულს ან ნათესაობით დასაღვრულს, რამდენსაც ერთმანეთში სცხოვრებენ და თავიანთ «წითის სოფლის» ცხოვრებას «ტკბილად» ატარებენ. ესენი, თუ შემთხვევას ექნებათ და ქუთაისში იქნებიან, ესმარბიან ერთმანეთს: ფუფუნს ახეხებენ, საცოლოდ ან საქრმათს გაურბებენ, ადგილს უშოვნიან, სადავო საქმეში დაესმარბიან, საქმას წარმოების გზას ახწავლიან (მაგრამ ეს ტვირთი ახლავ ადვოკატებთან ვადასახლავ), სან და სან საღვრავსაში ან ლტოლვად მიაწვევენ ერთმანეთს და ღვ.სს-მასწინდობას გაუწევენ, სოლო შემთხვევას ვამს მტვირთობით და ცარიელი სიტყვებით ისეთს თანავრთობას აღმოუჩენენ, რომ სიმამ ვადა ვური უგდობ, ეგონება, ეს საღვრავის სედიას და ერთას სოცრისავს არიან. ერთის სიტყვით ჩვენს ცხოვრებაში ვსედავთ, რომ რამდენსამე ვადა ან სასაღობს ერთად სწავლენ, ჰხმენ, დეკავ ტანცაობენ, ლტოლს ან ქაღავლს თამაშობენ, კორობენ — განურჩევლად ქაღებიც და ვადაც — და ამისთან ერთმანეთს ქებას შეასხმენ, სოლო სხვას, ვინც ვი იმითი კვირას და წრისას არ არის — ვედას ამაგებს და ჰგობენ. აი, ჩემო მკითხველო, სწორედ ამ ცხოვრებას ეძახიან ჩვენში საზოგადოებრივს ცხოვრებას, საზოგადო სარგებლობისადმი ლტოლვას და სხვა ამისთანა მძვენიერ სიტყვებს. მაგრამ, თუ ნამდვილი ვინდა, ესეთი ცხოვრება არის გრავრული ცხოვრება, ანუ ობა-ობად ცხოვრება, ერთმანეთში მტვიცრ და გონივრული ვავშირის უქონლად.

ამ გვარ ცხოვრებაში არ არის ის ლტოლვისა და ურთიერთობის თანავრთობის საფართოვე და სიმტვიცრე, არ არის ის ვანიერი და ვრცელი — საარისთა და წოდებათ განურჩევლად — მოქმედება საზოგადო ვაითიღვლეობის მიხაღწევად; ამავედ არის მხაღვლდ ის უსიერო

გატალ-ტალკუებითი, ჟინიანი ზ წვრილმანობითი სტრუქტურა ზ ტალ, რომ
 კატმა თავისი «უმაღლესი წუთი სოფლის» ცხოვრება, როგორც კი მი-
 ძეხოდეს, სიამოვნებით გაატაროს; ზ ის იმას სულაც არ დაჰდევს
 სხვანაც სიამოვნებით ატარებენ თავის «წუთის სოფლის» ცხოვრებას,
 თუ არა? ამ გვარ ცხოვრებაში მომეტებული ნაწილი იმ აზრისაა, რომ
 «მე ვიყო, თორემ სხვას რას დაქსდევო». საზოგადოებრივ ცხოვრებე-
 ში კი სულ სხვაა: აქ თითქმის ყველა მას ჭეშქარობს: «როგორც მე
 მიუყარს კეთილი ცხოვრება, ისე სხვასაც, ზ როგორც ჩემი კეთილი
 ცხოვრებისთვის ვსტრუქტურა, ისე სხვისა კეთილ-ცხოვრებისთვისაც უნდა
 ვისტრუქტურა». ამ გვარ ცხოვრებაში ყველა იმ აზრისაა, რომ სხვის სა-
 ვლელეკრება—ჩემ საკეთარ ცხოვრებაზედ ახსნდება ლაქად, სოფლი
 სხვის კეთილ-დღეობა—ჩინებულად ახსნება ჩემს საკეთარს კეთილდღე-
 ეობასაც. ამიტომაც ამ გვარს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თუმი-
 დების საზოგადო საწვით ყველა გვარი საზოგადოდ სასარგებლო
 დაწესებულებები ზ ერთმანეთის დახმარებით კეთილდღეობა საზო-
 გადო სასარგებლობისთვის საჭირო საქმეები, საზოგადო ცხოვრების წა-
 ხმარობაც, ძველათად, როგორც მიუხიხიეთ, ბანკები, ზურვის ძველ-
 რები, გზები, სიღები ზ სხვ ზ სხვ ამგვარები.

ახს ახლა გადავხედოთ ამ საზოგადო სასარგებლო საქმეებს—
 როგორ ეკიდებიან ჩვენში. შექმნილი იმისა: მე თულის სესხება
 არ მომიხდება ზ იმათ ისტრუქტურა, ვინაც თულის სესხება დასტრუ-
 დება, სოფლი ამ უკანასკნელს, შექმნილობისა გამო, არაფერი აქვით,
 რომ ბანკი შეადგინონ ზ—იმასდაძე საზოგადოდ შედგენილი ბანკი
 არა გვექვს. ერთი იმისა ჩემი შეკლისთვის მე თითონ ვისტრუქტურა;
 სოფლი ამბობს—როგორც მამა ბანკს უცხოვრის, ჩემმა შეკლისაც ისე
 იტრუქტურა—სწავლა რა საჭირო არის; მესამე საბუთიანობა: მე
 ერთი შეკლი მუკის გასარტყელი ზ იმდენს რათ მივცემ, რამდენსაც
 რისა ზ სამის ბატონი ამდებო, ზ სოფლიც კიდევ იმას ამბობს—

მე შეიღი აწა მუგის ღ სხვის შეიღის გასაზრდელად მე რათ მიგუგო
 ფუღს, — ღ უგულა ამ საბუთების შედეგი ის არას, რამ ჩვენ სასო-
 ცადო სასაღსო შეოღები არა გვაქს ღ რაც გვაქს, ისიც — უსიორა-
 ზი. ზოგი იძისი მე წელაწადში ერთსულ ძღვიკს მოძინდებს საღმე
 წასვლა ღ ვინც სძირად დაღის — გრესის გავკოუბს გედაც იმან ისრუ-
 ხასო — ღ ამის გამო რიგანი გრესი ღ ზოგი რები არა გვაქს. ზო-
 გი იძისის მისაზაზას თუ არ უგულა ქართულ თეატრში, მე ვიცი, ვერ
 უღსოვრია, ღ ზოგი ვიდევ: თეატრში წასვლა მოკინდომო, თორემ
 იტადისურ ოპერასედ ვი ვერ წავალა, — ღ ამის შემდეგიც ის არის,
 რამ ჩვენ ქართული თეატრი არა გვაქს. ზოგი იძისი: მამხემს ღ
 შანხემს თუ წიგნები არ უკითხავს, მე ვიცი ოთხმოცი წელაწადი ვერ
 უღსოვრიათო, ან ვიდევ, თუ მე არა ვკითხულობ, მე ვიცი, ხორცი ღ
 ჯანი ძკლას ღ მადიანად ვერ გასვლები ხოღმე დღეში ოთხ ჯერს, — ღ
 ამკარი საბუთების შედეგიც ის არას, რამ ჩვენი მოიზნობრობა ღ სიტყვიერ-
 ბა კობარსხაღური ნაბიჯით მოძრახობს. ზოგი ვიდევ იძის საბუთი-
 ასობს, რამ მე «თეატრადღეულებისა» ღ «წკერობსებისა» არა მოძინაო,
 იმათი «მწარმოებულთ ღ მოძინარებულთ სასოგადოებისა» არა-ვიცირაო,
 ღვინო ღ ზური მქონდეს გასასეიდი, თორემ აღვილად მტერი მოგიკვდეს,
 ამღვ ღად მე ის გავუიღო: მოვა აკეტიქა ან ფარემუხა ღ იმან ხელ-ღ-სელ
 მიუვიდი, ვიდევაც თუ დამწირდა — სესხდაც გამოვართმივე; თუნდ ნახკარ
 ფასიც მომიტეს საქონელში, ან თუმისხედ ათი შურეი სარგებელი გამოძა-
 რთობს, მასიც იისი მირეკნია, ამიტომ რამ ნაღდა — ღ ხელსაც გავიძ-
 რთავ სოღეკ, — ღ სუღაც დაართავს ანდაზას: არ გავივინათო, შეიღოსა,
 დღევანდელი კვერტისი მირინეკნია სვალინდელ ქათამსო; — ღ უგულა
 ამ ანდაზას ღ საბუთების შედეგიც ის არის, რამ ჩვენ არა ვითარი
 «მწარმოებულთ ღ მოძინარებულთ სასოგადოებები» არა გვაქს, რის
 გამოც ძღვიან სძირად მოხდება ხოღმე, რამ ჩვენი მწარმოებლები
 კერტსში ქათამს აღღეკენ» ღ თავიანთი მწარმოებლებს ჩარბ კარაშეტას ან

ფარკმუნსხედ ნსკვარ ფასად ჭეიღან; — ზ სხვა მრავალი ამ გვარში უწიხა მოვლენებები ისე სშირად არის ჩვენში, რომ ამუბის ჩამოთვლა შესთვის, ჩემო მკითხელო, სჭირო არც ვია, რადგან თითონ შენ თითქმის ყოველ დღე შეჩხვდები სოღმე ამ გვარ მოვლენებს.

ამ ნათქვამიდან, ჩემო გუღმშიდო ზ შესინ მოთმინებით სუღის მომზოკუბელო მკითხელო, აშკარად დაინახვდი, რომ ჩვენში სსოგადოაბრეი ცხოვრებას ნიშნად არ არის, რომ ჩვენ ყვეღანი თითქმის საკუთარი დღიური ცხოვრებითა ვცნავრებთ, არა გვაქვს მოზაკალი ცხოვრებისათვის ზრუნვა, არა გვაქვს ერთმანერთის დავიოსკა ზ დასმარება ცხოვრებაში, რაც საკუთრად მე არა მჭირდება, იმისთვის თავს არ ვისეთქავ თუნდა ათას ჩემისთანას სჭირდებოდეს, «დღევანდელი კვერცხი სვალინდელ ქათამს გვირჩევენია» ზ ამიტომაც ჩვენი ცხოვრების შედეგი ის არის, რომ არა გვაქვს არც ერთი სსოგადო დაწესებულებები: სსოგადო ბანკები, რომ გჭკარების დროს სელი გავამართოთ იფუღით, რომ ერთმანერთი აღარ შეკაწიხოთ, ან ურთული სარგებლით არავისვან ვისესხოთ ზ ზედაც ჩვენი უკანასკნელი ქანება არ წავატეღელიტოთ; არა გვაქვს სსოგადო სხსლსო შეოღები ჩვენი უიცროსი თაობის განსზრდელად, რომ ისწავლან სნიღისინი ზ გონივრული ცხოვრება ზ მომავალში ჩვენც გამოგვადგუნს ზ თავინთ თავსაც; არა გვაქვს რეღანი სოფლის ტრეტი, რომ ჩვენი მუმა სქანელი არ დაიღასოს ზ ურმები არ დაგვემტვრეს სოღმე ზ კადეკ, რომ მგზავრობა ადვილად ზ უნიფათოდ შეგვემღას; არა გვაქვს მწარმოებელი ზ მომსმარებელი სსოგადოება, რომ მწარმოებლებმა ზარ ზ ზირ გარდასტენ მომსმარებლებს თავინთი სწარმოება, რომ ამ სსოღებით რსაც ჩარჩები ზ შუამავლები იღებენ ჩვენგან, თავინთ შეამავლობის ფასად, — ის ჩვენ ჯობში დარჩეს, სოღო ჩარჩების მშრომელი სეღები არა სცდებოდნენ უბრალო ტანტაღში, არამედ იწიან მიწის მუშეობა, რომ უფრო გამრავლდეს სწარმოება ზ მსსსაღამე ცხოვრებაც უფრო გაადვილდეს ზ გაიფადეს;

არ ვიტყვით ნიჭის დასმარებას, რომ ყველა ნიჭს შესაფერა და ფართო
გზას მიუცის, რომ უქმანდობისგან იხე უბრუნდეს არ გვესმოდნენ
ნიჭიერი ყველგან და . . . . .

. . . . . რომელიც
ხისებულ საზოგადოების წევრებად და შეგობებად იქნებოდნენ ჩვენთვის-
საც და ჩვენი თაობისთვისაც; — და ერთი სიტყვით ჩვენ არა გვაქვს არც
ერთი საზოგადო დაწესებულება, არც ერთი გროში არ გვემეტება სა-
ზოგადო საქმის დასმარებისათვის, ან როგორც მამულებული სკანდალი
აშობს — «სხვისთვის», თუცა ნამდვილად რომ ვსჯავდ, სხვისთვის
არაფერს არაფერს არ აძლევს, არამედ ყოველთვის — თავისთვის, იმ სა-
ბუთის ძალით, რომ თვითვეულის კეთილდღეობას შეადგენს საზოგადო
კეთილდღეობას და თვითვეულის უბედურებას — საზოგადო უბედურებას.

ყველა ამ მონახარების ბოლოს ჩვენ იმ დასკვნამდის მივდივით,
რომ ჩვენ არა . . . . . გვაქვს საზოგადოებრივი
ცნობრება, არამედ დღიურ-დღიურად და მომავალ ცნობრებასად უსწრეს-
ველად ვსცნობრებთ, და ჩვენ ცნობრებაში საკუთარი არსების ძეგლი
არა გვაგონდება იმ საბუთის ძალით, რომ «თუ მე არ ვაქნები ქვა-
ქვსულად ნუ იქნება» ან «დღევანდელი კვირისი მიწისკენა სვალანდელ
ქათამსა».

ამიტომაც ძალიან სშირად ვგრძნობთ სოფლი ჩვენ რაღაც ცნო-
რების მოუხერხებლობას და საკლუდეკანებს, თუცა ეს გრძნობა სა-
გისთვის და ხანდახან ბუნდი და განუსაზღვრელია. ეს გრძნობა თვით
კარგი ცნობრების მქონეთათვისაც აუცილებელია. ამის მიხედვით არის
ზევით ნათქვამი ჩვენი ცნობრების სახითი — საზოგადოებრივი ცნო-
რების უქმანელობა, რის გამოც ჩვენ ვარქმე ვერა ვგრძნობთ იმ მშვი-
ვრად შესამეუღლს ცნობრებას, ურთიერთშორისს ფართო და უსომო
დასმარებას და თანგრძნობას, საზოგადო, საერთო ლტოლვას ჭეშმა-

რატომას დმი ჳ კრთის სიტყვით არაიერს იმის იანსა, რაც სსოგა-
დოდ ყველასთვის აადვილებს ჳ სსინამოენოდ ჳსდის ამ ქვეყანაში ცხოვ-
რებას.

ამ ნათქვამებსედ ძალიან ბევრა არ დმოქანსებსა ჳ ამ უთანსმოების
საბუთათაც წარმომადგენს იმ ჩვენი ცხოვრების მოვლინებაებს, რომელნიც
თითქმის უნდა ითვლებოდნენ სსოგადლობრივი ცხოვრების შედეგად,
სასელდობრ: სსოვლო შკოლები ჳ შერის მკაცრიები, თავად-სსინაურთ
ბანი (რომლის შედგენასედაც დიდი სსინაა, რაც ლაშარავობენ);
ექვსი ქართული დრო-გამომეებითი გამოცემა ჳ გიდეკე წელისწა-
დში ერთი-არნი წიგნის დაბეჭვდა; ქართული თეატრი, რომელიც ამ
უგანსხეულ ერთ წელისწადში სწორედ თერთმეტეურ წარმოდგენილას;
კასეთის მესტოჩეთ ლეინის ვაქრობას ამსახვობაები (კაზანიები) ჳ ასლას
მოქმნარეულთ ჳ მწარმოებელთ სსოგადობებს, რომელიც ესლას აზი-
რობს შედგენს?—რას ამბობ, მკუბსები, მკითხველო, ეს რას არის, თუ
არ ჩვენი სსოგადლობრივი ცხოვრება? სსოგადო სსმის დასმარება?

მათოდის, მკითხველო, ეს ყველას ჩამოთელილი—სსოგადობ-
რივი ცხოვრების სწარმოებსა ჳგავს ჳ მსოლოდ ჳგავს; მკრამ კარგ-
ად რომ გამოვიგვილით ეს სსქეები, ცხდად დაინახვოთ, რომ ამ სსქე-
ებშიაც სსოგადო დასმარება ან სულ არ-არის ჳ ან ძალიან ჩუხიტას.
აქც თითქმის იმის ვსედავოთ, რომ სსქე ერთ რომელიმე წრეს უჭი-
რავს სელში ჳ ამ წრიდგან შირს ვეღარ სედ მადის, ვერ ვრცელდება,
ვერ იღებს იმ სსინათს ჳ წარმოების სსისეს, რომელსაც ეწოდება სსო-
გადლობრივი სსქმას წარმოება.რაც ასლას ჩვენ სსქეები ჩამოვთავლით,
ჩვენში სსოგადლობრივი ცხოვრების სსჩვენსებლად, ყველას იხანი თითო-
მულსა სსელისიგან კეოდება ჳ თუ ეს მულსა სსდისი შექლებულია, სსქმეც
მაქვავსთ როგორმე ჳ თუ შეუქლებულია, რაც უნდა გავკობანიც იყვნენ,
მინც სსქე დასწეისიშვი იხმბობ. ამის დასმტვიცებლად აბ, მკითხველო,
გადვსელთო ჩვენი სსოგადობრივი ცხოვრების სწარმოებს სსქმებს-

ს სოფელს შკალეები წოგან იყო & ესდგნ არას, მართლდა, მაგრამ წინაპირკელად, მანამ ასელი იყო, თითქმის ერთგულად მოკვიდნენ ამ ხაქმეს; მაგრამ დროს განმავლობით ეს ხაქმე უფრო & უფრო უკან მადის, ასე რომ ბუკრგან სულ მოიხშო & სდგნ დარჩა, იქნ მთწავეები თითქმის აღწ არიან & მასწავლებლები ბუკრთად არ ასწავლიან მთწავეებს. ამის მისეხი ძაღიან უბრძოლა: ის არის, რომ ეს ხაქმე მხოლოდ სოფლის მახსილებობის ხელშას, რომელთაც არა აქვთ არც ბუკრი გავება & არც ღონე, რომ მტვიცვდ იყენენ დაჯერებულნი შკალეების საჭიროებასად & თავიანთ მცირედი ღონისძიებებიდან ამ ხაქმისთვის არას იშურებდნენ. წაგვიერთ იმთავსს, რომ გორც წვეით მოვისსსენე, შკალაში აღწრდას — მესრეობაში აღწრდა ურჩქვიათ თავის შვილისა, წოგნ არ ემეტება მცირედი შესწორავი შკალის შესასწავლად «სხვის შვილისთვის არა მივცემო» & ვინც ვი საჭიროებს შკალის ქანში, იმის ღონე ძაღიან მცირე & კერს წყოფიან იძხ, რომ შკალა არსებობდეს & ისე რიგინად წარმოებდეს თავის ხაქმეს — ისეთ სწავლას აძლევდეს სოფლის ემწველებს, რომ ვკვლას სოფლის მახსილემ აუცილებელ საჭიროებად წინახს თავის შვილის შკალაში აღწრდა. აი ეს სოფლის მახსილებობის უღონობა & გაუგებრობა არის მისეხი, რომ ჩვენი სოფლის შკალეები უკან-უკან მიდიან, & სოფლის მახსილებობაც თითქმის კრთიერსა წმავეს შკალეებში თავის ცხოვრებისთვის საჭიროს & სასარგებლოს. & თუ ცარიელე შკალა ვიდევ არის სადმე, ისიც იქნეოთ მკვდლისა ან ვინმე კერძო შიობის თავისნობისა & ღონის ძიების მადლობელნი უნდა ვიყენეთ, ითარემ სასოფლო თავისნობისა & ღონის ძიებისა ვი არა.

სასოფლო შერის მაგწიების გარეკება ამისეად ურჩვიათ. გორც გავვიგიათ, შერის მაგწიები ძაღიან ცოტა აღატას იყო & თუ მტ ბუკრგან აშირებდნენ შედგენს, მაგრამ ვერ მოახერხეს სასოფლო დაუხმარებლობის გამო, & სდგნ ვი გვკოდა, თუნივე იქნ დაწარმოებულე

დაც ღვინის შექმნის გაცხსებულის ზეობა, თუ არა? — ხასიათი
 ბაკები ვი თითქმის არც ერთ ხოცელში არ გვხვდებით, ერთ-ერთს
 გარდა, ისიც არ ვიცით — ეს ბანკები დახარჯით არსებობდნენ მხოლოდ,
 თუ ხქმეხვდნენ. მაგრამ ესეც ვი უნდა ვთქვათ, რომ ამ ხქმეხვის
 წარმოება — ხასიათი ბანკებისა და მკაცრებისა — ხქმეხვი ძალიან ძნელი
 ხქმეხვი: ვიდრე რომ შეადგინოს, წარმოება გაუჭირდებათ, აირკვიან და ბო-
 ლობს სულ ხაუფივდებათ შრომა და სარგო. ამის მიხედვით ის არის,
 რომ ვერ არა ვის არ შეუძლებს ის წიხვი, რომელითაც ადვილად
 შეიძლება დასწავლო ბანკებისა და მკაცრების წარმოება; აგრეთვე ამ ხ-
 ქმეხვის ისეთი გარემო არის ხქმეხვი, რომელითაც იცისროს, შირ-
 ველ ხასიათი მანც, ამ ხქმეხვის თანახმობა სხვა-დასხვა ხოცელში. ამ
 გვარი შრომის მოხსნაველადაც ხქმეხვი ხარჯი, რადგან ყველა შრო-
 მის დაჯილდოება უნდა, და ხოცელის მოხსნაველს ვი თითო კოდი ზე-
 რისა ან ქვარს შეწირვაც უჭირდება, თორემ მკაცრისა და ბანკის გ-
 ვებებს რადს მიხედვით?

ამხელ უკეთეს მდგომარეობაში არც ქართული ლიტერატურა
 და არც ქართული თეატრი. ეს ხქმეხვი თითო მუცს ხადხან თევზ-
 მოდებული შრომითა და ცდიო ხწამების და ხასიათი დახმარება
 თითქმის სრულებით არა აქვს ამის დამატარებელი ხანგით ის არის,
 რომ ხელატურატორი ხმარებს ხელ თითქმის ყველა მუცლად მანამანს
 და შოგი ვი თვას ჯობიდანაც ხმარებს რხმე ლახის ხელატურატო-
 რი გმაცემების წარმოებისთვის. ქართული თეატრის მცირეობაც
 და ხასიათების დაუხმარებლობაც ამისაა. ამ რაგორ შეიძლება გ-
 რის დაიკვიროს ისეთ თეატრზე, რომელიც წელაწადში არაფერ-ხმჯერ
 მოხდება ხსნ აქ, ხსნ იქ, ისიც რაგორ ხანდით. არც ბანკის ვერ
 ხოცელად, რადგან თითქმის ხეთი წელაწადია დახარჯისა და დობლო-
 ვისა ვი ვერ არ ხელ არის. უთბის ხიტეით ხქმეხვი ყველა ხქმეხვი,
 რომელითაც ხასიათებისა და ცხოვრების ხსნ აქვს. ყველა ეს ხქ-

მკვები კუთვლების არა მთელი საზოგადოებისაგან, არამედ თითო მუკს ხელსახეგან, რომელთა ღირსე არა ჰყოფნას მათ წარმარებით წარმარებას & ამის გამო ბევრი მათგანი ან უსივრცოდ დანდიადებს & ან დახმებისმივე ისხამა. წადგან ყველას ხაქმეს მშრომელი უნდა & მშრომელს — შრომის ვიღღა, ამის გამო, რაც უნდა ხაქმე ვიღღათ, ღირსის მიებას ითხოვს, რომ თეინი წარმარებისათვის მშრომელი მაინადობს. ჩვენში არც ერთს, ასე ვისიტვით, საზოგადო ხაქმეს არა აქვს ამ გვართი გარემოებას, წადგან თითო მუკს მკეთებლებს ღირსის-მიებათ კუთვება.

ყველას ამ გვართ ხაქმეს უნდა დახმარება მთელი საზოგადოებისა & უფრო უმეტესად შეძლებული საზოგადოებისა, თუ განდ იმ გვართ, როგორც ესმისებთან სხვა-გ-სხვა ქვეყნებში შორეულეთებთან ჯიშის გაუძვირებისათვის & ამ ხაქმისთვის ქვრებს ათას თემებს & არდგენენ «შორეულეთთა მიჯნველობის საზოგადოებას». განს ამგვართ ჩვენში არ შეიძლება მხედვებს «ახალიღღა მღვდლების გავრცელებას საზოგადოებას», «ახალიღღა შუბრის მღვდლებისა & ბუნების გავრცელებას საზოგადოებას», «ახალიღღა ხაქმურისღღაობის საზოგადოებას», «ქართული თეატრის წარმარების მსარუნველი საზოგადოება», «ქართული ლიტერატურის წარმარების მსარუნველი საზოგადოება» & ვიღვე სხვა ამ გვართ საზოგადოებები, რომელნიც თავის სახითათი ხარკებლობას მაკურტანენ მთელს საღვსს, მთელს საზოგადოებას & რომელნიც ვურ დახრუღღების თითო შარბუნების გაცდლა-ცდლაკვებულის შრომითა & ცდით. მხნამ ამ გვართ არ გაკვოდება ჩვენში ვეღას ხაქმე, ყველას დახმარებითა & თანაგმონობით, იმ დრომდის ჩვენში საზოგადოობისმივე ცხოვრებას არ იქნება, საზოგადო კმყოფილ ცხოვრებას ვურ ვხასხვო.

მაგრამ ისიც ვი შეხსინაშნავთ, თუ ჩვენში როგორც ესმისას საზოგადო ხაქმებს & მის დახმარებაში რა მიმართულებითა & გვებით სელმდგენილანენ. რ.მე საზოგადო ხაქმის წარმარებასკედ რომ დაქ

დაზარალოთ ვისმე ღ დახმარება სთხოვოთ, უმკვლია ყველაზედ უბრ-
 ველესად იმს გკითხვენ, თუ ვინ ურევია იმ საქმეში. ეს კითხვა, რა-
 სავერველია, განხიერიან, თუ იმ განზრახვით არის, რომ გაცინს —
 საქმის მწარმოებელნი ნიჭიერი და მომხადებულნი არიან ამ საქმის
 წარმოებისთვის, თუ არა? — მაგრამ, არა. ეს კითხვა ამას განსაკუთრებულად
 ღ ან არის. ამ კითხვით იმას გაცნობა უნდათ, თუ ამ საქმის თეთრ-
 ძეგლები და წითელ სისხლიანები აკეთებენ, თუ შავ ძეგლები და მუქი-
 სისხლიანები. თუ შიშველები, რასაკვირველია, დაწმენებულნი არიან, —
 თუმა ეს დაწმენება არაფერ რიგის სანუთხედ არა აქვსთ დამტარებუ-
 ღია, — რომ საქმის გორგად გააკეთებენ და სთავილოც არ არის იმ
 საქმეში მონაწილეობის მიღება; გარდა თუ მეორე ხარისხის ხელის
 სელმა საქმე, რაც უნდა ვიგეტი გამკეთებულნი იყვნენ საქმისა, მანც
 ყოველად დაწმენებულნი არიან, რომ საქმის ვერ აღასრულებენ და არც
 მონაწილეობის მიღება ღარს იმათში. ამ გვარ გარემოებებს შემდეგ, რა-
 ღა თქმა უნდა, რომ ჩვენმა ბევრი სასარგებლო საქმე დაბრკოლდება,
 რაღა თქმა უნდა, რომ ამგვარ მონაწილეობისა და დაწმენების გარ-
 ნიკვს შემდეგ, საქმის წარმოებაში, მოხდება საზოგადოების განკურნება
 და მასხადე საზოგადოებრივი საქმეები ვერ გაკეთდებიან გრძე-
 ღის ერთმანეთის დახმარებით, და არა თუ ვერ გაკეთდებიან, არამედ
 დაბრკოლდებიან ვიდრე, რადგან ბევრი ნიჭიერი და საქმის მტოლნი გა-
 ნიძეება საქმისაგან, სოფელ უნაღა და უსერიო მიიწვევა. ეს ყოველივე
 მოხდება გარეგანი განსვავების მიმდევრობის ძალით და არა რაიმე
 გონიერი სანუთით.

ეს გარეგანი განსვავების მიხედულობა და მიმდევრობა ისე გამ-
 ვდარია ჩვენს ცხოვრებაში, რომ ყველანი თვალ დასუჭვილები ემონე-
 ბიან ამას. ასე გასინჯეთ გერმოობით, შინაურ ცხოვრებაშიც ვი ხნანს
 ამის მიმდევრობა. ერთგან სადღაც თურმე განყოფილებს უთანხმოება
 აქვსთ და გაურა უნდათ, მაგრამ თავის მეზობლებს არ ირჩევენ მედა-

ტორებსდ, რადგან დიდი ჩამომავლობისა და სარასსების წატორები არ
 ანიანო და ამ ვახევესმა დრო გადის და უთანსორებისგამო ერთმანეთა
 თურქე ჭლამის დაუღატონ. — ამ გვარი მამართულება ძლიან აბრკოლებს
 ხაშქის და ერთი თაკი მახეხა ჩქენი ხანოგადლოებოვი ცხოვრების უქო-
 ნელადანს არის ეს გარკვანი განსხვავების მიმდევრობა და მცირე ყუ-
 რადლების მიხედობა ნიჭისა და წყობითი დიფსობადლი.

ამხედ ბევრის თქმა შექმდლო, ბევრი მაგალითების ჩამოთვლა,
 მაგრამ შემდეგინთვის გადავდლოთ. აგრეთვე აქ ბევრ სხვა რანედმი
 მინდოდა მკვასხსა შენიან, ხემა მკითხველო, ხსენდობარ ჩვენ ღიტე-
 რატორებსედ, თეატრხედ და მის მწარმოებლებხედ; მაგრამ ამქებსედ
 გუდლები მკორე შესვედრის დრახ გუბანო, მასინ უფრო ვარჯა და-
 ხანვე ჩქენი ხანოგადლოებოვი ცხოვრების უხეირო მდგომარეობას.

ვუხელი.

ნდებით ღ სხიდაც იცით მამი ჩემის სასული: ერთსელაჯ აწმისსე-
 ნუბია მამი ჩემის სასული? — «მე ის უბედური ვატი ვარ, მიუგო ვარდ-
 ხაომ, რომელსაც მსურდა შეშერთო ლუხინდა. მე ვარ სხიდაც ვარდ-
 ენია, რომელსაც კელა მსედავთ დაფსრეწილ ტანისმოსში, ტიტველ
 შიშელსა ღ არა თუ უკანასკნელ ნუგემ მოკლუბუღს, არამედ გონება
 დაკარგულსაც: უნდა მოგახსენოთ, რომ მე სრულ გონებასე მსო-
 ლოდ რამდენსამე წამს ვარ სოლმი. ამ საშინელ მდგომარეობაში ჩამკდო-
 თვით იმავე ვატმა, რომელმაც თქვენ დაგდუხათ. მართალსა ბრძანებთ,
 დოროთა: სწორედ მე გასდით მსურებელი ღ გავსდი ვიდრე მს-
 კრზლად დონ-ფერსანდის ორგულობისა; სწორედ მე ვიყავ, რომ უც-
 დიდი იმ წამს, როდესაც ლუხინდამ წარმოსთქვა: «დაიხ, მსურს დონ-
 ფერსანდიო.» ამას შემდეგ ველარ გავქელ იმ ადგილს, რომ შემეტყო
 სქმე რითი გათავდებოდა. ის კი ვისსე, რომ ქალს გული შეუწუნდა,
 ღ მერე რა მოხდა ღ რა არა, წერილი უბოკვს უბეში ქალს, თუ არა
 იმისი აღარა გამიჯარა. რაკი ისეთი საშინელი უბედურება დამეცა თავს
 მოკლოდნელად, ჩემი გული მამინვე მოკვდა. იმავე წამში მოთმინება
 სრულებით დაკვარე, გამოკვლ ლუხინდას სასდიდაც ღ მოკვლ ამ
 უდაბნოს, რომ აქ დავსრულე ჩემი სიცოცხლის დღენი: ისე შემძულდა
 მე სიცოცხლე, როგორც თვითონ ჩემი მკვლელი. თუძცა, სხვათა შო-
 რის, წამერთო გონება, მგრამ, მადლობა დემრთხ, რომ ცოცხალი
 მინც დავრჩი ღ შეგსვდი თქვენ; ღ რაც თქვენს ბრძანებთ, თუ მართა-
 ლია, (მე სრულებითა მჯერა) იქელი მავს, რომ ორიგინი უთუოდ
 ვიდრე განსავთ კეთილ დღეებს, რასაც აქმდის სრულებით არ მოკ-
 ლოდით ღ უკანასკნელ იქელ მისდილი ვიყავით. ღ რადგან ლუხინდა
 ვერ გახდეს დონ-ფერსანდისა, ვერ ეღირსება იმის ქმრობას, ამიტომ
 რომ ის ჩემი; ამისათვის ჩვენ უნდა მოკვლოდებოდეთ, რომ არ წარ-
 სდეს ჩვენი იქელი, ჩვენს გუთვნილებას ჩვენვე მივიდეთ. ვიქონიოთ
 ეს ნუგეში, თუძცა დაუუძნებელი არის ამო მთლოდინსე! იქელი
 გქმონდეს კეთილსა; მე გთხოვთ ასლა, დაუტეოთ თქვენი შირველი
 განზრახვა, როგორც მე დამიტყუებია იგი. მე მოგცემთ იქვენ ქრ-
 სტიანულ ღ კეთილმობილერ სიტუკას, რომ არ მოგშორდეთ, ვი-
 დრე არ ჩავბარებთ თქვენ სასურველ ქმარს. თუ სიტყვით ვერას გა-
 ვა

აქები, მაშინ ჩემი წოდება სუბან მძღუეს მიკმართო ჩემ სმელს თქ-
ვენი სახელის გულისთვის, რომელიც დონ-ფერნანდო შეურაცხველი,
მეოცნისეო თქვენივის უოკული ფერი, რაც იმან ჭმართებს თქვენი.
მაგრამ, მაგიერს გადაუხდა მხოლოდ თქვენი გაუმატიურებისთვის,
ჩემს გაუმატიურებას და უსანადისეო მძებრებანს კი სრულყოთ დაუ-
ვიწყებ: ჩემი სამაგიერის გადასვლა დიქროსულ მაძინდება.

კარდენის სიტყვებში ისე ნათლად გავეჩვენებ და გახარებს დო-
როთა, რომ იმან არ იცოდა ამ გვარი საკუთას მადლობა რათა გა-
დაესხდა იმისთვის: უნდოდა ფუქსში ჩაჭვარდნოდა და თავისი უნა მის-
თვის, მაგრამ კარდენიომ შეუყენა. ასეა კეთილ-მოხილვამ ძღვდედა და-
იწყო ღაზნაგი ორივეს მსრივ. კარდენიოს ძაღწასა კეთილი გასწრა-
სვა და სისოკა: წამოდით ჩემ სოგულში, რაც გუგლია ექვლავიერი
შეგისრულეთ და კარვად მოვიფიქროთ ან დონ-ფერნანდი როგორ
მოქებნათ, ან დოროთა როგორ მოვიუზნათ თავის ხანში და აგ-
რეთვე სხვაც ევლავიერი ისე მოვასურნათ, როგორც სვიმონს. ამ
თათბირსეუ კარდენიომ და დოროთამ გულისთადი მადლობა მოასხე-
ნეს ძღვდელებს. დალაქი აქამდის ჩემად იყო, ესეა კი იხივ გაერია იმათ
ღაზნაგში და იმანც აღუთქვა ნუგუმანის ცემა, რითიც კი შექმლებოდა;
იხივ უთსრა თუ ძღვდელი და თითონ რის გულისთვისაც მოსულე-
გინეს ამ უდაბნოში. დოროთას და კარდენიოს შეატყობინა დონ-გი-
ნოტის საშისელი სისულელე და უთსრა, რომ სცაა მოკა და იმან ამ-
ბავს მოგვიტანსო იმის ცრუ საჭურველთ-მტვიროველიო, რომელიც გა-
რვას ხანია იმასთან გაკვსავნეთ სამეხნელათაო. კარდენიოს მაშინვე
სინძარავით მოაგონდა თავისი შესკუდნა დონ-გინოტთან და ევლავი-
ერი უამბო, მაგრამ ის კი აღარ ასსოვდა, თუ რასეუდ მოგვიდა იმან
ჩსუბი ჩვენ ასირებულ რაინდთან.

ამდროს მოისმა ხანისის სმა: ამან რადგან დანიშნულ ადგილსეუ
ველარ ხასა ძღვდელი და დალაქი, რაც კი სმა ჭქმნდა, ღრიალი დაიწყო.
ჩვენი ოთხივე ხანისობი გმირები წავიდნენ და დაუწყეს ხანისის თავის
ბატონსეუ გამოკითხვა. ხანისომ უნასუსა, ვინავე დონ-გინოტო, მაგრამ
თავით ფუქსამდის სულ გატიტვლებული, გავითლებული, ჩამამძარი,
როგორც ნაფოტი, შიშხილისეგან სულის ამოდანსეუ მიმდგარი და თა-

ვის სიყვარულსად რისაგნო. იუდეურებს ბრძანებდა მოკვასხენო, რომ
 სხაქროდ წავიდეს ცოტაოხომი, ხდაც ის მიელოდებო, მაგრამ რაი-
 ნდმა ამოიხსრა, რომ თვალთ გერ ვიხეხენუბი იმას, სხამ იმასთანა ღვა-
 წლეს არ შეკასრულეს, რომ ღირსი ვიყო იმის სვლებსაო. ამასთანა-
 ვი დაუბატა სხნომი, რომ რამდენიმე დღე კიდევ რომ იქ დარჩესო ის,
 დიერთ გაეფიცებოთ, იმპერატორობას ვი არა, მთავრეპინკოპოლსობასაც
 ვიღარ იშოვინსო, ჭ აბა ამსუდ უკანასკნელი თანამდებობა რაღა იქნეს
 იმისთვისო. თქვენა ჭირიმე, მოასერსეთ რამე, რომ ჭემი ბატონი
 იმ ადგილიდგან გამოვიყვანოთო. მძიმელმა იქელი მისცა სხნომს:
 «შენ იფიქრი სურს გეჩხებასა, მე გამოვიყვან იმას იმ ადგილიდგან!» შემ-
 დევ გამოუცხადა თავის მოგონილი საშუალება დონ-ვიხორტის სასლ-
 მი დაბრუნებისა. დორლოთამ უთხრა: «მე ვკასრულეს ვიხტანზე დევერ-
 ლი ქალის როლს, შესაფერი ტანისამოსიცა მქვს, ჭ კომედია ძრვიელ კარგა
 აღსრულდება. ამასთანავე იმას დაარწმუნა, რომ მე ბეჭი რაინდული
 წიგნები წამოვიტახეს ჭ კარგად კიცი ამ საქმეს როგორც უნდა შეუ-
 დგეო, ჭ ისიც ვიცი როგორ უნდა დახარავი მოკვსურ რაინდთანაო.

— ეს უკეთესი, შევეიარა მკვლელობა, მამ საქმეს ჩქარა შეუდგეთ.
 ესეც ჩვენი ბედი: ჩვენ ჩვენმა ერთმანერთის შესხველამ ერთმანერთის
 დახმარების ღონისძიება მოგვცა: ჩვენ გავისდით თქვენი უბედურების
 სურტიდა ჭ ატრეთვე თქვენც გავძლეოთ იმ შემწეობას, რომელშიაც ჩვენ
 დიდად ვსაჭიროებთ.

იმ წამსვე დორლოთამ ამოიღო ბოხნიდამ ძვირფასი იუბა ჭ
 ფარხის ტანისამოსი; ატრეთვე ვატარა სულის ყუთიდგან ამოიღო მ-
 რგალიტის მანიაკი ჭ სხვა ძვირფასი სამკაული ჭ ერთ წამს ისე მშვე-
 ნივრად მოიწოთ, როგორც შეეფერებოდა ერთ გამაქნილ პრინცის
 ცოლს. ეს ერთი სული ქალის მართულობა მიტრამ წამოეღო იმას —
 როგორც იმას სთქვა — რომ საჭიროებაში გამოვეყნებინა. დაინახეს რა
 დორლოთა ესეთ მშვენიერ ტანისამოსში, ყველანი განცვიფრდნენ ჭ
 სთქვეს, რომ დონ-ფერნანდს სრულებით გემო არა სტოღნის, რომ
 ამასთანა მშვენიერებისთვის თავი დაუხეობიაო. მაგრამ ყველასუდ ძრვიელ
 უკვირდა ჭ გიუდებოდა სხნომ. იმას თავის სიტოცსლეში ვერ არ
 ესხა ამისთანა ღამისი ქალი; ის თითქმის იწვოდა იმის უმისს აღსად

— ჭო... არა... დას, სთქვა სანხომ; მე ბეჭი მინისავს, რომ იმ ადგილის სასელი ერქვას, სადაც დაბადებულა. ვინცნობდი აი ბეტრე ზღვანელს, ივანე უბედელს და სხვებს. უთუოდ იმ ღვინის სამეფო-შინაც შეიკრები და დედოფლები თავიანთ სამეფოს სასულებით იწოდებოან.

— სწორედ იტრე უნდა იყოს, დასთანხმდა მღვდელი; და შენი ბატონის ცოლის შერთვასედა ნუ შესწუხდები; მე რაც მკვლამეტყველებს მაქვს ერთიან მოვიხმარებ, რომ როგორმე დავიყვლიო შენი ბატონი.

სანხო კმეოფილი დაჩნა და სისარულით იქესედა ველარ-სდგებოდა, რაკი მღვდელმა ასეთი მტკიცე პირობა მისცა. მღვდელი უხვევარების წრეს გადიოდა. დონ-ვისოტის უგუნურებამ ესე როგორ მოქმედა საჭურველთ-მტკინთველზედა, რომ ეს ასე მტკიცედ დაჟერებულა იმასედა, რომ ამის ბატონი, ადრე თუ გვიან, უთუოდ იმპერატორი უნდა გამსდარიყო.

ამისობაში დღორთუა შესვდა მღვდლის ვიწროსედა, დალაქმა გაიკეთა ძროხის კუდის ტყუილი წვერი და უბძნეს სანხო: გაგიძეს დონ-ვისოტთან, მაგრამ ნუ გამოაჩენ, თუ შენ ან მღვდელსა და ან დალაქს იცნობო. — ის დააკვირეს, რომ ესე უნდა მოვიქცეთ, თუ გინდა შენი ბატონი იმპერატორი გახდესო. მღვდელი და კარდენიო არ გაჭყუეს იმათ: კარდენიო იმიტომ, რომ დონ-ვისოტი მიცნობს და მოიგონებს პირველ ხუთს ჩსუბსო; მღვდელმაცა სთქვა, რომ მე საჭირო აღარა ვარო. გამეზავრეს დღორთუა; სანხო და დალაქი წინ მიუძღოდნენ, სოლო მღვდელი და კარდენიო კი იქეს-და-იქეს მისდევდნენ შორი ასლო. შემდეგ მღვდელმა ითქვა და მიჰქნა დღორთუასთან და დაუწყო ჩუმი დაჩივება, როგორ უნდა მოქცეულიყო და ან როგორ ელაზნაჩნა დონ-ვისოტთან. მაგრამ ცოტა პრინციპსა არწმუნებდა: ნუ შესწუხდებით, მე ვიცი, როგორც უნდა მოვიქცე, ამ გვარი შემთხვევები როგორც არის ალწერილი რაინდების წიგნებში, მე გარტად მასწავლო.

გიაჩრეს თუ არა შიდიოდ ვერსტი, იმათ-აზოკეს დონ-ვისოტი ერთ კვლდებო. დაინახა თუ არა ისინი, მაშინვე გადაიწია იმან ტანისმოსო, მაგრამ იარაღის შესხმა ველარ მოასწრო. მღვდელმა შეატყობისა დღორთუას, რომ ის დონ-ვისოტი იყო, და მიუხვია იმისკენ; დალაქიც თავისი ტყუილი წვერით უგან მასდევდა. მისალოვდნენ თუ არა, ტყუილი

საჭურჭელთ-მტვირთველი ხსენებდა ვადმოსტა ძიარს & ისედა დორათას, რომ ხამოკების ვარიდგან. შრინცესს დაეცა დონ-ვისოტის თეს ქვეშ & მუსელ მადრკელი ევედრებოდა ასე (თუმცა დონ-ვისოტი ესკიწებოდა ამდგარიყო თქვსედ): «ოჲ, გუფადო & სასტიგო წინი-ხლო, მე არ ვესდგები, ვიდრე თქვენ სიტყვას არ მომცემთ, რომ აღმასრულოთ ისეთი საქმი, რომელიც თქვენს ზღვასებთ დიდებითა & ჩემ ქალწულებსაც დაიტაცს & განათავისუფლებს იმ გვარი უბედურებისგან, რომელიც ზერ სულ-დგმულს არ შექმნისკვია. & თუ ხომსხე & მამცლობა თქვენის უძლეველის ძელავის კთანსწორება თქვენს ქვეყანაში გათქმულს სასელს & დიდებს, მამის — უნდა შექმნათ მივარკვლად მე საწყლობებს, რომელიც ვითხვის ვითხვით მოვსულვარ უცხო ქვეყნიდან & აჲ ძლიერ ვაიგვლასით მამოყნისართ.»

— მიქეიერი & კეთილშობილო ქალი, მიუგო დონ-ვისოტის, თუ თქვენ თქვსედ არ ახდებოთ & ისე არ მომამსმენთ, მე არცაჲ შეძლებას მოგცემთ & არცაჲს გაგიგონებ თქვენსს.

— ზერ მე ვესდგება, უზახუს ტირილით შრინცესსამ, ვიდრე თქვენ მტვირთ სიტყვას არ დამიდებთ ჩემი თანხის აღსრულებსედ.

— ვადლეკ სიტყვას, დახთანსდა დონ-ვისოტი, თუ თქვენი სთხვარი არ იქნება მანებელი & საწყნო ან მეფისათვის, ან მამულისათვის & ან მისთვის, რომელსაც ხელთ-უზერა ვახდები ჩემის გულისა & ჩემის თავისუფლების კლიტისა.

— მე მავითანას არაფერს ვითხოვ, უზახუს შრინცესსამ. — & სახამ ეს იტყოდა რანძე, ხანხი მიუსტა თავის რანდს & ჩახნურწელა ყუშმა: თავი არ მამოკვდება, ბატონო, კვ მრთელ უბრადო საქმეს გითხოვთ: ვილც მერად გმირს რაღაცა დაუძვებთ მავითვის, & კვ ქალიც მიკამოკანის შრინცესს არის, დიდი მიკამოკანის სამელობელის ბატონისა & მიკვიდრე — გოვიანაში.

— გინც უნდა იყოს, ჩემოთას ერთია, მიუგო დონ-ვისოტმა, სოლო მე იმას ვასრულებ, რაღაც ჩემი კალი & ხინდიხი მამცნებს. შემდეკ მიუტრიალად დაწილ ქალს & უთხრ: ცთიოვო ახდემო, მშვენიერი ქალი, მე თქვენ უთუოდ აღვისრულებთ რაღაც მითხოვო.

— ოჲ, მამ თუ მავსა უხანეთ, შეწყვიტა შრინცესსამ, გითხოვო,

აღლო რანდო, ესლჳე წამოშეკეთ იმი ზარბათ ვი, რომ, ვიდრე არ
 ედნსკით ჩემს როლდარტეს, რომელმაც გადაქლას ლთვისა ჳ ცაცის სჳუ-
 ლუბი ჳ სმაართალი ჳ წამართვა სჳუთარი სამიფო, ვიდრე ეს დიდა
 სჳქმე არ აღასრულათ, სსჳა სჳქმეს არას გამოუდგეთ.

— გამოდგეთ მტვიცე აღთქმას, უთისრა დონ-ვისოტმა, მაგრამ გო-
 სოვთ, ასლა გადავლათ გულოდგის მწუხარება ჳ დამიერთო ჩემსედ
 იმედი ჳ სხსოება, რომელსაც აქმდის მოკლებული იფუთი. დარწმუნი-
 ბული ბრძანდებოდეთ, რომ ვერ ღვთისა ჳ მერე სჳიძი მკლავის მემ-
 წყობით, მღე მტერი მომიგდეს, მღე მე თქვენ დაგობრუნათ თქვენი
 სამელობელი, დავიმარწილათ მტერი ჳქმე იგონათა თქვენთა ჳ დგო-
 ეკნით თქვენ წინაშით სამიფო ტარტსედ. ანა, გჳკომსჳვროთ ჩჳა-
 რა, თარემ დგეიანება სსკიორა არ არსო — იტყვიან.» მისოჳნიელი
 ჳლი მიეწოდა დონ ვისოტს, მითამ უნდა სჳლსედ ეკონა იმისჳვის,
 მაგრამ კეთილშობილმა ჳ ფიხილმა რანდმა სჳსა არ მისცა. ზირობით
 თითამ აკონა იმს სჳლსედ დიდის მოკრძალებით ჳ ჰტვივის ტემით,
 შემდეგ უბრძანა სსხოს მკეკანმა რანსინსტი ჳ ფარ-სმელი მიერთ-
 მკეკანა. სსხამ აღასრულა თავის ბატონის ბრძანება: მკეკანმა რანსინს-
 ტი, სამიღო მუნსედ სამეკიდებული იარაღი ჳ ასსა დონ-ვისოტს,
 რანდმა, სსსა რა თავისი თავი ჩახსარულად მოკმსული, გულად
 შექვირა სმა-მღლა: «ესლა, ღვთის მღლით, კარგ შემწეობას მივცემთ
 ამ კეთილ-შობილ ჳლს!»

ამსობაში დალაქი აქმდის სულ დარბილი იფო ჳ ატენი-
 ლი სიცილის გამო-მღივს იმგრება თავის ძირის კედის წკერს:
 ის რომ ჩამოგარდნოდა, იმათი რინა-სობა ჳ მსჳარეთი ერთინ ჩა-
 იფუტდებოდა. ასლა დაზარეს წასკლა: დალაქს ცალი სელით თავისი
 წკერი ეტირა ჳ ცალი სელით იმსა ჳ დონ-ვისოტმა ჰრინტესსა შესკეს
 ჳორსედ. დონ-ვისოტიც მარდად მოასტა თავის რანსინსტს, და-
 ლაქიც შეჳდა თავის ჳორსედ; სჳწელი სსხო კი ფეხით მისჩანსა-
 ლება უკან ჳ მწარედ რანდავ თავის ვირსედ. მაგრამ გულს ამითი
 იგრილებდა, რომ, იმისი იფირით, მისი რანდი იმ ჰრინტესსაჳედ და-
 ჳროწილდებოდა ჳ უტკეკლად მიკომიკომის სამიფოში იმჳეარტორად
 დაჳდებოდა. მხოლოდ ერთი ეს არ მოსწონდა, რომ იმისი ბატონის

მეობადა სამეიო შავი გაცუბით იყო დასასლესული. მაგრამ ამ უბედურებასაც თითონვე აქარწყლებდა და ასე ამბობდა: «მე რა შენაღვლებს, თუ შავი გაცუბი მასლადიან მასამსხურებდა, მე სომ იმათ თამამობას და სემ-რობას არ დაუწყებ: გადავრეკავ ისპინაში და სულ ჭრელ მანათებსედ დავცვლი. ამ თულებით ვიყიდი ჩემთვის კარგ სასლ-კარს და საცნო-რებულს, და ისე უდარდელად გავატარებ ჩემი ცნობების უკანასკნელ დღებს. მართლაც და სულელი სომ არა ვარ და უჭკვეო, რომ ის ვერ მოვასწერს, რომ ჩემი უძეი ცნობით და რამეცნობით გავეილო. მა-ლე მტერი მე მომიკვდეს, მაღე ისინი დავასლო. მე რას დავდეშ შ-კები თქნებან, თუ ვითლები: თუნდ ხასით შავი მეუგსლის თურებიც იყენ. მე ჩემ საქმეს ლასათიანად წავიყვან; თუქირი არ არის. ერთი სელში ვი ჩამავარდეს ის სამეიო, და მამის ვასავთ, როგორი ჭკვის ზატრისი ვეოთვილვარ. თქვეს არ გეცნობს, რომ ცუდად დავკდე და პირი დავად?...» ამ გვარ სასიამოვნო შესებაში გართულს აბა რა-ლათ გაუჭირდებოდა თუხით ჩანსალი.

კარდენიო და მღვდელი ამ დროს თინხსარებში იყენენ ამოთარე-ბულნი და ისე უტქერდენენ ამ ამბავს; იმათ არ იცოდნენ ხელა როგორ გამომცნურებულეიენენ დონ-ვისოტის მეზავრებს. მაგრამ მოხსენებუ-ლი მღვდელი მსწათელ მიჭხვდა ამ მღვთმარებოიდან გამოსასვლელ ღინისბიებას. ამიღო უბის გოლოთვიდან მავრატელი, შეჭკრიტს კარ-დენიოს წვერი, წამოასს თავისი მანტი, (თითონ ვებით დარჩა) და თავსედაც თავისი ქუთი დჭხურა. ამ ტანისამოსმა კარდენიო ისეთ სა-ირად გამოსცვალა, რომ თითონაც ველარ იცნობდა თავის თავს, სარ-კეში რომ ჩახსდნა. ამ ხასით ახებეს იმ ადგილს თავი და ხასამ დონ-ვისოტი ჩავიდოდა, იმათ ჩასწერს შარა გზასედ. შემდეგ დონ-ვისო-ტიც თავის მეზავრებით რომ ჩამოვიდა ტეიდან შარავზასედ, მღვ-დელმა დაუწყეო დიდხანს უურება დონ-ვისოტს და შემდეგ—მითომ ძლივს იცნო რანდი—გამალა სელეები, დაცა მის თეს-ქვემ და დაიწეო, რაც ვი სმის ღინე ქქინდა, ვვირილი: «ოჲ, დიდის ვამეოთვილებით მიგებე-ბები რანდთა სიქადელსა, სასელავანს დონ-ვისოტს, რანდსა ჩვენებუ-რსა, ვეავილსა ლამინისასა, დავრდომილო შემწეს და უზირველსთა შორის პირველსა რანდთ რანდსა!» ამ სიტყვებს მღვდელი შესავებდა რან-

დის მარცხენა სკლისა თავის გულისან მივერით. დონ-ვისოტი განცი-
 ფრებით ზე უწინდებით მოუხმენდა მღვდელს, ზე არ იცოდა ვინ უნ-
 და ვოიცილოჲთ ეს ბტკისილი ვატი. შემდეგ, კარგა რომ დაჰკვირდა სა-
 სუსკედ, დონ-ვისოტმა იცნო თავისი სოფელელი ზე ასლო მეგობარი
 მღვდელი დიენინტე. შირიელ გაუგვირდა ამისთანა მოულოდნელი შე-
 სკედრა ზე მამხვე მოიწადინა ცხენიდაცა ჩამოაქვლა, მაგრამ მღვდელმა
 არ გაუშვა.

— მოგვერით ნება, უფალო დიენინტე, უთხრა დონ-ვისოტმა, რომ
 ჩვენ ახრსკედ გავიაროთ: შე არ მეუუთინის ცხენით სვლა მამინ, როდ-
 ესნც თქვენი დინება იხეუბს იყსით მიბრძანებას.

— არა, არა, შე არას დროს მაგასედ არ დაგთანხმდებით, მიუგო
 მღვდელმა, ცხენდაცის თქვენ შექმისვევით სოლდე საშინელ ფათერაკებს
 ზე აღსრულებთ სასწაულებრივით საქმეთა: ამისათვის ბრძანდებოდეთ,
 თქვენო უდიდებულესებაჲ, ცხენსედ. შე, უდირსს მამას, მომეცით ნება
 ვოცნს უგნს შემოგუჯდე რომელსამე ამ თქვენი დიდებულებისა წინამძღოლთა-
 განსა, მამინ შე ვიფიქრებ, ვითომ ვიჯდე თვით ზელასსედ *) ანუ ზე-
 ბრასედ **), რომლითაც დადიოდა სასულთნისი ძაური მანასაჲ ზე რა-
 ძელიც აქმდის გრძნების ვაჭვით იყო შემოარკილებული ზეუქმის
 გამოქვაბულ კლდეში, — დიდი ვამძღუტო ქალაქის ასლოს.

— იმედი მქვს, უმასუსა დონ-ვისოტმა, ბრინცესსა ჩემის სათრით
 ზე სიუვარულით უბრძანებს თავის საჭურველთ-მტვიერთველს, რომ მან და-
 გითმოსთ ვოარსედ წინ შემბრძანება ზე უგან ის შემოგვიჯდესთ, თუ საწყალი
 ზირუტყვი შექმდებს ორის ზიდავს.

— დიდა, კარგი განხედებათ, სთქვა ბრინცესსამ, მაგრამ რა საჭიო გან-
 ლავსთ, რომ უბრძანო ჩემს საჭურველთ-მტვიერთველს; ეს ისეთ რიგად
 განლავთ განდილი ჩემ ცარსედ, რომ არას დროს არ ავადრებს სა-
 სულეირო ზინს ქვეითი სიარულს.

— რა ბრძანება, უთხრა დალაქმა, ზე იმ წმხვე გადმოსტა ვო-
 რიდაცა ზე დაუთმო მღვდელს. საუბედუროდ ის ვოროს ნაქირავები

*) შე განსი — სლანარ-სიტყვაობითთ (მითოლოგიური) ცხენის.

***) ზე ბრ — ზირუტყვი ცხენის ვიშისა, კვლეური თვისებისა,
 რისგამა აქმდისაც ვერ მოუძინ-ურებიანთ.

იყო ღ ამხთანვე ოხანი ღ ავ-სნე, ანუ რომ ოლდესტ დალაქი უნდა შემკვდარიყო მღვდელს უკან, ამ დროს ისეთი ცხარი ტყუში ტლინკები ჭყარ, რომ, თუ სვეს უსტა ნივალღსს მაჭხეუდროდა ან თავში, ან მუტელში, დიდი სუბედურია ავი-დღე დაუდგებოდა ღ მტონის დონკისოტის ქვეყანსუდ გახანსაც გი შეახვეუბდა. თუმიც ძირეულ არა დაუშვდა რა, მაგრამ ღასათიანი ტყაზანი გი გასძვრა მიწასუდ ღ— რა უფრო უარესი—სარის გუდის წვერი მაჭყარდა. დარჩა რა უწვეროდ, დალაქმა სელეები მიიფარა პირისასესუდ ღ დაიწყო მოთქმა, ვითომც წვერუღმა პირუტყვმა ყუბი ერთიან შემოალეწა. მიწასუდ ხაგდები წვერი რომ დანასა დონ-ვისოტმა, უსარტოდ ღ უხისსლოდ ხა მოვარდნილი, გაკვირვებით შეჭყვირა: «ჭხელავთ? სწყელს! თითქო სმლით მოაგდებინესო წვერი!» ეს ყოფა რომ ხასა მღვდელმა, სანქაროდ გადმოხტა, აიღო წვერი ღ მისცა დალაქს, რომელიც ჭერ ისეკ მიწასუდ ეგდო ღ ვი-ვაიბოდა. შემდეგ მიიუწა გულსუდ დალაქის თავი ღ იმაკ წამში რაღცა სიტყვების ტუტუნით მაკრა თავის ადგილას ტუეილი წვერი. მართლაც, ღ მოჭმორდა თუ არა მღვდელი, დალაქი ისევე უფრეულად ღ მშვიდობიანად დანისეს, როგორიც პირველში იყო. ეს უცარი მორჩენა მეტისმეტად გაუკვირდა დონ-ვისოტს, ღ ასევეწოდა მღვდელს, რომ თავისუფალ დროს ესწავლების იმისთვის ეს შელოცვა, რომელიც იმას ახრით ყველა დაჭრილობას მოარხენდა. მღვდელმა აღუთქვა უთუოდ სწავლება.

ამას შემდეგ გადასწვეიტეს: ვორსუდ მარტო მღვდელი უნდა შემკვდარიყო, ღ სან-ღ-სან დალაქი ღ ჭარდენიო რიგ-რიგით უნდა შემკვდარიყვნენ ვიდრე სანამორმდის *) მიადწვედნენ, სადამდისაც ორი მილილა უკლდათ **). ღ ამ გვარად ხკენი მოგსა-ურნი გაიყვნენ ორ ნაწილად: ცხენოსნებად ღ ქვეითებად. დონ-ვისოტი, მღვდელი ღ პრინცესს მიდიოდნენ ცხენებით; დალაქი, ჭარდენიო ღ სანხო — ქვეითი.

—სხლა, თქვენო უდიდებულესობავ, გვიბასეთ ვიასლოთ, სდაც თქვენ გნებათ, უთსრა დონ-ვისოტმა პრინცესსას, სანამ პრინცესსა

*) სანტუმრო სხლს ერქვა.
 **) მილსა აჭს შვიდი ვერსტი.

მისცემდა ზასუსს, მღვდელმა ჭკითის იმის: «რომელ სამეფოში განუბო
ხევი წყევას, ქალბატონო, ძეგლიძეობისაში სომ არა? სწორედ იქაური
უნდა ბმანდებოდეთ, — მგონია არა გნდებოდეთ.

დარბოთა მაქსელა რასაც ჭნიშნავდა ეს კითსკა ღ სხჩაროდ მი-
გუო: «თქვენ სწორედ გამოიცანით, სწორედ იმ სამეფოში უნდა წამო-
ბმანდეთ».

— მაშ თქვენ მოგინდებთ პირ-ღ-პირ ჩემ სოფელზედ გავლას,
უთნის მღვდელმა; იქიღამ, ღკითის მადლით, თქვენ ადვილად მიაღწევთ
გარბთაღნამდის, ღ იქ გემში ხამბახდებით. მე, ჩემის ჭკვით, ასე მგო-
ნია, რომ თუ ზურგის ქარი აგიდგათ ღ სღვა წყნარი ღ ცა მოწმენ-
დილი იქნება, მამის თქვენ შეგომღინათ თო წლამდის დიდ მეღის
ტბამდის მიაღწიოთ, ესე იგი ზაღუს მეოღლადის ტბამდის; ღ იქიღამ
ასის დღის სავალიღა დაწება თქვენის უდიღებუღესობის სამიღლბე-
ღმადის.

— თქვენ, მე ვგონებ, ცოტად სნდებოდეთ, უზასუსს პრინტესსამ;
მე რაც ჩემ სამეფოღამ წამოვხუღვარ — არ წელაწადზედ მეტი არ
არის; არც ზურგის ქარი შემსკვღრია სღვასი, მაგრამ აი ამ სნის გან-
მაღლბასში აქამდის მოვღწიე ღ ვიზოვე ეს გამომქნალი რანდი, დღან-
გისოტი ღამასხელი, რომღის დიდების გრგვინვა-ქენიღმა თითქმის
ღამაურუვა რავი ინზანის ქვეყანაში შემოვსღვი ივესი. ამას უმჯღლი-
თო ღვაწღებზედ გავარღნიღმა სიმამ გამასღლისა, რომ მომქნას რან-
დი ესე ღ მისა უღღევეღის მარჯვენისათვის შემევეღრებისა ჩემი თავი.

— გამარ, გამარ, პრინტესსავ, მღღას სმიო უთნის დან-ვისოტმა;
ღკითის გუღისათვის, მაქმარეთ ვგ ქება, მე პირმოთხეობა არ მივეღარ
ღ თუნღაც მაგას პირმოთხეობით არ მეუხებოდეთ, მანც როგორღაც
ჩემი უურებისათვის უხამოვხენია არიღს კვ სიტყვები. მე თქვენ პირ-
ღ-პირ განიცინადებთ: ქებული გამარი ვარ, თუ არა, მანც გემსხურე-
ბით თავით დღეთა ჩემთა დასასრულადღდე, იმ სიმამცით, რაღღენიც
ჭხუღევეს ჩემში; ღ ეს სრღლიად ხავიღა ჩემთვის. სსვათა შორის, ერთი ესა
მხურს შევითყო, აქ რამ მოივეღნა უღღელი ღიცენღინსტე მარტოდ,
უმოხმსხურღად ღ ასე უბღღად ხანძღული, რომ მე მართღად შევ
შინდი.

— მოკლედ მოგასხსებოთ მაგას, სთქვა მღვდელმა. მე ჭ ჩვენი მკობარი დალაქი უსტა ნიკოლოზი მივედივართ სველიაში კარგა დიდი ფულის მისაღებად: ათას სამცხე ჰასტრამდის გამოუგოსავნია ჩემს ნათესავს, რომელიც, რამდენიმე წელიწადია რაც ინდოეთშია წახული. გუშინ ჩვენ დაგვეცა ოთხი თელი ჭ რაც რამე გვებოდა ერთიან წავკართვეს, თითქმის წვერიც შეიშურეს ჩვენი; ასე რომ ამ დალაქმა ტყუილი წვერი ძლივს გაიკეთა; ეს უფალიც (ახვეს ვარდანიო) ერთიან გაატიტლეს. მაგრამ, გახარადრი ეს არის, რომ ის ქურდები ყოფილან ტყუილად, რომელიც გაუთავისუფლებია ჭ დაუსხნია ერთ მამცხე ვაჟებს ჭ არ შექმნიებია არც კომისარისა ჭ არც სხვა დარაკებსა, რომლებთან მიჭყალეობათ განხენილ ალაგას. მაგრამ ის გაცი უნდა იყოს სწორედ ასე ჭკვსედ შეძღარი ჭ ან დიდი ვინმე ბოროტის მოძქედი, უგულოდ უსინდისო; თორემ ის რომი მიუშვებდა მეკლს ფარესში, მეღას საქათმეში, კვირის ჩიტს თაფლზედ. იმ გაცს შეურაცხ-უყოფია მართლმსაჯულებს, წინააღმდეგობა უმდარია მეფისა ჭ მის ბრძნებისა ჭ განურისხებია წმინდა გურამნდადა; ერთის სიტყვით სულიც დაუღუბავს ჭ თავის სხეულისათვისაც ანაფრით არ ურგია. — უნდა იცოდეთ, რომ ყოველი ეს დონ-ვისოტის თავს გარდასავალი მღვდელს ნათქვამი ჭქონდა ხანსოხვანს ჭ დონ-ვისოტსაც იმ გაზრახვით ეუბნებოდა, რომ შეეტყუა რა ჰახუსს მიიღებდა. თვითვე უღ მღვდლის სიტყვასზედ დონ-ვისოტს ფერი ეცვლებოდა, რომ აგონდებოდა თავისი საქმეები, მაგრამ თავს ვი არ იხენდა ჩვენი ჰატიოხნისა რაინდი. — «აი ამისთანა ხალხმა გაგვერცევს ასე უსჯულად, განაგრძელა მღვდელმა; ჭ მისცე ისევე ყოვლად მოწყალე დემრომან მიუტეოს მას, რომელიც ეს ავისაკები დაიხსნა ჭ განათავისუფლა მათი განაღვირისა სხეულისაგან».

თავი 30.

სქდონვისოტის გეთიღისმსუჭველნი მოი-
მარებენ ღონისძიებას, რომ მოგზაურობასკედ
ხელისაღებინონ ღმინ წაიფვანონ ხეკნისა ცოდა-
ვი რაინდი.

ეს რომ მოახმინა, ხანსამ მოახსენა მღვდელს: «უნდა იცოდეთ,
თქვენა გურთასევე, რომ ეგ ყოველი საქმენი მოიქმნა ხეჰმას ბატონისა.
მე მასხვე ვატეობდი, რომ ცრუად იქნეოდა, ღ გუშლიდი, ვადუნ გა-
მოუნდაჲ მასხვე, რომ ხეჯელისა ღ მეფის წინაღმდეგობასა სხადიოდა,
როდესაც კმველებოდა ღ ათავისუფლებდა ვასეკებს».

— შე უგუნურო! შეეყვირა დონ-ვისოტმა; განა ვალი აქვსთ ღ ან
ეკდრებათ მოგზაურ რაინდებს, რომ, ვინც შეწესებულნი, ან დატყვევებუ-
ლი ღ შეპირილბუღი დასხვდესთ, დაყენონ ღ დაუწიონ გამოკითხვა:
ემართლებთ იმათ ამ გვარ სასჯელს, თუ არა? რაინდის საქმეს, მია-
ქვედეს ყურადღებას უბედურთა ღ შევიწროებულთა, ღ არა გამოიძი-
ებდეს მიხესებს უბედურთა უბედურებისას ღ შევიწროებულთ შევიწრო-
ებისას. მე შევსდი უბედური, საბრალოდ შევაჭულთ ღ იმ გვარი
საქმე ვქს, რომელიც შეეფერება რაინდს; განა შედეგი ვარგი ექნება
იმას თუ ავი, მე რას დავსჯევ, დარწმუნებულნი ვარ, რომ ამას წი-
ნაღმდეგს სხვა ვერავინ ვერ იტევის, ვარდა გურთსეული მღვდლის,
ღიციანტისი, რომლის წოდებასაც მე ძრიელ დიდს პატოს ვამდევი,
ღ თუ სხვა ვინმე ამ საქმის შესახებ განბედავდა რასმე წინაღმდეგს,
მე იმას ცხადად დავანახებდი, რომ რაინდობისა ღ მისი მოკვლეობისა
იმას არა ეუფრებათ, ღ ამას დაუმტკიცებდი მე ხმდის ღ შუბის ძი-
ლით, ან ცხენ ღ-ცხენ, ან ქვეითი, ღ ან როგორც იმას ეჩებოდა. —
ამას შეძლო დონ ვისოტი გახწორდა უნაგინსედ ღ სუნიც თვა-
ლებამდის წამოიხსატა; ხალა ხადლაქო თასა, რომელსაც მამარკის
მუსარადს ეძინდა, მავრას საწვევებით დაკვარ უნაგინსედ, ამ იგი-
როთ, რომ უნდა ვარცად გაუმრთვინებას ღ მოკლესთა თავისცხ ცხ-

თავისუფლებულ ავასაკების წინააღმდეგ, რომლებიც ძალიან დიდი ჯარი ჩაჭყლა.

გონიერმა დოროთეამ შეატყობ თუ არა დონ-კისოტს ხსენებელი და რაეი ხსნა, რომ, ხანდაზმულად, ყველანი დასტინდნენ იმას, თითხანც მიიღო მონაწილეობა ამ გვარ სუბრბაში. «კეთილშობილად რანდო, უთხრა იმან დონ-კისოტს, გთხოვთ არ დაივიწყოთ თქვენნი სკამდამო აღთქმანი: დანიშნულ დრომდის სხვაგან არხად იხებოთ ბრძოლა, რაც უნდა დიდი საჭიროება მოითხოვდეს. დამშვიდდით, უფალო, და დაწმუნებული ბრძანდებოდეთ, უფალო ღივცნცინტემ რომ უწყოდეს, ვისმა მძლავრმა მკლავმა დაისხნა ის დასჯილი ავასაკები, მამინკე კლიტეს დაადებდა თავის ჰირს და სამჯერ მანც მოიკანკტა ენან, რომ კვლავ კურაიერა თქვენი უსიამოვნო სიტყვის თქმა კვლავ გაუბდა».

— დიკორის გეოციტებით, შექვირა მდდელმა, სულ უფავსებს გავიკვდი, რომ ძე გვარი ხაქმე ხაქედინა.

— ან ჩუმათა ვარ, კეთილშობილად ქალო, სთქვა დონ-კისოტმა; თუ მტა ესლა ჩემი გული გრძინობათ დეღვისხან სულ ერთება და შეოთავს, მაგრამ მანც წყნარად და მოხვედებით უნდა ვიყოფოდეთ, ვიდრე არ აღვირულებთ თქვენს დანიშნულს; მაგრამ ეს მანც გამაგებინეთ, გთხოვთ, თუ თქვენთვის შესწუხარი არ იქნება: მანც და მანც რაში მდგომარეობს თქვენი უბედურება, როგორი ხსნისა და თვისების უნდა იყოს, და ან ის რა ხაღის უნდა იყოს, რომელთაც მე თქვენ მაგეორი პანუსი უნდა გარდაუსადა; როგორი არიან, ან რმდენნი?

— მე დიდის გამყოფილებით მოგიოვლით ყოველსავე მაგან, უმასუს დოროთეამ, თუ თქვენ არ შეგწყურებთ ჩემ მწუხარებათ მოსმენა.

— არა, არანდროს არ შეგწყურებთ, მიუგო რანინდამ.

— ძამ ანა იქანიეო ყურადღება, სთქვა დოროთეამ. იმავე წამს გარდენილ და დალაქი შემოკანკინეს გარშემო და გამყოფილებით მოელოდნენ — თუ როგორ იტყოდა ამ თავის ცრუ მოთხრობას. ხანდაზმულად, რანკირკულია, თავის ბატონისაკით დავაგებელი იყო დოროთეს მალად წოდებას. სუდ და იხიც ასლო მიუვდა მოსახმენლად. დოროთეს რიგინად გასწო-

რდა უნაგირსედ, ერთი სუსტი სმით ჩასკულა ჭ დაიწყო საამურად ჭ მკათია სიტყვებით ესე შემდგომი თავისი ისტორია:

«შირველად მე თქვენ უნდა მოგასხენოთ, სასულად რა მოწოდება... ეს რომ სთქვა ცოტა შეუოჰმდა, რადგან თავისი სათლახის სასული და-
ავიწყდა. ძღველი მიჭყდა რაშიაქუ მდგომარეობდა იმისი შედგობა,
ღ მამხვე მიეშველა:

— განაკვირველი არ არის ეგ ჩვენთვის, უთხრა დროთეს, რომ დი-
დად შეკრთებოდა თქვენი უდიდებულესობა, როდესაც წარმოგიდგათ
თქვენი შეუკრებელი მწესარება. სმირად მასდება სოფლე, რომ რა-
დესაც გაცხ საშინელი უბედურება მიადგება, მამხ იმას სასხლავარი და-
ეკარგება სოფლე ჭ ბევრველ დაავიწყდება სოფლე თავის სათლახის სასული,
მაკლითებს, როგორც ესდა თქვენს უდიდებულესობას დაავიწყდა, რომ
თქვენ ბრძანებით ჰრინტესხა მიკომიკონისა, სჯუელიერი მიკომიკონის
სამიეოხს მიშვედრე. ესდა, თქვენო უდიდებულესობაჲ, ვკანებ მოგა-
გონდეთ თქვენი საშინელი სამწუსარო მოთხრობა, რომელიც გსურდათ
გუამბათ ჩვენთვის.

— ჭეშმარიტს ბმანებთ, სთქვა დროთესამ, ამის მეტი მოს-
გონებელი აღარ დამჭირდება. მე ჩემს თავ-გარდასწავლს ესდა უთ-
ქვენოდ ბოლომდის გავიყვან.

«მაჲ ჩემი კოროელი იყო, განაგრძელა დროთესამ, ჭ იწოდე-
ბოდა თანაგრიადა; იყო ბრძენი, დიდი მსწავლელი, განსაკუთრებით
დასულავნებელი გმბნებაჲში. ამ სწავლის ძლით იმას შეიტყო, რომ
დედა ჩემი, კოროელიჲ ქსარმიდა, უნდა მომიკვდარიყო ჰირველად, მა-
გრამ მამა ჩემი დაიდსხს ვეღარ იცოცხლებდა, ჭ მე უნდა დაგრჩენი-
ლიყვ სულღმურობილ რბდა. ეს საგანი იმას ისე ძლიან არ აწუ-
სებდა, როგორც ის, რომ იმას იმავე თავის სწავლის ძლით გაიგო,
რომ საშინელი უებარი გმირი ჰანტოფილანდო ბნელი შესედულობისა,
(ასე ეწოდებოდა ამისთვის, რომ, თუძცა თვალების მოწყო-
ბილობა ისეთი ქონდა, როგორც რიგია, მაგრამ როგორც გვერდ-
გვერდ იუურებოდა ჭ ამხებდა ყველას თავისი საშინარი შესედულ-
ობით), — ჭო, მამა ჩემმა გაიგო, რომ ეს საშინელი გმირი, ერთის კუნ-
ძელის მიფლობელი, ჩემი მშობლების სიკვდილს შემდეგ დამეტემოდა

მრავალს ვართი ჭ სრულიად წამართკვდა სამეფოს, ასე რომ მე ხემ წილად აღარ დამხსნიდა; აღარც ერთი ზეტარს სთავილე; ჭ სრულიად მახსენს ავლებს მხოლოდ იმთა გადაკრებოდა, თუ იმას ცოლომბსუდ თახსნა გავსდებოდა. განსვენებულმა მამა ხემმა, მართლად იცოდა ხემა სხათთა, რომ მე იმას ცოლომბსუდ არ დავთანხმდებოდა, ჭ მიწისა, რომ ზანტოვიღსნადონ მე არ შევბოლოებულაუკ ჭ უარას უთქმელად დამეომოა ხემა სამეფო ჭ მით გადაქმნისა სიკვდილისაგან ხემა თავი ჭ ხემა ხაღსიდა, რადგან ცხადი იყო, რომ მე იმას წინ ვერ აღუდგებოდა. გასნა მამა ხემმა ესეც ისე, რომ დამხსნებინა თავი ხემა სიმამლელ სამეფოსთვის, წამეკვანს თან რამდენიმე ხემა მეკრატაგანი ჭ წამოკრულიყუც იხსნიაში, ხადაც, როგორც მამახემა მაწინასწარმეტყველებდა, უნდა აღმოხენილიყო ხემა ძვარველი, რომელიც უნდა უთუოდ მოგზაური რანდი ყოფილიყო, ხასკლოვანსა ჭ მთელს სამეფოში ქებადიდებს გათქმული. იმ გამოხენილი რანდაის ხსული, თუ ხასხოვანა არ მტყუებს, უნდა ყოფილიყო, ვკონსე, დონ-ფრანცოტი ას-დონ-გიგოტი.

— დონ-გისოტი, ქალბატონო, წახსკვდა ხასხო, ასე ხსვენს ძვლოვანსე შესუდგულობის რანდი.

— სწორედ ვერე, სწორედ, უთხრა დონ-ოთაქამ; მამა ხემა ამხსნე მეუბნებოდა, რომ ის რანდი უნდა იყოს მადლი ტანისა, სმელ-სმელი, ჭ მარჯვნივ მხარეს, მხარის ძირში, ცოტა მარცხსივ, უნდა ქქონდეს ბუნებოთი ნიშნოა, ჭ ეს ნიშანი დორას ვაჯარხებით მხსვილი ბაღნით უნდა იცოხე დავარული ...

— ხასხო, მადი მაძველე ტანისამოხის გავდა, სთქვას იმ წამსივე დონ-გისოტმა; მიხდა შევიტეო, მე სომ არა ვარ ის რანდი, რომელსედაც უწინასწარმეტყველდა იმ ბაძქენ გორაღს.

— რისთვის იხებოთ გავდას? ქეთისა დონ-ოთაქამ.

— რომ შევიტეო, მართლად მაქვს მე ის ბუნებოთი ნიშანი, რომელსეც იხსენებს მამა თქენი, მიუგო დონ-გისოტმა.

— რა სწორია მეგისათვის ტანისამოხის გავდა, სთქვას ხასხომ, თქენო მოწყდელებს, ნამდვილად გაქნით იმ გვარი ბუნებოთი ნიშანი

ჩემდ შუა სურვის გულსედ. იტყვიან, დიდი შეძლების ნიშანი არის.

— ეგრე ვმარ, უთის დორთეთამ, რადს საჭიროა მაგკარი გამოძიებს სატრობთ შიარის. არა უშავს რა, ის ნიშანი სადაც უნდა იყოს, თუნდა სურვსედ, თუნდა მსარსედ, მსოლოდ უთოოდ უნდა გი გქონდესთ... ეოკლის მსრით სხანს, რომ საწყალი მამა ჩემი სწორედ ამათხედ მეუბნებოდა, განაგრძელა დორთეთამ; ეგრეს ნიშნები, რომელსიც განსკესებულმა მითხანს თვითვეულად მოიპოვების უფელ დონ-ვისოტში, რომლის მეზავსიც არავინ სხანს არა თუ ისპანიაში, არამედ მსთელს ღამენსშიაც. ამასთანავე, რაწამს გადმოესდლი ოხსუნში, იმწამსვე იმ გვარი ღვაწლების დ სკვირველი საქმეების სმა გავიგონე, რომ მე მამინვე გულმა მითხანს, რომ სწორედ თქვენ უნდა მომქმენეთ.

— ნებს გვიბოძეთ, გვითხოთ, როგორ გადმოსდით თქვენ ოხსუნში; ოხსუნს ხომ სდლის პირის ქალაქი არ არის, ჭკითხს დონ-ვისოტში. ხანამ დორთეთა პასუსს მოასწრობდა, უპასუსს მღვდელმა.

— უთოოდ პრინტესას უნდოდა ეთქვა, რომ ძალაგში გადმოვსდით დ ოხსუნში გვემა თქვენი ღვაწლების ქებაო.

— დიან, დიხ, სწორედ... დაცრა კვერი დორთეთამ.

— ცხადი საქმა, დემოწმა მღვდელია. ახლს, თქვენო უდიდებულესობავ, შეგიძლიანთ განაგრძელათ თქვენი ამავი.

— მე დავასრულე, სთქვა დორთეთამ; მაგრამ ჩემთვის დიდი ბედნიერება ის იქმნებოდა, რომ სადმე შევხვდე დონ-ვისოტს. როცა გი მაგონდეს იმის სასული, ჩემი თავი მამხინია ისევ დედოფლად დ ჩემის სამეფოს მეფობელად; ამიტომ რომ დიდ-სულთგანი რანდი შეჰკვლიას, წამომეკება სადაცა ვისოტავ. მამის ის შეებრძოლებს პანტოფილანდო ბნელი შესედულობისას, დამარცხებს მას, რომელმაც დასთრგუნს ღვთისას დ ვატოს სჯული დ წაიღო ყოველი ჩემი საჩხო დ სახადებელი. რანდი იგი უთოოდ დახმლკვს მას: ასე სწერია, სხვათა შორის, მამი ჩემის, თინაქრო ბრძნის, წინასწარმეტყველებაში, ბერძნულ ენად, თუ ქალდეურად, სწორედ გი არ ვიცი, რადგან წიგნი არ მისწავლია. ამასთანავე იქ ისიც სწერია, რომ თუ ის ძველ-შემოსილი რანდი იმ ღვაწლს შეიდეგ ისურვებს ჩემს ცოლობას, მე ყოვე-

ღას უარს უთქმელად უნდა აღვესრულო მას სუბილი ჭ ჩემი სამე-
ფოს სრულ მივლობულადც გავსადო.

— საა რას იტყვი ასლა, ჩემო მეგობარო ხანხო, უთხრა დონ-
კისოტმა, ესლა სამი შინას თვალით ჭსედავ: ვიძოკეთ, თუ არა სამე-
ფო, ხადაც ვისელმწიფებთ? ვიძოკეთ, თუ არა ხადელოფლო, რომელ-
სედაც ვკარს დავიწერთ.

— ამ ჩემ წვერს კივიციბი, შეყვირა ხანხომ, სწორედ გიყი იქ-
ნებით, რომ თქვენ ეს ქალი ხელიდგას გაუშვით. შო ხანხაში ჩამბერეთ
თქვენი შუბი რადაც შანტოფიფასიდა. თქვენი ჭირიმი, ბატახო, გვერდით
ამხთანს მძკინიერი გოროლევა გიდვასთ, რაღა ეშმავი გავვიჭირდება!
ეს სოქვა, მიუსტა დოროთუას ჭ ესეწებოდა, რომ ნება მიეტა სელეპი
დეკოტნა თავის მიამკალი დედოფლისა ჭ შირმასიხელისათვის. შეუ-
ძლებელი იყო ამ დროს ხიცილი შეკმებრებისა გაცხ ამ ბატახის ჭ
მხასურის ხიხელეკუსედ. დოროთუამ მისცა ხანხოს სელი ჭ დანშირ-
და დიდ-გაცხაბს მოცეკმა, თუ, შინას ბატახის შემწეობით ჩემი ეფიომის
სამეფო ჩამბარდაო. ხანხომ მადლობა გარდუხადა ჭ იმ გვარის სიტ-
ყებით, რომ კაცი ხიცილით ჩაბეინდებოდა.

— ეს არის, უიგანხო, ჩემი ხამდელი ჭ არა მოგონილი თავს-
გარდახვადი, განგროქლა დოროთუამ. ესეც უნდა გითხრათ ვიდევ, რომ
რაც მე ხალხი განმიქვა ჩემის სამეფოდამ, იმათგან შემხრა მხლოდ ეს
წვერანი ჩემი მებარგულე; სსკუბი ერთიან ზღვაში ჩამელეშენს, როდუ-
ხაც გხასედ ხასხელმა ქარიშხალმა გემა დავკიმალა. მე ჭ ჩემი ერთ-
გულთ მონამხსურე ძლივს შევრხით ორ ფიცარხედ ჭ როგორც იყო
ხამბრს გავედით. ამ გვარად ჩემი სრული ცხოვრება შესდგება ერთობ
ხასწულუბისაგან, როგორც თვით თქვენც შექნისეთ. ჭ თუ ხან-ღ-ხან
ღანანკეში ვირევი, ეს იქილამ წარმონდგება, რომ მრავალ გვარ მწუნ-
რებისაგან, როგორც შემატეო გურთხეულმა ლიცენცინსტემ, ხასხოვან-
რი თითქმის წართქეული მატეს.

— ამასედ დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ, შირინცესხვ, მალა-
ლი ხმით სოქვა დონ-კისოტმა, რომ რაც უნდა ვაი-ვავლასი გამოვიან-
რო, მანც, ვიდრე თქვენს ხამხსურში ვიქმნები, ხასხოვარი არ წამერ-
თიქვა. გ-დამ გეუბნებით ჭ დავიფიცავთ, რომ თქვენ წამოყოფას არ

დავისარბობ, თუნდ რომ ცის ძირობამდინსაც მატარათ, ოღონდ ვი შეკ-
სვდე იმ საძაგელს თქვენს მტერს; ღ მშინ დაინსხვით, თუ მე ვითარ,
ჰქონ ღვთისა ღ მერე ჩემის მარჯვენის ძალით, მოგვეკონაჲ თავს ამ
ჩემის ბასრი სლმით: სმალს ვი ძრეულ არ ვიქებ ამიტომ, რომ ჩემი
საგუთარი სმელი გინეს ზასხამანტემ წაიღო.» ეს უკანასკნელი სიტ-
ყეები ცოტა როგორღაც ბუტბუტითა სთქვა ჩვენმა დან-ვისოტმა ღ
მერე ისევ აამლდა სმა: «როდესაც მე იმ გმირს თავს მოვაკლებინებ
ღ თქვენ თქვენსაკე ტასტსუდ დაგაბძანებთ, მშინ თქვენ, როგორც
გენებუბადესთ, ისე მოიქებით: ჩემი ფიქრი ღ განსება როგორღაც
შემდგარია ამ ჟამად, ღ მე ამასკად მეტს ესდა ვერასთეგრეს მოგასსე-
ნებთ; იმ დრომდის, ვიდრე ხაქმეს შეგასრულებდე, მე ქორწინების ფიქ-
რი არ წარმომიდგება, ვინც უნდა ღამისი ქალი მომიყვანოს.

ამ სიტყვებმა ისე გააკვირვეს სახხო, რომ არ იცოდა, რა ეჭ-
ს თავის ბატონისათვის; მერე გაჰფარებულმა დაუვირა დან-ვისოტს:
«დემერთსა უფიცავ, რომ თქვენ, უფალა რაინდო, თქვენს ჭკუასკად არა
სართ. გაგიგოხათ, რომ ვაცი უარს შერებოდეს ამისთანა მღლლი
ღირსების ზრინტესსკად? იქსება თქვენს ზეფიქრობდეთ, რომ ამასთანა
ბედნიერება მერეც მოგვეცემოდეს? იქსება გეგოხონთ, რომ თქვენი სა-
ყვარელი დუღსინაჲ ამ ქალსკად ღამისი იყოს? ის ამ ზრინტესსს სა-
სკვარ თვსათაც არა ღირს! ეს არც ვი იკადრებს, რომ თქვენმა დუღსინამ
ამს ბაშბავები განსადღოს. თქვენო მაწყალებავ, თუ ყურძენში მარ-
გალიტის ძენსა დაიწყეთ, ზას რაღა თქმა უნდა, რომ მღლე ვამოვი
თქვენგან აღთქმულ გრაფობას — განა არა, ეღოდეთ. შვირთეთ, შვირ-
თეთ, უფალა რაინდო, მთელი ეშმაკების დასს გევიცებით, შვირთეთ
ღ ის საძეოც ჩაიბარეთ: სამ ზხედავო თავის თავად სელში გიჯარ-
ლებათ. ღ მეც ვი არ დამივიწყეთ: განსაგდეთ, როდესაც მევე იქმე-
ბით. მარვისობა მინც მომეცით, ან გუერნატორად გამხწყსეთ სადმე,
ღ სსვა ყველაფერს ზასხამდინსაც გეს ზქონდეს!

დან-ვისოტმა თავის დუღსინას გაუზატორება ვერ მოითმინა:
სმა ამოუღებლავ აიღო შუბი ღ ორი ოსეთი ჩასტლი თავის საჭურველთ-
მტკიანთველს, რომ საწყალს მასსკე მუნღები ჩააკეტინა; ღ თუ დო-

რომის ან დაევიან ღ ან შეხვეწინდა დონ-ვისოტს, ის უიუოდ
იქვე მოჰკლავდა.

— იქნება შენ გვინია, გამოუხადეო ვუბლო, რომ ყოველთვის
წამოხრის ნება გქონდეს! იქნება ჭეჭირობდე, რომ ჩემი საქმე იმის
მეტე აღარ იყოს, რომ შენ ამავედუ ღ მე ვი გზატობდე. ჭოი, შე
სამაგელო! განა შენ უნდა ჭეჭივდე დუღსინეას ტუღის ლქნით სხე-
ნებს. განა თითონ შენ არ იტი, შე ვირგლავ, გაუთლელო, შე მუღა-
ლო! განა შენ არ იტი, რომ, თუ დუღსინეა ან მამეკვდეს ძლიერე-
ბას, ჩემს მარჯვენას არა შეეძლებოდა: მე უიმისოდ ჭაყელის გჭ-
ელეტასაც ვერ შევიძლებდი. ანა მითხარ, შე გუგლასი ენის ჰატრანო,
ვისი ძლით უნდა მოკვეთო იმ გმირს თავი, დავისებო სამეფო ღ
შენ გუბერნატორობა მოგართვა? მითხარ, ანა ვისის ძლით? ვისის
ძლით, თუ არ ჩემი დუღსინეასითა. რასაც მე საქმეებს კისადივარ, ჩე-
მის საკუთარი ძლით ვი არ არის; არამედ ყოველთვის ამობის, კერ-
ძის, იმარჯვებს დუღსინეა, ღ არა მე. ჭოი, შე გაუთლელო ღ უსწა-
ვლელო, ბრევიო ღ უმადლო. ცვლასიდან გამოგათრიეს, დიდ-კ-
ტობას გაძლევს, ღ შენ, მადლობის ნაცვლად, ურავო სიტუკებით ღ
ციღის-წამებით ისხენებ შენ კეთილის მეოფელო.

ორი კარგი ლაზთიანი დარტუმს მიიღო ხანჩომი, მკვრამ ის მა-
ინტ ერთგულად მოუხმენდა დონ-ვისოტს. მერე ერთ-ბაშად წამოსტა იეს-
სედ, გაიტაც, დორმოტას ჯორცისკან უკან მოეფარა ღ იქიდან თამ-
მად დაეწყო ვვირელი დონ-ვისოტს: «თქვენა მოწყვლებავ, თუ ეს
პრინციესა არ შეირთეთ, ცხადია, რომ აღარ გექმნებათ თქვენ სამე-
ფელო ღ არც მეფობა, ღ თუ სამეფო არ გექმნებათ — მეც სელ ცა-
რელი დავრსებო; თქვენ თუ არა გემაკვებთარ, ანა მე რაღა შავი ჭვ-
მერებს? აი, მე რა მადლებს! დამიჯერეთ, შეირთეთ ეს მშენიერი
პრინციესა, რომელაც ჩვენთვის დმერთს ციღამ მოუგვინია, ღ მერე,
თუ გნებავთ, დუღსინეაც თქვენი იყოს. თუ სიღამაზესედ ითქმის რა-
მე, ვამბობ, რომ ეს პრინციესაც ღ თქვენი სავარელი დუღსინეაც ერთ-
ნაირად ლამაზები არიან, მკვრამ თქვენი დუღსინეა ვი ჯერ მე თვლით
არ მინასავს.

— როგორ თუ არ ვინასავს, შე ცრუო ღ ციღის მწამებელო?

შეკვირბ დონ-ვისოტმა. უსდასან თვითონ შენვე ან მომიტანე იმისა-
გან ამბავი?

— ანა, მე, როგორც რიგი იყო, ასე ვერა ვხსენებ, ყოველის მს-
რით ვერ გავძინებდი, თორემ სხვა ფრავ რა უჭირავს რიგისი ქალია —
გასწავლავ სანსამ.

— სანსო, მაშატივებია შენთვის ყველაფერი, უთხრა დონ-ვისო-
ტმა; შენც მომიტრევი, რომ ცოტა უმეუოფილებს მოგაყენე: სომ იცი,
ერთბამად გავჯვრება ჩვენი ბრალი ან არის.

— მართალია, დასთანსმდა სანსოც: მეც ეგრეთვე, თუ ვი ერთი
რამ ახრი მომადგა ენსედე, ის არის, უნდა მაშინვე წამოგისიქვას, თო-
რემ ვჯვრით გავსქდები: ენსედე არა დამდგება.

— მაგრამ ესლაგი გაუშნები, სანსო, შენისა დონ-ვისოტმა; ვერ
გარგად უნდა გახინჯო სოლმე გუელში შენი სიტყვები, თორემ სომ
გავიგონია: ქოთანს წელ-წელ იგორა, იგორა ღ.... სხვა შენც იცი.

— ეგ მეც ვიცი, მაგო სანსომ, მაგრამ ის ვი დემერთა იცო-
დეს, მე ღ თქვენში ვინ უფრო ცუდად იქცევა: მე, რომელიც მარტო
ცუდ-ურადლო ღაზარკით თუ ვაძიებ რახმე, თუ თქვენ უფრო ხაქმით
ხხდიართ დანაშაულობს?

— გარგია, კიარა, გასწვეტინა ღაზარკი დორთკამი. შიდი სან-
სო, შენს ბატონს სელსედე ავოცე ღ სთხოვე ყველაფერი გაშატიობს;
ღაზარკისა ღ ქუის შესხმის დროს გაფიხილდი ურიგოდ არა წამო-
გცდესრა ტაბოზელ ქალსედე, რომელსაც, თუიცა ვერ ვიცი, მაგრამ
მანც მეც უნდა ვმხსნურებდე. დემერთს ენდე, რომ ის უმიხოდ არ
გავიშვებს, რომ შენი ხცნოკრებელი სანსო არ გაშოჟინიხოს. — სანსომ
დამშვიდებულის სხით თაგ-ხაგიდებულმა გასწია თავის ბატონისკენ ღ
სთხოვა სელი, რომელიც დიდგულად მიწადა ჩვენმა რანსდმა. სან-
სომ ავოცა. შიდეგ დონ-ვისოტის დალოცა თავის ხსურველთ-იტვი-
რთველი ღ უბძან, რომ ცოტა შორი-ასლოს ეარნა ამის გვერდით
რადც ხაქმესედე მოხალაზარკებლად. სანსო განეკა, ღ დონ-ვისოტმა
შორი-ასლოდგან დაუწყო სანსო: «მხ შიდეგ, სანსო, რაც შენ და-
ბრუნებულსარ დუღსიქასვან, მე არა მქონია დროება, რომ ყველაფერი
წვრილად გამომეკითხნა შენთვის შენი მოციქულობის ამბავი; ესლა ვი,

როდესაც ჩვენი ბედი უკამლევს ბედნიერებას, უნდა გამაძლიერებლო სასიამოვნო ამბებით.

— მიბძახეთ, თქვენი მოწყალებავ, რაც განებუოდეთ, მიუგო ხანხამ, და წმინდად გაიმბობთ, როგორც რა ყოველდა. მაგრამ, დღითი გულისხთვის, ამას გესკვებით, აგრე გარისსუბელი ხე იქნებით.

— რასეად ამბობ მაგას? ჭკითის დანკისიტმა.

— იმახედ ვამბობ, ბატონო, უპასუროს ხანხამ, რომ ეს ჭკითები, რომელითაც ესლა თქვენ მე კარგად შეიმკეთ, სწორად იმ დამანდელი სამაგიერო იყო... თქვენ ჩემთვის თავის დღეში არ გიციქმათ იმახედ, ვითომ მე ტუდის ლექსით მესხენებისხს თქვენი დედოფალი დუღისინა: ეს თქვენც იცით, რომ მე იმას მირეფ დიდ ზატოვს ვსცემ, თუილა ის ღირსი არ არის, მხოლოდ იმისთვის, რომ ის ჩემი ბატონის საუთორება.

— დღითი გულისთვის, ხანხო, წარხელს ხელარ მოიგონებ, მიუგო დანკისიტმა, თორემ ეკ უფრო ძრაველ მიმწარებს და მიმღვრებს ტუდს. ხომ დაინახე, ეს იყო, ამ წამს გზატყუე, და ესეც ხომ იცოვინტ ძველს გააჩნებს და მოიგონებს, ის თვალთ შორს... ამას რომ ამბობდა, ამ დროს რაინდის და სკურველთ-მტკიანთველმა დაინახეს თავისთ წინ ერთი მასხარა გაცი, რომელიც ბოძის მიემსგავსებოდა. ხანხომ დათვალეორს სახედარი, რომელსედაც ტუთელი ბოძი ივდა და მსწრაფელ მთელი ტყვა და განება თვალებში წაუვიდა: იმას ძალიან კარგად გააჩნია, რომ ტუთელი ბოძი იყო გინეს ზისხამარტი და ის სახედარი თავისი საკუთარი ვარი იყო. ამას რომ ვერავის მისკვდრილიყო და ვერავის ეცნო მოპარული ვარი, გინესი ბოძურად მოკმასნულიყო; ბოძური ეს იმას ისე კარგად იცოდა და აგრეთვე სხვა ბევრ ენებზედაც ისე წმინდად დაზარაკობდა, როგორც თავის სამშობლო ენაზედ. ეს დაინახა თუ არა, ხანხომ დაიწყო საშინელი სმით ღრიალი: «ჲაი, ჲაი, შე ავანყო, გინეზიდე, მომეცი ეკ ჩემი სიკეთე, ჩემი ცხოვრება, ჩემი ქვეშისკები, რომელსედაც ვზივარ სოლმე და განვისკენებ; ხამოდი ჩემი ვირადგან, შე წუწვი; მომეცი აქ, რაც შენი საკუთრება არ არის!» ხანხოს ტუთელად არ ჩაურა ამოდენს ევირადმა: გინესი მსწრაფელიც გადმოსტა ვირადგან, და თვალთ ველარ მოაწრეს, როგორ მოფრინდა სად-

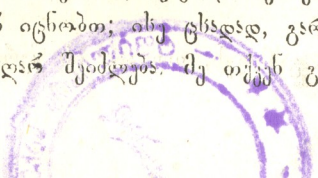
ღაც. გასარბული ხანხო გაქანდა თავის ვირისკენ, მოკვივა ეელსკედ ზღაწეოთ გოცნა: «გამარჯობა შენი, ჩემო ვირო, ჩემო შვილო, ჩემო ამხანაგო, ჩემო თვალების ხინათლეკ ზ ხინარულო, სომ კარგათა ხარ, ჩემო დიდხინის უნახავო?» ამ ხანხიუკარულო ღამარაკში ზ გოცნაში ვირი თავისთავის ჭკვიანად იღვა ზ არ იცოდა, როგორ მიეგო ზახუნი ზატორახისათვის. ამ დროს მივიდნენ იმასთან უკან ჩამორჩენილი მისი მკვხვარები ზ ერთის ხმით დაწუქეს მალეცვა: «მოგვილოცავს, ხანხო, შენა ბედნიერი ხაზაკარი!» ზ უფრო მომეტეუღად გახანარა დონ-ვისოტის როდესაც უთხრა, რომი დაპირებული ხამი ვირის ჩონრებიც უსეკ წიქსედ იქნება. ხანხო მამხივე გაქანდა დონ-ვისოტთან ზ მოწყაღე-ბასათვის მადლობა გარდაუსადა. ამ დროს, როდესაც რანდმა ზ საჭურველთ-მტვირთველმა თავანთთვის ცალკე ღამარაკი დაიწყეს, მღვდე-ღამა მიუღოცა ზ მადლობა გარდაუსადა დოროთუას კარგი ზ სელე-გნური მოთხრობის შედგენისათვის, რომელიც თუჩნა ძირეელ გრძელი არ იყო, მკრამ მანც ის გემოკნება ჭქანდა, რაც გვიხანავს რანდბ-ხედ შედგენილს აურიცხველ არაკებში ზ მოთხრობაებში.

დოროთუამ ზუგო, რომ, დარდის გადასყრელად, მიეითხავს ამ ვარი წიგნებათ, ზ თავის გასამართლებლად ესეც დაუმატა: «მე კარ-გად არ ვიცი სხვა ზ სხვა მხარეების მღებარეობა, არც ზღვის პირ-ხედ მღებარე ქალაქების ხსელეები: ამისათვის ხანქაროდ წარმოკ-ხიქი, რომ ოსსუნაში გადმოკხედით მეთქი.»

— ეგ მამხივე შეკამჩიეთ, უთხრა მღვდეღამ, ზ ავი მამხივე მო-გაშველეთ ვიდუც. მკრამ არ გიკვიროთ, რომ ეს უბედური კაცი ეველაფერს დაიკერებს სოლმ, თუ ვი იმას ეკვანება რამე, რაც თავის წიგნებმა ამოუკითხავს.

— დიალ, მიუგო კარდენიამ, ეს იხეთი ხაკვირველი, იხეთი ხა-შინელი ხიგოე არის, რომი კაცი თუნდ განკებ ეცადოს, მანც ვერ მოასყრსქს.

— მკრამ უფრო გასაკვირველი ეს არის, შექნიშნა მღვდეღამ: თუ ვი ამისთანა რამეებს თავი დაანებე ზ სხვახედ დაწყე ღამ-მარაკი—თქვენ მაკას ველარ იცნობთ; ისე ცხადად, გარკვევით ზ ჭკვი-ანურათა ხვის—უკეთესი ღადრ შეიძლება. მე თქვენ გარწყუნებთ, მა-

გას რომ ეგ ოსკოა რანდობა ტვისში გათქევილი არა ჭქინდეს, მაშინ ეგ ოსკობდა მსწავლეული, ზატოხანი, ძალაღი დ განათლებული ჭკობას დ განუბას ზატრანია.

თავი 31.

ს ა ნ ხ ო დ ო ნ - ვ ი ს ო ტ ს ს უ ლ ა ტ ე უ ე ბ ს , დ ი ს კ ი
ვ ე რ უ გ ე ბ ს .

ამხანაში დონ-ვისოტი განაგრძელებდა სანხოსთან ღანა რაკა:

— ჩემო მეგობარო, ეუბნებოდა სანხოს, შევრიგდეთ ასლა, დავივიწყოთ ყველაფერი ძეკელი... ასლა შენ მომიყევი დ მათსარ დამძვიდუბათ დ მსარულად, როგორ დ ან ხად ჭნასე დუღხისიკა? რას აკეთებდა ის მაშინ? შენ რა უთხარი? იმან რა გიზახესა? ხასკეკად რა ეტყობოდა, როდესაც — ჩემ წერილს ვითსულაობდა? ვის გადაწერიხე ჩემი წერილი? ერთის სიტყვით, უნდა მათსარ ეოკელიფერი, რაც ვი ხაჭირა იქმნება; ნურც რანმე მოუმატეო ჩემი სისარულის მოხამატებლად დ ნურც რანმე დააკლებ ჩემი მსარულეების დასამცირებლად.

— სიმართლე თუ გნებავთ, მართალიც ეს არის — მიუგო სანხომ — თქვენი წერილი ჩემთვის არც არავის გადაუწერია დ არც ვინთვისმე მიმიტანია.

— მართალს ამბობ, უთხრა დონ-ვისოტმა, მე ის წიგნი ვინოკე ჩემს ბუფაქივში, ორ დღეს შემდეგ, შენ რომ წახვედი, დ ძალიანაც შეწინა. ვინ იცის ან მოგვივიდოდა, რომ ვეღარ ჭნასავდი წერილს, დ მე ვი სულ მოლოდინი შეინდა — ან ასლა მობრუნდება, ან ასლა მკითქი.

— დიად, მე უთუოდ მოვბრუნდებოდი, მიუგო სანხომ, რომ სეპირად არ დამესწავლა იმ წიგნის შინაარსი. ერთ მნათეს უკანასასე დ იმან დამიწერა ჭლადღზედ დ მითხრა, რომ, ვინ იცის, რამდენი წიგნები მიწერია დ ვერ ამისთანა გარგი წერილი არსად არ მინახვსო.

— გიდეკ გასხვავს, თუ რა ვის წერილი? ჭკითხა დონ-ვისოტმა.

